

ספר
ערוך לנר

על מסכת כריתות

ספר
ברכת הבית
על מסכת כריתות

ספר ערוך לנר

על מסכת כריתות

בו נקבצו חדושים וביאורים על גמרא רש"י ותוספות של כל דף ועמוד של
המסכתא אחד מהם לא נעדר הן על הלכות הן על אגדות ומבוארים בו שיטות
הפוסקים ראשונים ואחרונים בעניני המסכתא גם הרבה דינים וחקירות
בשאר ענינים נדברו ונצרפו בו להעיר לבב הדורש את דבר ה'

ערכתיו לזכרון ולכבוד אבותי היקרים התמימים והישרים ינחו על
משכבותם ובגן עדן תתענג נשמתם

אני הצעיר והדל באלפי ישראל המצפה לחסדי ד'
יעקב יוקב בלאאמו"ר מ"ה אהרן עטלינגער זלה"ה

פה בק"ק אלטונא והמדינה יע"א

מהדורה חדשה הכוללת תיקוני טעויות, והוספות רבות
שנת תשפ"ד

פרק ראשון - ל"ו כריתות

דף ב, א

אבל נ"ל פשוט, אף דלא תני במתניתין דמכות אלא חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן, הוא הדין ג"כ חייבי מיתה בידי שמים נפטרו ע"י מלקות, אמנם לא ראיתי הדבר מפורש.

במתניתין. כריתות בתורה. הא דדייק 'בתורה', ולא נקט 'ואלו הן הנכרתין', כמו 'ואלו הן הנסקלין' (סנהדרין גג.) ו'אלו הן הלוקין' (מכות יג.), וכדומה. או הלשון 'ל"ו כריתות הן', כמו 'ד' ראשי שנים הן' (ר"ה ב.). י"ל דאיתי לאפוקי כרת דמדברי קבלה, דהיינו בבא על עכו"ם, דאמרינן בסנהדרין (פב.) שהוא בעונש ד'כרת ה' לאיש אשר יעשנה, ובזה אין חטאת על השוגג².

במתניתין. ואשת איש. כבר כתבתי בספרי ערוך לנר ביבמות (לד.) שבכלל זה הוא ג"כ נערה המאורסה. ותמהתי שם על מה שכתב המהר"ם מרוטנבורג דהבא על נערה המאורסה אינו בחטאת, דבמזיד ליכא כרת, מדלא חשיב בהדי כריתות³. ולענ"ד ודאי שהיא בכלל אשת איש, וראיה לזה נ"ל מהירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"ה) הביאוהו התוס' בסנהדרין (נד. ד"ה הבא) דפריך אהא דאמרינן שם בברייתא הבא על אביו חייב שתים, מאי טעמא לא חשיב בהדי ל"ו כריתות גם בא על אביו, ומשני 'שם זכור חד הוא', הרי אף דאיכא לאו מיוחד על בא על אביו, מ"מ כיון ששם זכור יש בשניהם, לא חשיב לתרת, כש"כ הכא דליכא לאו מיוחד על נערה המאורסה.

הן אמת, דלכאורה יש סתירה לזה מהירושלמי (פ"ק דביצה) דאמר רבי אבהו בשם ר' יוחנן, דאף

במתניתין. ל"ו כריתות. ראיתי בספר קול הרמ"ז: יש שואלים, שמצאנו במשניות שנויים כל העונשים שיש בתורה, ד' מיתות ב"ד ב[מסכת] סנהדרין, מלקות ב[מסכת] מכות, וכאן הכריתות, ולמה לא שנה התנא גם חייבי מיתות בידי שמים. ונ"ל שלא רצה לשנות אלא כל מה שנעשה בידי אדם שצריך להעשות מעשה ופועל להתקן, משא"כ מיתה בידי שמים כי המשפט לאלקים הוא, ואין בני אדם מטפלים בו, וכמו שהוא בכריתות שיוכלו להנצל במלקות עכ"ל.

ומזה נראה שדעתו דחייבי מיתה בידי שמים שלקו לא נפטרו ידי מיתה כמו חייבי כריתות שלקו, ולא נלענ"ד, כיון דכרת חמור ממיתה בידי שמים, כנראה בתוס' יבמות (דף ב. ד"ה אשת), וא"כ אם מכרת נפטר על ידי מלקות, כל שכן ממיתה בידי שמים דקיל יותר¹. ועוד, שהרי הדרשה דילפינן מינה דחייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן במכות (כג.) 'משלקה הרי הוא כאחיק', שייך גם לענין חייבי מיתה בידי שמים.

ולכן נ"ל מה שלא תני חייבי מיתה בידי שמים, היינו טעמא דאין נפקותא לדידן, דחייבי מיתות וחייבי מלקות תני משום דב"ד עונשין אותו בכך, וחייבי כריתות תני משום חיוב חטאת, דרק כל שבמזיד בכרת בשוגג חייב חטאת כדאמר (יבמות ט.), אבל לענין חייבי מיתות בידי שמים ליכא נפקותא. ולענין מלקות באמת תני להו, שהרי באלו הן הלוקין (מכות יג.) תני 'האוכל טבל' שהוא במיתה בידי שמים.

והעובר על דברי הנביא, ונביא שקר, חייבים כרת מדברי קבלה. ולפי הערוך לנר הנ"ל, מובן מדוע לא מנה אותם התנא, משום דנקט רק המנויים "בתורה", ולא מה שכתוב בדברי קבלה. 3. ראה ברכת הבית (דף ב. ד"ה ואשת איש).

1. וכן העיר בשושנים לדוד, ובקול סופר (הערות על קול הרמ"ז). ובשושנים לדוד כתב, דהא דתנן: "חייבי כריתות" שלקו. אתו לאפוקי מיתות ב"ד, דרק בזה לא מהני מלקות לפוטרו. 2. וראה ברכת הבית (דף ב. ד"ה שלשים ושש), דגם בעל לשון הרע, והמחניף לרשע,

דב"ש ס"ל שאור בכזית וחמץ בככותבת, מ"מ מודה דלענין אכילה שאור בכזית, דאל"כ ניתני שלשים ושבע כריתות בתורה, ע"ש. הרי דהתם ג"כ חד לאו הוא, ואעפ"כ קאמר דה"ל למיחשב הכרת דשאור לחוד.

אבל אחר עיוני נראה דזה אינו, דהרי התם ג"כ לא קאמר דה"ל למיחשב לתרתי, רק אי אין שיעורן שוה, דאז איסור אחר הוא, אבל נערה המאורסה ואשת איש בשניהם האיסור ביאה שוה. ועוד דשאני שאור וחמץ דכתיבי ב' כריתות, דכתיב 'כי כל אוכל חמץ ונכרתה', וכתוב 'כי כל אוכל מחמצת ונכרתה', ואם אין שיעורן שוה, יש לאוקמיה חד בשאור וחד בחמץ, וא"כ חלקן הכתוב. אבל אשת איש ונערה המאורסה חד לאו איכא, ד'לא תנאף' קאי אתרווייהו, ולכן גם הכרת קאי על שניהם, ודעת ר"מ מרוטנבורג צ"ע⁴.

ברש"י ד"ה כל. ויש מהן בסקילה. לא ידעתי למה לא קחשיב ג"כ שיש בשריפה, דהיינו אשה ובתה⁵. וגם לקמן ד"ה פסח לא הזכיר רק סקילה וחנק, אכן לקמן (עמ' ב' ד"ה אחותו) בגמרא, הזכיר [רש"י] גם שריפה.

בד"ה מגדף. איכא למ"ד. פלוגתא זו היא לקמן (ז:), ומתניתין דקחשיב מגדף ועובד ע"ז לתרתי, על כרחך אתיא כמ"ד דמגדף הוא מברך ה"ו⁶. אבל מ"מ גם למ"ד מגדף הוא עובד ע"ז, לא בציר מל"ו כריתות, דלדידיה אתיא כרת למברך ה' בגז"ש מפסח, כדאמרינן (שם), ובמקום מגדף תני האי תנא מקלל. ועיין מה שכתבתי לקמן (ז, ב):

בד"ה ופסח. דאין קרבן אלא על לאו. הבאר שבע הקשה על רש"י מסוגיא דמכות (יג:), אכן בספרי שם כבר כתבתי יישוב לשיטת רש"י⁷.

בא"ד. וטמא שאכל את הקדש בלאו ולא יאכל עד אשר יטהר. כן כתב ג"כ בשבועות (ו: ד"ה הואיל), וע"ש בתוס' (ד"ה לא) שתמהו עליו, ובספרי למכות (יד, ב) כתבתי יישוב לזה ע"ש.

גם מה שכתב רש"י 'ובכרת דכתיב אמור אליהם' וכו', אינו מדויק ג"כ לפי הגמרא דמכות (יד:), דשם מיייתי הגמרא קרא ד[פרשת] צו המוקדם בתורה לעונש⁸. ואפשר דרש"י נקיט קרא זה מפני שהוא כולל כל הקדשים כדאמרינן בשבועות (ז:). אחד לכלל ואחד לפרט כו' ע"ש, ובגמרא נקט קרא המוקדם.

בא"ד. הבא אל המקדש טמא. לאו ואל המקדש לא תבא' כו'. שני לאוין הן, חד כתוב ביולדת בפי' תזריע, וחד בפי' נשא. ובגמרא דמכות (יד:). נקט האחרון, משום דכולל כל הטומאות, ואיני יודע למה נקט רש"י שניהם.

גם נעלמה ממני כוונת הרמב"ם דכתב בהל' ביאת מקדש (פ"ג הי"ט) 'טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת דכתיב ואם לא יטהר' וגו'. למה לא הביא קרא ד'את משכן ה' טמא' דכתיב כרת בפירוש, וכדרכו בכל מקום, ובפרט דפסוק זה הובא בגמרא דמכות הנ"ל. והכס"מ כתב עליו 'ופשוט הוא'. ותמהני שלא העיר בזה.

ועוד ק"ל, דבשבועות (טז:). אמרינן דתרי קראי כתיבי, 'כי את מקדש ה' טמא', (וכי) ו'את משכן ה' טמא', ומצרכינן התם ע"ש. ואם יש ליליף כרת ג"כ מ'ואם לא יטהר ונשא עונו', הרי אכתי חד קרא מיותר הוא, וצ"ע.

בא"ד. אוכל חלב ודם בלאו דכתיב וכו'. קרא קמא נקיט, דאזהרת שניהם כתיב בפי' צו, גם לכל אחד לבדו, ומפני זה קחשיב בתרתי, אבל אי לא הוי רק אזהרה זו שהביא רש"י כאן, לא הוי מצי למיתני במתניתין חלב ודם בתרתי, מדאמרינן לקמן (ג:). אר"י הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו, הרי דאם שני דברים בלאו אחד נאמרו, אין חילוק חטאת ביניהם. ואולי יש לחלק, דשאני אוב וידעוני דגם בכרת אחד נאמרו, משא"כ בחלב ודם. אבל מ"מ האמת כן, דגם בלאו נחלקו.

8. דכתיב (ויקרא ז: כ) 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה'.

4. ראה ברכת הבית (דף ב. ד"ה שלשים ושש). 5. אבל בשטמ"ק (אות י"ד) גרס ברש"י 'ויש מהן בשריפה'. וע' מה שתירץ הרש"ש. 6. ראה ברכת הבית ברש"י שם. 7. ראה ברכת הבית על שטמ"ק אות א' ד"ה ואינו נראה וכו'.

אך לא ידעתי למה נקט רש"י לעונש דם קרא דאחרי מות, ולא קרא דצו המוקדם, וגם מפסוקי דפ' אחרי נקט האחרון, ולא קרא ד'והכרתי אותה מקרב עמה' המוקדם. ואולי ניחא ליה למנקט כרת האחרון, דע"ז ידעינן כרת בכל דם אפילו בדם כיסוי, כדאמרינן לקמן (ד:) שלש כריתות בדם וכו' ואחד לדם כיסוי.

בא"ד. אזהרה בפגול נפקא לן מהאי קרא ואם יותר מבשר זבח שלמיו. ט"ס הוא, דלא כתיב הכי, וצ"ל 'מבשר המלואים וגו' לא יאכל' וגו'.

ונראה דחסר מדברי רש"י ג"כ הפסוק ד'אם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו' וגו', דזה הביא משום סיפא דקרא ד'פגול יהיה', דמזה ידענו הפסול דפגול, ואז הוא בכלל 'כל שבקדש פסול', ונפל בזה טעות שהורכבו הב' פסוקים.

אכן מה שהביא רש"י 'כי קדש הם', וכן הביא במתניתין דאלו הן הלוקין (מכות יג. ד"ה נותר) ובפסחים (כד.) ובמעילה (יז:) ושם (מכות יח:) כתוב גם בגמרא כן. וכן הביא גם הרמב"ם פסוק זה בספר המצות ל"ת קל"א, ובהל' פסולי המוקדשין (פי"ח ה"י) תמוה הוא, דלא כתיב בקרא כן, אלא 'כי קדש הוא', ותימה לומר שנפל טעות שוה בכל אלו מקומות. ואי נימא שבס"ת שלהם ה"י כתוב כן, א"כ יפלא דבגמרא במעילה (יז:) ובפסחים (כד.) ובמכות (יח.) כתיב 'קדש הוא', ושם במכות הביא גם רש"י קרא זה כן⁹.

בא"ד. והאוכל ביוה"כ וכו' וגמר ענוי ענוי. ה"ל למינקט דרשת הברייטא הקדומה, או דרשת ר"פ, ונעלם ממני למה בחר דוקא בדרשת דבי ר' ישמעאל, וכן גבי גמר ענוי מ'ויענך וירעיבך', נקט דרשת דבי ר' ישמעאל, ולא דרשת ת"ק הקדומה בברייטא שם ביומא (עד:).

אכן זה יש ליישב, דלכאורה קשה אדרשת הברייטא שם דיליף מ'והאבדתי את הנפש', דהא קרא זה אצל עונש מלאכה כתיב, ואיך נילף מיניה עונש אכילה. אך דזה א"ש כיון דגמרינן בגז"ש דעצם עצם אכילה ממלאכה, גם להא גמרינן. אבל

תנא דבי ר' לשיטתו דלית ל' גז"ש דעצם כנ"ל, לכן צריך גם כאן גז"ש דויענך וירעיבך, וכיון דהביא רש"י בדרשה ראשונה כר' ישמעאל, הוצרך להביא גם בדרשה שניי' כוותיה, אכן אעיקר דמלתא יקשה למה נקט באמת בדרשה ראשונה כר' ישמעאל ולא כת"ק.

בא"ד. העושה מלאכה ביוה"כ. גם בזה הביא רש"י קרא דאמור ולא דאחרי מות המוקדם¹⁰.

בא"ד. אבל המריח בקטורת של ביהמ"ק כו'. ק"ל דלקמן (ו.) מסיק בגמרא דבריה הקטורת קודם שנעשה מצותו איכא מעילה, ורק בעשן לאחר שתעלה תמרותו ליכא מעילה, ומלשון רש"י נראה דבריה הקטורת קודם שנעשה מצותו איירי, ולא בריח עשן לאחר שנעשה מצותו, דאל"כ לא הוי מקשה מידי מסך בשמן המשחה, דהתם נהנה מגוף האיסור קודם שנעשה מצותו, אע"כ דרש"י איירי גם בקטורת קודם שנעשה מצותו דאז הוא בעין ודמי לסך בשמן המשחה, ולפ"ז קשה הא בזה באמת יש מעילה.

ואולי יש ליישב דעת רש"י דהכי קאמר, אבל המריח בקטרת של בהמ"ק היינו אותו שנקטר כמצותו, אין בו אזהרה ולא כרת ולא משום מעילה, ולא דמי לסך בשמן המשחה דאמרינן לקמן (ז.) מניין לכה"ג שנטל וכו', הרי דחייבין עליו אף לאחר שנעשה מצותו. ע"ז תירץ דהתם איכא מעשה, משא"כ בקטורת דליכא מעשה. ודוחק דאכתי יקשה ל"ל טעם זה, לימא דשאני שמן המשחה דגלי קרא, דהא מקרא ילפינן כן. ועוד דמעילה באמת גם בסך שמן המשחה בכה"ג ליכא מטעם דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו, רק דבסך חייב מטעם דלאו דלא ייסך, והרי זה לא אסרה התורה גבי קטורת שלא יהנה מקטורת שעשה משה, ומעילה ליכא כיון שנעשה מצותו, וצ"ע, ועייין מה שכתבתי לקמן (ו.) ד"ה גמרא אלא לאו¹¹.

בד"ה פסח ומילה. וכרת הוא שמת בלא בנים. פירוש אף זה בכלל כרת, אבל פשיטא שמת ג"כ בלא זמנו, שזה עיקר כרת, כדאמרינן במו"ק (כח.) 'מת

מה שכתב בכתר ישועה. 11. ראה ברכת הבית על רש"י

9. ראה משמר הלוי (שבת עירובין עמוד ק"ד). 10. ע'

לס' זה מיתת כרת'. וכדבריו כאן, כתב רש"י ג"כ לקמן (ז. ד"ה כרת), וביאר יותר דאין לו בנים, ואם יש לו בנים מתים, וזה ענין 'ערירי', כמש"כ התוס' יבמות (ב. ד"ה אשת), ועיין מה שכתבתי בספרי שם ליישב מה שהקשו עליו¹².

ודע שאין להקשות לשיטה זו דבכל כרת יש ערירי ג"כ, והשתא כיון דהוא עצמו ימות קודם ס', ודאי דליכא למישכח דור עשירי מבניו, ולפ"ז למ"ד ביבמות (מט.) דפסקינן כוותי' דאין ממזר אלא מחייבי כריתות ומיתות ב"ד, ל"ל דכתב רחמנא גבי ממזר ג' דור עשירי לא יבא להם בקהל ה', הא ליכא למישכח דור עשירי כלל, דהא הממזר גופא בכלל זרעו הוא, דבנו הוא לכל דבר, כדאמרין שם (כב.), וא"כ גם הממזר וזרעו ימותו בחייו, דזה ודאי

כאן ד"ה דריח אין בו משום מעילה. ¹² ראה ברכת הבית במבוא ערך 'הוא ובניו נכרתין'. ¹³ יש ליישב קושיתו לפי מה שכתב רבינו יונה (שער התשובה שער ג' אותיות קכב-קכ"ג) דיש שנתחייב כרת ותאריך לו הזכות בעוה"ז שנים ושלשה דורות, מפני כמה סיבות. א) לשלם שכרו בעוה"ז. ב) שמא יעשו תשובה. ג) שמא יצא ממנו בנים צדיקים, עכ"ד. ובתורת האדם (שער הגמול ד"ה כדרך שיש) כתב לפעמים אינו נענש מפני חסד אבותיו. ובספרי דבי רב (במדבר פיסקא קי"ב ד"ה והנפש אשר) כתב, דכל זמן שלא נכרת הרשע, נתפסים כולם בעונו מטעם ערבות, לכן רק כשבני דורו מתנהגים כראוי, חש ה' להצילם מערבות ומכרית הפושעים, אבל אם אין הדור ראוי, אז אין הקב"ה מכרית הפושעים, עכ"ד. וע' בתניא (אגרת התשובה פ"ו) שכתב דבזמן שביהמ"ק היה קיים דהיו מקבלים ההשפעה מנפש האלקית, אז כשהיה נכרת הקשר שלו למעלה, היה מת. אבל לאחר החורבן, הבחירה ביד האדם אם רוצה לקבל השפעתו מהיכלות הקדושה או מהיכלות הסט"א, והעובר על חייבי כריתות ומיתה בידי שמים מקבל השפעתו מהיכלות הסט"א, וכיון דע"י מעשיו הרעים הוא ממשיך השפעה להסט"א, לכן הוא נוטל חלק בראש ומקבל השפעות ביתר שאת וביתר עז, מאותם שלא עברו על חייבי כריתות ומיתה בידי שמים, שמקבלים השפעה מהיכלות הקדושה. ¹⁴ וכ"כ הפמ"ג (בפתיחה הכוללת ח"ג אות ע"א), דהרי חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן כדאיתא במכות (דף כג.), וא"כ כ"ש שהמיתה מכפר. וע' בבכור שור (סנהדרין נו.) דנסתפק אם מיתה ב"ד מועיל לפוטרו מכרת אף אם לא

דבכלל זרעו נכרת הוא ג"כ [וזרע זרעו עד סוף כל הדורות¹³. די"ל דמשכחת דור עשירי בחייבי מיתות ב"ד שנהרגו, דמיתתן כפרה עליהן כדאמרין בפ' נגמר הדין, ובודאי נמחל גם עון ערירי¹⁴.

אי נמי בבא על חייבי כריתות ומיתות ב"ד בשוגג, דליכא דין ערירי. אי נמי במזיד ועשה תשובה, דאז מיתה¹⁵ ויוה"כ מכפר אפי' אכריתות דגילוי עריות, כדאמרין בשבועות (יב:) ע"ש¹⁶.

בד"ה על שגגתו. כסבור לבא על אשתו שלא כדרכה. דקדק לפרש כן, משום דכל משכב זכור שלא כדרכה הוא, כמו שכתב בסנהדרין (נד, א ד"ה ונמצא) ע"ש:

בד"ה ועל לא הודע. מגדף כסבור הוא מברך שם בן ב' אותיות. פי' כגון שם יוד קא, או שם א'

עשה תשובה. ¹⁵ מה שכתב דבגילוי עריות בעינן לבד התשובה גם מיתה לכפר, צ"ע, דהרי בכל חייבי כריתות ומיתות ב"ד לא בעינן מיתה רק יסורים, כדאיתא ביומא (דף פו.). וע' בשער הגלגולים (דף י"ג) שכתב האריז"ל, וז"ל: דע כי יש מצות ל"ת שתשובה ויוה"כ מכפרים, ויש שצריך ג"כ יסורין לכפרם, אבל יש עבירות חמורות כמו כריתות ומיתות ב"ד וכיוצא שאינם מתכפרים עד שימותו וכו' יעו"ש. וקשה דזה היפך הגמ' (יומא שם), דכריתות ומיתות ב"ד מתכפר ביסורין, ורק חילול ה' אינו מתכפר אלא במיתה. ותירץ בשו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד סימן מ"ד ד"ה והנה לכאורה), וז"ל: לפי חומר הקושיא נ"ל בס"ד, שיש בכריתות ומיתות ב"ד שני מינים: א) חטא שנוגע רק לעצמו, ואינו נוגע לאחרים, כמו אכילת חלב ודם וכיוצא. ב) מה שנוגע לאחרים ג"כ, שבא על אשת איש וכיוצא, שזה חטא והחטיא אחרים, שגם הנבעלת חטא ונתחייב על ידו, שאם היה פורש מן העבירה, לא היה חוטא לא הוא ולא הנבעלת, ומאחר שגם בחטאו שגם אחרים יחטאו עמו, הרי זה בכלל חלול ה', לפי רש"י שפירש (יומא שם) דחילול ה' הוא חוטא ומחטיא אחרים, ולכן זה הנובעל והנובעל והנבעלת כל אחד מהם נקרא חוטא ומחטיא. ועל מין הראשון שאין בחטאו גרמא לחטא אחרים, קאמר בגמרא יסורין מכפרין, ומין השני שיש בחטאו גרמא להחטיא אחרים, ה"ז בכלל חילול ה' דאין מתכפר אלא במיתה, ובזה איירי בשער הגלגולים, עכ"ל. ואולי זה כוונת הערוך לנר. ¹⁶ צ"ע מה שכתב דאיתא כן בשבועות (דף יג.), דלא איירי שם מגילוי עריות, רק מפורק עול שלא עשה תשובה.

למד (-קל). ותימא דהא גם על שמות הללו חייב כרת, דעד כאן לא פליגי ר"מ ורבנן בסנהדרין (נו). אי חייב גם על הכנויין, אלא אי חייב סקילה עליהן, אבל כרת לכו"ע חייב אפילו לרבנן כמו שכתבו התוס' שם (ד"ה ועל) בפ"י¹⁷. וגם מדברי רש"י שם נראה בפ"י דס"ל כן, שהרי כתב דונשא חטאו ליכא מיתה אלא כרת ע"ש, והרי זה כתוב אצל כי יקלל אלקיו דאתי מיני' כנויין, וזה ודאי דשמות בן שתי אותיות הם בכלל כנויים, שהרי הם שמות שאינם נמחקין כדאמרין שבועות (לה). וכן נפסק ב"ד (סי' רע"ו ס"ט).

ואין לומר דכוונת רש"י מש"כ שם בן שתי אותיות, הוא כגון 'צב' מ'צבאות' שנמחק, דאין זה שם בן ב' אותיות, אלא חצי שם ולא שייך שרצה לגדף בזה. אלא ודאי דכוונת רש"י לשם 'י' קא, או א' ל', וא"כ קשה היאך יחשב שוגג, שהרי לא הוי שב מידיעתו כיון דנתכוון לעבירה שחייב כרת עליה. והנה ודאי יש למישכח שוגג גבי מגדף כמו באחרניי כגון שבירך בכינוי וסבר שאין מוזהר רק על שם המיוחד, אבל דברי רש"י צריכין עיון גדול¹⁸.

בא"ד. מולך כסבור להעביר אדם כו'. פ"י דאדם אחר לא מחייב כדאמרין בסנהדרין (סד:), והא דדקדק רש"י לפרש דנתכוון לאדם אחר, ולא שנתכוון לבן זה והעביר בן אחר, וכן בכל הני דמייתי רש"י שוגג דידיהו מפרש דוקא שנתכוון להיתר¹⁹, ולמה לא פירש ג"כ דנתכוון לאיסור זה ועלתה בידו חתיכה אחרת ממין איסור זה, וכמו שפירש בבעל אוב דנתכוון לכשוף אחר. י"ל דשאני התם כיון שהאיסור שנתכוון לו הוא משם אחר, שפיר מקרי

17. וכן הקשה בחיבת הקודש. 18. אבל בכתר ישועה כתב דשיטת רש"י דעובר רק על לאו, אבל ליכא כרת, ע"ש עוד. 19. אין כוונתו להיתר, אלא שאינו אסור באותו איסור המפורש בו. 20. שאם היה יודע שיש כאן איסור אוב לא היה עושה, ואע"פ שהזיד באיסור כישוף, מ"מ שגג באיסור אוב ומיקרי שב מידיעתו. 21. בנר תמיד תירץ, דכיון שהיא רק לאו ולא כרת, גם זה מיקרי שוגג. [והיינו אליבא דהלכתא דשגג בכרת והזיד בלאו שמה שגגה, דנחלקו בזה רבי וחכמים (שבת סט.) אי חייב חטאת, והלכה כחכמים]. והקשה ע"ז בכתר ישועה, דהא מכשף חייב סקילה כבעל

לגבי איסור שעשה שב מידיעתו וחייב²⁰, אבל אם נתכוון לחתיכת חלב זה ואכל חתיכת חלב אחרת פטור, דלא מקרי שב מידיעתו, כדאמרין בחולין (ה.)²¹.

ואין להקשות דבעל אוב שנתכוון לכישוף מקרי מומר ואין מביא קרבן לת"ק דברייתא בחולין (שם), דז"א דבכה"ג כ"ע מודו דחייב לב' התירוצים של התוס' שם ד"ה מעם הארץ ע"ש. והא דפירש רש"י דוקא בבעל אוב כן דנתכוון לאיסור אחר, משום דשם לא משכחת היתר כמו באחרניי.

בא"ד. קדש כסבור בשר חולין הוא מקדש כסבור בית אחר הוא. לא ידעתי למה לא נקט רש"י בקיצור חד שוגג אקדש ומקדש שלא ידע שטמא הוא²². ועוד דבהעלם טומאה לכ"ע חייב קרבן, ובהעלם קדש ומקדש יש פלוגתא בשבועות (יד:) דלר"ע פטור, וביותר ה"ל לפרש דבהעלם טומאה הוא השוגג, לפי מה דבעי למימר לקמן (ג.) דמתניתין ר"ע היא, וא"כ העלם קדש ומקדש לא נחשב שוגג כלל להתחייב בקרבן.

בא"ד. וכסבור במות אילו של צבור מותרות. לא זכיתי להבין היאך משכחת כן, הא מה דיש איסור להקריב בבמת צבור, זה דוקא אחר שנבנה המקדש (זבחים קו:) שאז נאסרו גם במות צבור, והרי במות צבור שהם הבמות של נוב וגבעון לא היו עוד אחר שנבנה הבית, ודוחק לומר שכוונתו שבנו במה להקריב עליו הצבור²³.

אכן לענ"ד לולא דברי רש"י היה אפשר למשכח טעות בכה"ג, לפי מה דאמרין בזבחים (קח.) דפליגי רבי יוסי ור"ש, דלר"י אינו חייב עד שיעלה

אוב, וא"כ אע"ג דליכא כרת על זה, לא מיקרי "שב מידיעתו" כיון דעבר על עבירה שחייב סקילה. ותירץ דאיירי הכא בכישוף דאוחז את העינים שמראה כאילו עושה מעשה כשפים ובאמת לא עשה כלום, ובוזה ליכא סקילה כדכתב הרמב"ם (פ"א מהלכות עבודת כוכבים ה"ט ו'), וז"ל: המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפים, אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות. 22. ראה ברכת הבית ברש"י כאן ד"ה בא"ד. קדש כסבור בשר חולין הוא. 23. וע' מה שתירצו בשושנים לדוד, בית דוד, כתר ישועה. והתוי"ט

לראש המזבח, ולר"ש אפילו העלה על הסלע ע"ש. וא"כ לר"ש משכחת שטעה שהעלה על הסלע וסבור שאין איסור אלא להעלות על מזבח. ואפילו לר"י דפסקינן כוותי' (פי"ט ממעשה הקרבנות ה"א) דבאמת אינו חייב רק בהעלה על מזבח. י"ל דטעה, לפי מה דבעי ריב"ח שם אם צריך קרן וכבש ויסוד ורצוע להתחייב בבמה קטנה, ופשיט מבריייתא דאין מעכבין בבמה קטנה. וא"כ י"ל דזה הי' טעותו שהקריב בבמה קטנה שלא הי' לה קרן וכבש וסבר דבזה אין איסור.

בא"ד. אבל אומר מותר לגמרי וכו' אנוס הוא ופטור. קשה דמנ"ל לרש"י לחלק בין אומר מותר דעוקר כל הגוף דפטור, ובין אומר מותר דאין עוקר כל הגוף, כגון שהעלה בבמת צבור וסבור דלא אסרה תורה רק בבמת יחיד דחייב. ועוד קשה דדעת רש"י נגד גמרא דסנהדרין (סב.) דאמרין שם ורבא אמר לך לא באומר מותר, הרי דחייב בע"ז באומר מותר לגמרי. וכ"נ גם מסוגיא דלקמן (ג.), וכן אמרינן בשבת (זו.) כל השוכח עיקר שבת וכו' חייב חטאת אחת, וכן שם (סח.) אמרינן וחייב על הדם אחת וכו' ע"ש. הרי בפי' דבכל הכריתות חייב באומר מותר אפילו בעוקר לגמרי, וכן פסק גם הרמב"ם בהל' שגגות (פ"ז ה"ב). והנלענ"ד ביישוב דעת רש"י, דבשבת (סח:) קאמרין ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו כו', ופי' רש"י שם דקסברי ר"י ור"ל אומר מותר אנוס הוא ולא שגגה, ולכך פטור. וע"ש בתוס' (ד"ה אבל) דפליגי וסברי דמטעם אומר מותר ליכא למפטרי'. והנה מה שפי' רש"י שם דאומר מותר אנוס הוא ולא משום דקרוב למזיד הוא, היינו טעמא משום דבמכות שם (ט.) פירשו התוס' (ד"ה דאומר) טעם דמ"ד דקרוב למזיד הוא, משום דהי' לו ללמוד. ולפ"ז אי תינזק שנשבה לבין הנכרי פטור מטעם דאומר מותר קרוב למזיד, כש"כ דבהכיר ולבסוף שכח הוא מזיד יותר, וא"כ למה חייב במתניתין. אע"כ דהטעם דתינזק שנשבה פטור הוא משום דאנוס הוא, ולכן בהכיר

ולבסוף שכח דלא הוי אנוס כ"כ דלא ה"ל לשכוח אחר שכבר ידע חייב.

והנה ממה שכתב רש"י בחולין (קט, א) בפסק דמין במינו, מוכח דס"ל דהלכה כר"י ור"ל נגד רב ושמואל, וגם בהא דפסק הרמב"ם (פ"ב משגגות ה"ו) כאן כרב ושמואל, כבר נדחק הכס"מ ביישובו בהל' שגגות (שם), ולכן סובר רש"י דהלכה כר"י ור"ל דאומר מותר פטור מקרבן דאנוס הוא, וכש"כ הכא דקיים גם רבה בשיטתייהו, דהלכתא כוותי' לגבי' אביי, ולא ס"ל לרש"י מה שחלקו התוס' דגם לרבא אומר מותר חייב קרבן, אבל באומר מותר במקצת הלאו מדמה רש"י להכיר ולבסוף שכח, דגם הכא הי' לו ללמוד כל המצוה כמו שלמד מקצתה, או ה"ל שלא לשכוח אם כבר למד, ולא הוי אנוס כ"כ, ולכך חייב.

וכן מוכח ג"כ דאל"כ לא משכחת שוגג במעלה בחוץ, דלא משכחת אלא באומר מותר במקצת לפי פי' רש"י כאן, ולכן שיטת רש"י א"ש, ול"ק מרבא דמחייב באומר מותר בסנהדרין (שם) ולקמן (ג.), די"ל דאיירי ג"כ באומר מותר במקצת. ואפילו איירי באומר מותר לגמרי י"ל דס"ל כרב ושמואל, ומ"מ ס"ל לרש"י דהלכה כר"י ור"ל דמסייע להו רבה דמכות.

שוב ראיתי בריטב"א (ריש פ"ב דמכות) שהביא בפי' בשם י"מ ליישב פי' רש"י שם ג"כ הכי דמחלק בין אומר מותר לגמרי, ובין אומר מותר במקצת, ושמה דאמרין בשבת (שם) ובסנהדרין דאומר מותר חייב קרבן, הוא באומר מותר במקצת. ומזה ראייה לדברינו.

שוב אחר כתבי זה ראיתי שהבאר שבע לקמן בסוגיא הרגיש בזה, ודחה תירוצינו, דאין לומר דרש"י פסק כר"י ור"ל, כיון דסברו כמונבז, ומסיק דתלמיד טועה כתב כן. ולפענ"ד א"ש ע"פ דברי הריטב"א שהזכרתי, וברור שזה שיטת רש"י דכאן. ועיין מה שכתבתי לקמן (ג.)²⁴.

ומוקי לה קרא בבהמת יחיד".²⁴ ראה מה שכתבו בשו"ת חת"ס (חור"מ סי' כ"ב ד"ה ובכריתות), ושו"ת חוט המשולש

(לפי הגהת הרש"ש) גרס: "מעלה בחוץ לאחר איסור הבמות הקריב, וכסבור בהמות אלו של ציבור מותרות,

דף ב, ב

בגמרא אר"י שאם עשאו כולן. אין להקשות דאכתי לא ליתני פסח ומילה, ולרבנן גם מגדף בהדי מנינא כיון דבהם ליכא קרבן. די"ל דאגב דתני מנינא דאחרני, תנא נמי הני בהדיהו, וכדאמרין לקמן בגמרא לסיומי לכריתות, אף דמלת 'כולן' לא דייקא לפי זה. ובלאו הכי צריך לומר כן, שהרי מה דצריך להשמיענו דחייב על כל א' ואחת, לא צריך רק משום דכתיב חד כרת אכל עריות כמש"כ רש"י במכות (יד. ד"ה לחלק)²⁵. ולפ"ז בשאר חייבי כריתות דכתיב כרת אכל א' ואחד, לא הי' צריך להשמיענו כלל, וע"כ דנקיט המנין אכולהו אגב עריות, ועיין מש"כ לקמן.

בגמרא חייב על כל א' ואחת. הקשה בבאר שבע שהרי ל"ט מלאכות נכללין בהמחלל את השבת, וא"כ כיון דהשמיענו הכא דחייב על כל א' וא', הא תו ל"ל דתנן בשבת (עג, א) מנינא דאבות מלאכות לחלק, והניח בצ"ע. ולא הבנתי מאי קושיא, וכי משום דהשמיענו הכא דחייב על שבת חטאת א', אם עבר גם שאר כריתות דחייב על כל כרת וכרת, אכתי היאך נשמע דאכרת דשבת לחוד יתחייב ל"ט חטאות, והרי זה צריך להשמיענו במנינא דל"ט מלאכות בשבת²⁶.

(סי' י"ג), ושו"ת בית הלוי (סוף ח"א סי' ג').²⁵ וכ"כ בשטמ"ק (אות ט"ו), וז"ל: וא"ת והיאך אפשר לומר כן (דלא מחייב על כל אחת ואחת), והא איכא טובא דכתיב בהו כרת בהדיא בפרשת קדושים כגון אחותו ודודתו ואשת אביו וכו' דכתיב בהו כרת באפי נפשיהו, וא"כ איך אפשר לומר דלא מחייב עליהו קרבן אכל חדא וחדא. ואמר מורי הר"פ דס"ד השתא דלהכי כללן כולן בכרת אחד אחר שכתב בהו לאוין אכל אחת ואחת, לאשמועינן דאי עביד כולהו בהדי הדדי לא מחייב אלא אחת, עכ"ל. וכוונתו, דרק בעריות שהתורה כללה את כולן בכרת אחד כמ"ש (ויקרא יח: כט) "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנִּפְשוֹת הַעֲשֹׂת מִקֶּרֶב עִמָּם", היה מקום לומר שאינו חייב עליהם אלא כרת אחד וחטאת אחת, אבל בשאר איסורים פשיטא שחייב על כל שוגג ושוגג קרבן בפני עצמו. וכ"כ

בגמרא מ' חסר א' מנינא ל"ל שאם עשאו כולן. אין להקשות האיכא חד דלא חייב עליו כדאמרין בשבת (צו:): לאיסי בן יהודה, וליכא מאן דפליג עליו שם. די"ל שהרי כבר כתבו התוס' שם (ו: ד"ה הא) דרק לענין סקילה איכא חד דלא חייב עליו, אבל חטאת חייב אכולהו גם לאיסי.

ובזה נלענ"ד ליישב גם דעת הרמב"ם שהביא בהל' שבת (פ"ז ה"א) דאכל ל"ט מלאכות חייב סקילה ע"ש, הרי שדחה דברי איסי מהלכה, ומנ"ל הך, כיון דלא מצינו מאן דפליג עליו, ועוד דגם ברייתא דשבת (ו:): מוקי בגמרא כאיסי, ולא ראיתי מנושאי כליו מי שהרגיש בזה, ולכאורה תמוה הוא. אבל לפ"ז י"ל דהנה לפי מה שס"ל התוס' דאיסי רק מסקילה איירי, אבל לענין חטאת לא פליג, לכאורה קשה ממתניתן דסנהדרין (סו.) דקתני המחלל שבת בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, פי' בזה יש סקילה, והרי לפי דברי איסי אין זה כלל, דהא יש ג"כ מלאכה אחת שאין בה כרת וחטאת, ואעפ"כ יש סקילה, וכבר הרגישו שם התוס' (ד"ה המקלל) בזה, וכתבו דא"ש גם לאיסי, דלא נקט כן רק משום דיוקא ע"ש, ומלבד שזה דוחק, ע"כ גם הם מודו דלרמי בר חמא בשבת (קנד.) אתיא מתניתן דלא כאיסי כמו שכתבו בשבת (ו.).

בשטמ"ק (אות כ"ב). וראה ברכת הבית (בד"ה עבר כולהו בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת), דסברת ההו"א דאי עבר על כל העריות אינו חייב אלא אחת, הוא משום דסלק"ד דעונש כרת אינו בא בגלל השם הפרטי של העריות, אלא מפאת השם הכללי של "תועבה", ולזה קמ"ל דעונש כרת בא משום השם הפרטי של העריות, ולכן חייב כרת על כל אחד ואחד בנפרד.²⁶ וכ"כ בחק נתן, וז"ל: ונראה לי דלק"מ, דמתני' לא שמעינן דאי עבד ל"ט מלאכות בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, דהא לא תני במתני' ל"ט מלאכות, ולא הוי שמעינן אלא אי עבד חילול שבת עם שאר כריתות דקתני במתני' בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד, אבל אי לא עבד אלא חילול שבת לבד אע"ג דעבד ל"ט מלאכות אינו חייב אלא אחד, לכך איצטרך למיתני שבת.

א"ל ור"ע מי פטר לי' מפר ע"ש, וא"כ שפיר הוי מצי למימר דמנינא אתי לאפוקי מדר"ע דסובר דמשיח פטור בכולן מקרבן עולה ויורד וחייב בפר. וי"ל דלא שייך לאפוקי רק אי בחד אינו מביא עולה ויורד, בזה י"ל דמנינא אתי לאפוקי מיניה, דקמ"ל דבכולהו איכא קרבן עולה ויורד, אבל אי בכולהו אינו מביא עולה ויורד, זה ממועט גם בלא מנינא, ולכן לא קאמר רק לאפוקי מדר"א.

בגמרא בשלמא פטור לגמרי לא מצית אמרת. ק"ק מהיכי תיתי לומר כן עד שהוצרך לפרש. וראיתי בבאר שבע שנראה שהרגיש בזה, ולכן כתב דהכי פירושו דפטור לגמרי אם לא עשאן כולם בהעלם א' לא מצית אמרת, דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה, מדכתיב 'מכל' משמע אפילו לא עשאן כולן אלא א' בלבד חייב²⁹.

ולענ"ד זה דוחק בלשון, דלפרש ד' בשלמא פטור לגמרי' על לא עשאן בהעלם א' קאי - עיקר חסר מן הספר, שהרי לא הזכיר רק דברי ר"י דאם עשאן כולם בהעלם א', ועל זה קאמר דפטור לגמרי לא מצית אמרת³⁰. ועוד דלמה צריך להביא רא' מדכתיב מכל ונכרתו, זה הי' יכול להוכיח בפשטות משאר חייבי כריתות ג"כ דכתיב בכל א' כרת לבדו³¹. ועוד דמה דמפרש דמכל יליף דאפילו על א' חייב, הוא נגד מה שכתב רש"י במכות (יד. ד"ה לחלק) דלכך צריך קרא [של 'אחותו'] לחלק, משום דכלל כל העריות בכרת א' ע"ש, הרי דמפרש ד'מכל' לא משמע לחלק.

ולכן נלענ"ד לפרש ע"פ מה שהקשו התוס' (ג.) ד"ה לומר וז"ל: אך קשה דלקמן פ"ג (יג:) וכו', ואמאי דלמא לא מחייב כיון דחמיר טפי ע"ש. וזה דקאמר הכא, בשלמא פטור לגמרי לא מצית אמרת אם עשאן כלם בהעלם א', דהיינו שנאמר כיון דחמיר טפי לא סגי בכרת במזיד ובחטאת בשוגג³². [דאי

ולכן י"ל דהרמב"ם ס"ל דבאמת מתניתן דלא כאיסי, ולכן פסק דלא כוותי' אלא כסתם מתניתן, ואף דבשבת (שם) פריך מאיסי אר' יוחנן, כבר כתבו התוס' דלא מר"י, אלא לפי דיוקא דר"י פריך מאיסי גופא. אבל ק"ל אמה דדייקו התוס' בשבת (שם) דע"כ גם איסי מודה דחטאת חייב, מדקתני מנינא דארבעים חסר א', שהרי הכא קתני ג"כ מנינא דל"ו כריתות להשמיענו דחייב על כל א' וא', אף דאיכא פסח ומילה דלא חייב קרבן, וע"כ קתני להו להשלים המנין כמש"כ לעיל, וא"כ דלמא גם לאיסי אמרינן כן, ולעולם ליכא חטאת, וצ"ע.

בגמרא דתניא ראב"י אומר. צ"ל דתנן דראב"י הוא במתניתן לקמן (ח:) ²⁷.

בגמרא לאפוקי מדר"ש. עיין בשבועות (לד:) ובריש פרק שבועת הפקדון (לז.), וא"ל הא גם אי לא כתיב מנינא ג"כ הוי ידעינן לאפוקי מדר"ש, כיון שהת"ק חשיב שבועת הפקדון²⁸. די"ל דאז הוי מצי למימר סמי מכאן שבועת הפקדון וכמו שפי' רש"י לקמן ד"ה אלא לענין נזיר, ולא ידעתי למה לא פי' רש"י מיד הכא כן.

בגמרא דאמר נשיא מביא שעיר. הא דלא קאמר לאפוקי מר"ש דסובר בהוריות שם (ט.) ג"כ דמשיח פטור בטומאת מקדש וקדשיו. י"ל משום דלא שייך לאפוקי רק אי חייב על עבירה אחת מהחמשה דקא חשיב קרבן אחר, אז שייך לאפוקי, משא"כ אם פטור לגמרי, וכמש"כ רש"י דכריה"ג דפטר לגמרי שפיר מתוקמי' מתניתן, ורק לא כר"א דמחייב בשעיר.

אכן הא קשיא למה קאמר לאפוקי מדר"א, דבלא"ה לאו הלכתא כוותי' דשמותי הוא, ולמה לא קאמר לאפוקי מדר"ע דאיכא רבותא טפי, משום דכולהו סתמי כוותי', שהרי בהוריות (שם) תניא ר"ע אומר משיח פטור מכולן, ושם (בעמ' ב') אמרינן

שלמה. ³⁰ ומשמע דקאי על 'עשאן כולן בהעלם אחת'. ³¹ וכן הקשה השטמ"ק (אות ט"ו), הבאנו דבריו לעיל בריש העמוד. ³² באופן אחר דומה לזה תירצו בתקנת עזרא ובבית האוצר (כלל נ"ג), דחידוש הגמ' הוא שגם בעשאן כולן בהעלם אחת חייב חטאת, ולא אמרינן דהעובר על כל איסורי כרת אגלאי מילתא למפרע דמתחילה היה

²⁷ וכ"כ השטמ"ק אות ב'. ²⁸ וכן הקשה השטמ"ק (אות ד') בשם תוס' הרא"ש, ותיריך, דתנא מנינא דלא תטעה לגרוס: שבועת הפקדון "אינו" מביא על הזדון כשוגג, עכ"ד. וכתב בכתר ישועה, וז"ל: השטמ"ק ס"ל דכהאי גוונא שכיח לטעות, ויותר יש לומר הכי מלומר סמי לגמרי שבועת הפקדון. ²⁹ וכ"כ השטמ"ק (אות י"ד), ועולת

אפשר לומר כן, כיוון דהא כתיב 'כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל ונכרתו', הרי שכלל הכתוב עריות הרבה, וכתב כרת אחת עליהם, הרי דחייב עכ"פ בכרת א' ובחטאת א', אבל דלמא ג"כ סגי בכך, ולחלק מנ"ל.

אבל ממה דקאמר 'אימא עבר חדא נתחייב חדא', משמע כפי' הבאר שבע, וגם הלשון ד'מכל' משמע כפירושו דאפילו על א' חייב, ועיין לקמן.

בגמרא עבר כולהו בהעלם א' אינו חייב אלא א'. לכאורה קשה איך אפשר לומר כן, הא בסנהדרין (נד.) דרשין בברייתא 'אמך היא', משום אמך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב, והיינו ע"כ בשוגג ולענין קרבן, דלענין מזיד ליכא למימר, דבתרי מיתה ליכא למקטלא, וא"כ מדאצטריך 'אמך היא' למעט, ע"כ דחייב על כל א' וא'. וכן אמרינן שם לרבנן דדרשי 'ערות אביך' ממש, האי מאת זכר נפקא לחייב אותו שתיים ע"ש, וא"כ גם לרבנן מוכח דחייב על כל א' וא', והשתא בין לר' יהודה בין לרבנן קרא ל"ל לחלק, דלר"י מוכח כן מדאצטריך 'אמך היא', ולרבנן מדכתיב 'ערות אביך'.

וי"ל דמהכא לא הי' יכול למילף, דה"א ד'אמך היא' אתי למעוטי היכי דאתרי בי' משום אשת אב,

ולא משום אמו, דפטור מכלום, ולענין מזיד איירי, וכן רבוי ד'ערות אביך' הוי מוקמינן לחייבו היכי דאתרי בי' משום ערות אב ולא משום זכר, אבל לענין שוגג דחייב שתיים אכתי לא הוי ידעינן, ורק לפי האמת דחייב על כל א' וא' בעשאן בהעלם א' מוקמינן מקראות הללו לענין שוגג ולקרבן. ועוד י"ל לענין הקושיא דמ'אמך היא' דלא שייך למילף מדאצטריך למעט, דבלא"ה נדרש לדרשה אחרת בסנהדרין (עז:), ותרתי שמעת מיני' כמש"כ התוס' שם (ד"ה אמך).

בגמרא לכך יצאת כרת. א"ל דהשתא מ' ד'מכל התועבות' ל"ל, דהא דמחייב חדא אעבר חדא ג"כ ידעינן מדיצאת כרת באחותו, וכמו דפריך כה"ג בשבת (ע.). ע"ש ברש"י ד"ה וא"ר יוסי, די"ל דאי לא הוי כתיב 'מכל', אז לא הוי דרשין מדיצאת כרת באחותו לחייב על כל א' וא' בעשאן בהעלם א', רק הוי אמרינן דלכך יצאת אחותו להורות דבעבר חדא מחייב חדא, לאפוקי דלא בעינן שיעשה כולן, אבל השתא דכתיב 'מכל', א"כ ל"צ 'אחותו' לזה, ומיותר להורות דחייב על כל א' וא' ³³.

בגמרא דתניא כל דבר שהי' בכלל. מה שי"ל בזה כתבתי בספרי יבמות (ז.) ע"ש:

הראשון. ולכך במעביר את כל בניו למולך דעבר אותה עבירה כמה פעמים, באמת ילפינן מקרא דפטור אפילו שהעבירן בזה אחר זה. ³³ הנה הערוך לנר פירש לעיל קושית הגמ' 'בשלמא פטור לגמרי לא מצית אמרת', דסלק"ד שחייב קרבן חטאת בשוגג וחייב כרת במזיד הוא רק כשעשה מקצתן, אבל כשעשאן כולן כיון שהוא דבר חמור ביותר, לא יהיה נפטר ע"י קרבן חטאת בשוגג וע"י עונש כרת במזיד, אלא עונשו יהיה חמור יותר. ולזה מביאה הגמ' הפסוק דכתיב 'מכל התועבות' דמשמע אפי' בעשאן כולן חייב כרת, וה"ה דבשוגג חייב חטאת. ועל זה הקשה הגמ' דאח"כ דחייב כרת וקרבן בעשאן כולן, אבל דילמא חייב רק חדא. ומתרץ דמאחותו ילפינן דגם היכא דעשאן כולן חייב על כל חדא וחדא. והנה קושית הערוך לנר כאן הוא רק לפי פירושו דהו"א דהיכא דעבר על כולן פטור לגמרי, ולזה כתיב "מכל התועבות" דבעבר על כולן חייב, ומאחותו ילפינן דבעבר על כולן חייב על כל חדא וחדא, להכי קשיא דמיותר השתא קרא ד"מכל התועבות". אבל

פושע קרוב למזיד, ולכן לא נפטר בחטאת, עכ"ד. והנה ראה בברכת הבית דף ב. (ד"ה מזרעו), שהבאנו קושית התוס' (סנהדרין סד: ד"ה העביר), דאיך משכחת הדין דמעביר כל זרעו למולך פטור, הרי מיד שהעביר את בנו הראשון כבר נתחייב קודם שהעביר את שאר בניו, ע"ש בדברינן. והנה מקושית התוס' כתב בכתר ישועה, דמוכח דלא אמרינן דע"י שהעביר את כל בניו בזה אחר זה נחשב עבירה חמורה ולכן לא מתחייב כמעביר מקצת זרעו, וטעמא דהיות ועשה את האיסורים בזה אחר זה, כל עבירה הוי חיוב בפני עצמו. וקשה מכאן על דברי הערוך לנר שפירש דההו"א שבהעביר את כולן עונשו חמור ולא נפטר בחטאת אחת, דהרי אפילו באיסור אחד שעשאו בזה אחר זה מבואר בתוס' דלא מיקרי עבירה חמורה דלא יביא חטאת. ואכן בבית האוצר הנ"ל כתב דע"פ הגמ' כאן מיושבת קושית התוס' הנ"ל, דמבואר כאן דאפילו באיסורים שונים היה הו"א שכשעשאן כולן בזה אחר זה לא יביא חטאת, ולא אמרינן שכבר נתחייב חטאת על

ספר

ברכת הבית

כולל

ביאורים הערות והארות
על מסכת כריתות

מאת

עזריאל יוחנן בן לאאמו"ר הגאון הגדול רבי יחיאל זצ"ל טויבער
גאב"ד מכון להוראה

עונשו של כרת ותיקונו

13	בעל לשון הרע		א. עונשו של כרת	
	ה. ההפרש בין כרת ובין מיתה בידי שמים	1	שניו נכרתים	
		1	ימיו נכרתים	
13	בכריתת שניו	2	הוא ובניו נכרתים	
14	בכריתת ימיו	3	גופו ונפשו נכרתים	
14	בכריתת זרעו	5	גדר כריתת הגוף	
14	בכריתת נפשו	5	גדר כריתת הנפש	
15	באיבוד נכסיו	7	הכנסה לכיפה	
15	באופן מיתתו			
15	ביסורים		ב. תנאי העונש	
15	אזהרה	8	גיל הנענש	
	ו. תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין	9	אזהרה	
		9	עונש מן הדין	
16	יוה"כ לחוד	9	התראה	
18	תשובה ויוה"כ	10	זמן העונש	
20	תשובה ויוה"כ תולין	10	כרת בזמן הזה	
21	יסורין ממרקין			
25	קודם שנתיישר ביסורים אם מיקרי רשע		ג. חייבי כריתות	
26	תחליף ליסורים		כרת איכא רק על ל"ת ועל פסח ומילה	
29	מלקות במקום יסורים	11	איסור כרת	
30	תענית במקום יסורים	11		
31	צדקה במקום תענית		ד. כרת מדברי קבלה	
32	בשוגג		הבועל ארמית	
32	בשב מאהבה	12	גנב בהמה והקדישה ושחטה בחוץ	
32	תיקון כרת	13		

א

עונשו של כרת

• שניו נכרתים • ימיו נכרתים • הוא ובניו נכרתים • גופו ונפשו נכרתים • גדר כריתת הגוף
• גדר כריתת הנפש • הכנסה לכיפה

שניו נכרתים

בזמנה של מיתת כרת, מצינו כמה שיטות: (א) מת קודם חמשים שנה¹, וסימן "זרע רשעים נכרת" ² "נ" כרת"³.
(ב) מת בשנת החמשים⁴. (ג) מת קודם חמשים ושנים שנה⁵. (ד) מת קודם ששים שנה⁶. (ה) מת בשנת הששים⁷.
(ו) יש שני סוגי עונשין של כרת. (1) כשמת מחמשים עד ששים שנה, וגם שנת ששים בכלל, רק אם גם זרעו נכרת הוי כרת. (2) כשמת קודם חמשים שנה, גם אם אין זרעו נכרת הוי כרת⁸.

מי שנתחייב כרת, לפעמים מת בחצי ימיו, קודם שהגיע לזמנו של כרת⁹. ויש סוברים דאם מת מקודם זמנו של כרת, אז אין זה כרת, אלא מת מחמת סיבה אחרת¹⁰.

ימיו נכרתים

זקן שיצא מכלל שנים שיש בהן מיתת כרת, דלא שייך שיכרתו שניו, ועבר עבירה שנתחייב עליה כרת, נענש במיתת "כרת של ימים"¹¹, שלא ימלא את ימיו הקצובים לו¹², וכיון דכרת של ימים אינו מפורסם כמו כרת של שנים, לפיכך הקב"ה מפרסמו, והוא ע"י שימות פתאום במיתה חטופה דאות הוא שעבר על חיוב כרת¹³.

ולאו דוקא בזקן שכבר יצא מכלל שנים שיש בהן מיתת כרת, שייך כרת של ימים, אלא אף במי שלא מל עצמו, דאינו מתחייב בכרת עד שיגיע שעתו למות¹⁴, כל זה הוא בנוגע כרת של שנים, דאינו מתחייב בכרת כל זמן שהוא חי. אבל שייך אצלו כרת של ימים, דימות בקיצור ימים¹⁵.

נכרתים כי די לו בעונש זה שמת בנוער, ומחמשים ועד ששים גם בניו נכרתים וכו', ומששים ואילך אם יתחייב כרת ימות מיתה חטופה שהוא כרת דיומא. 9. כדכתב הריקאנטי (במדבר טו: כה): ומת בחצי ימיו או עד שהוא בן חמשים, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (כתבים ס"א) וז"ל: אין זה רק להפחיד לחוטא שלא יחיה יותר, אבל יתכן שיקצרו ימיו יותר. 10. ז"ל מהרש"ל (על הסמ"ג לאוין ק"ו): אבל מת קודם חמשים, הוא מת בעונו שלא האריך ימים מחמת סיבה אחרת כי בדין כרת, המקום אינו ממית קודם חמשים, עכ"ל. וכ"כ היעב"ץ (מו"ק כח): דלמא פחות מחמשים אינו כרת, דהרי רבה חי עד ארבעים שנה, עכ"ל. ובדינא דחיי (על הסמ"ג לאוין ק"ט) כתב, דנחלקו בזה אמוראים, דלפי הירושלמי יש מיתת כרת קודם הזמן, ולפי רבה ליכא כרת קודם הזמן. 11. מו"ק (דף כח). 12. רבינו בחיי (ויקרא יח: כט). 13. רבינו בחיי (שם). ומדויק לפ"ז הא דתנן (מס' שמחות ברייתות מאבל רבתי פ"ג ה"א): זקן שאכל את החלב מי מודיענו שמת בכרת. דכוונת הלשון "מי מודיענו" היינו שזה רק סימן. 14. לשיטת הרמב"ם (פ"א מילה ה"ב). 15. ב"י (יו"ד סי' ס"א). ע"ש שהקשה על הרמב"ם הסובר דמי שלא מל עצמו אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל, דאין אפשר אז לענשו בכרת דהלא כבר האריך ימים, ותרץ, וז"ל: אינו מתחייב למות בקיצור שנים עד שיגיע שעתו למות, ואם הוא אז עדיין ערל במזיד ימות בקיצור ימים

1. מסכת שמחות (פ"ג ה"ח), ירושלמי ביכורים (פ"ב ה"א) לפי דברי התוס' (שבת כה. ד"ה כרת), שערי תשובה (שער ג' אות קכ"ד). 2. תהלים (לו: כח). 3. פירושי סידור התפילה לרוקח סדר הוידוי (עמוד ת"ש). 4. מוע"ק (דף כח). מסכת שמחות ברייתות מאבל רבתי (פ"ג ה"א), רמב"ן שער הגמול (אות קכ"ב). 5. אבן עזרא (בראשית יז: יד). 6. רבא במסכת שמחות ברייתות מאבל רבתי (פ"ג ה"א), ורבה במוע"ק שם, ורב נחמן בר יצחק באוצר המדרשים (אייזנשטיין עמוד שני"ב ד"ה אלה הדברים), תוס' שבת (דף כה. ד"ה כרת), ובמוע"ק (דף כח. ד"ה ומיתה), רמב"ן (ויקרא יח: כט), יראים (סימן כ"ד [דפוס ישן סימן רכ"ה] ד"ה אשת אחיו). וע' באור לציון (יבמות דף ב. בד"ה כוונתם לשלול) דכתב דהיינו טעמא דאיפליגו בבלי וירושלמי, דלהירושלמי הוא עד חמשים שנה, ולבבלי הוא עד ששים שנה, משום דהירושלמי שהוא תלמוד א"י החמיר יותר, כיון דהעובר עבירה בא"י עונשו חמור יותר, משא"כ הבבלי דבחו"ל קאי קיל טפי, ולכן ס"ל דכרת הוא עד ס'. 7. מדרש אגדה בובר במדבר (פי"ד ד"ה ל"ד במספר הימים). וכן מורה לשון התוס' (יבמות ב. ד"ה אשת), ע' דינא דחיי לסמ"ג (לאוין ק"ט ד"ה רב יוסף). 8. יש מפרשים בתוס' מוע"ק (דף כח. ד"ה ומיתה), עפ"ד האבני נור אה"ע סימן מ"ה. וכעין זה כתב בדרשות חת"ס (ח"ב דף שיט. טור א'). וז"ל: אם מת בנוער קודם חמשים הוה כרת, ואז אין בניו

ויש שכתב¹⁶, דגם צעיר שלא יצא מכלל שנים שיש בהן כרת, יתכן שלא יענש בכרת של שנים, אלא בכרת של ימים¹⁷.

ופתאום מיקרי שחלה פחות משלשה ימים ומת¹⁸, וי"א דגם במת תוך ארבעה ימים מיקרי "פתאום"¹⁹.

אבל כל זה הוא כשמת קודם שמונים שנה, אבל כשכבר הגיע לשמונים שנה ומת פתאום, אין זה כרת רק מיתת נשיקה²⁰.

נחלקו האחרונים בבן שמונים שנה שחלה ומת פתאום, יש שסובר דאע"ג דחלה, כיון דמת פתאום הוי מיתת נשיקה²¹, ויש שסובר דרק במת פתאום ולא חלה כלל הוי מיתת נשיקה, אבל בחלה ומת פתאום הוי מיתת כרת, לכן אם אכל חלב כשהיה בן שמונים, מקבל עונש של כרת בעוה"ז, דיחלה וימות פתאום²².

הוא ובניו נכרתים

נחלקו הראשונים אם הוא נכרת, או זרעו, או שניהם, וכמה שיטות בזה:

(א) יש סוברים, דמלבד דשניו וימיו נכרתים, גם בניו הקטנים²³ ימותו²⁴, דאם יש לו בנים בשעת עבירה לא יהיו לו כשימות לפי שקוברן בחייו²⁵, ואם אין לו בשעת עבירה, יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו²⁶. ולאו דוקא זרעו, רק גם זרע זרעו עד סוף כל הדורות²⁷. וגם אם בניו מתים לאחר מיתתו, מיקרי כרת²⁸.

(ב) יש סוברים, דעונשו של כרת אינו עליו כלל, דרק זרעו ימותו, ופי' של תיבת "כרת" היינו דיכרת שמו במות

ב' אות כ"ג). 22. יעיר און (שם). אבל להסוברים דגם אם חלה, אין זה כרת כיון שכבר הגיע לשמונים שנה, או מקבל עונשו בעוה"ב, כדכתבו העיקרים (מאמר ד' פרק מ"א, וחכם צבי (סימן מ"ט), ושו"ת יהודה יעלה (ח"ב אה"ע חו"מ סימן קנ"ח), והוסיף דגם מיתת בניו ליכא ביה כיון דכבר הגיע לגבורות. 23. ולא בניו הגדולים, ע' תוס' שבת (דף כה. ד"ה כרת). אבל ע' ביראים השלם (סי' כ"ד), ורבנו יואל (ראבי"ה סי' תתקי"ח) וסמ"ג (לאוין ק"ט), ויש"ש (יבמות פ"ו סי' ח), שכתבו דגם בנים גדולים בכלל העונש. והנה החייב כרת, אף משפחתו נענשת, שנאמר לגבי מולך 'ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו', והיינו משום שהם מחפים עליו, אבל אינם נענשים בכרת, אלא ביסורים (ע' ילקוט ויקרא רמז תרי"ח). 24. ואין זה שני עונשים, רק המשך מעונש שעליו, כדכתב בגור אריה (פרשת אחרי) וז"ל: כרת משורש החיים נכרת, ונלקה עמו הפרי, כמו שאם יוסר שורש האילן גם הפרי נלקה עמו, עכ"ל. והנה זרעו של חייב כרת שיצא מכלל מיתת כרת של שנים, שכבר זקן הוא, אע"ג שהחוטא עצמו יצא מכלל מיתת כרת של שנים, מ"מ זרעו נכרת (ע' ריב"א בתוס' שבת כה. ד"ה כרת, וסמ"ג לאוין ק"ט). אבל הערוך לנר (יבמות ב.) כתב, דכיון שהחוטא יצא מכלל עונש כרת, אף זרעו אינו נכרת, שאין כרת לחצאין, ע"ש. ודברי הערוך לנר מובן לפי הגור אריה הנ"ל. 25. בכלי חמדה (סוף פרשת אחרי ד"ה ובאמת יש לי לעיין) הקשה, באשה שזינתה ועונשה כרת דיכרת זרעה, דאיך נוכל להעניש את בעלה במיתת הבנים שלו בשביל חטאה, כיון דהבנים שייכים לאב, ונשאר בקושיא. 26. רש"י (ויקרא כ"ב, ובריש כריתות, ועוד כמה מקומות), רבינו גרשום (כריתות דף כג.), שער התשובה (שער ג' אות קי"ט), שו"ת הרי"ד (סימן צ"ו ד"ה ומאי דקשיא). וראה הערה בסמוך דרש"י בכ"מ פירש באופן אחר. 27. ערוך לנר כריתות ב. ד"ה פסח ומילה. 28. כך משמע מתוס' (כריתות דף ז. ד"ה דחנקתיה) דהיכא דהאב מת פתאום ביוה"ב,

שהוא מין אחר של כרת כדאיתא במועד קטן (דף כח.), עכ"ל. וצ"ע דבריו, דהלא דעת הרמב"ם הוא דעד שימות לא נתחייב כרת, וא"כ איך שייך לומר שיתחייב כרת כמה ימים קודם שהגיע שעתו וימות פתאום. ונראה דכוונתו, דבדרך כלל הי"מי חולי, הם הוספה לשנות חייו, דכדי שלא ימות פתאום, מוסיפים לו על שנות חייו עוד איזה ימי חולי. אבל מי שנתחייב כרת, מיד כשהגיע שעתו למות הוא מת פתאום, ואין מוסיפים לו ימי חולי, לכן מי שלא מל עצמו עד שהגיע שעתו למות, נתחייב כרת, ומת פתאום, דאין מוסיפים לו עוד ימי חולי. והנה איתא בילקוט שמעוני (מלכים ב' רמז רמ"ג): חזקיהו חדש עמידת חולי, אמר לפניו: רבש"ע אילו העמדת אותנו עד יום מותו אינו עושה תשובה, אבל מתוך שאדם חולה ועומד הוא עושה תשובה גמורה, אמר לו הקב"ה: חייך דבר טוב תבעת, וממך הוא מתחיל, ע"כ. וקשה דהרי בסנהדרין (דף קז:) איתא: עד אלישע לא הוה איניש חליש (-חולה) דמיתפח (-דנתרפא), ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח. ותיירץ בעין יעקב (ב"מ פז:) וז"ל: כי עד אלישע לא היה אדם שנפל חולה על המטה ועמד, עד שחלה אלישע, אמנם עדיין בימי אלישע לא עמד מחוליו אדם שנגזר עליו מיתה וחלה, שאז ודאי ימות בחוליו, וחזקיהו חידש שגם מהחולי שנגזר עליו שימות, עמד ממנו, עכ"ל. ולפי דבריו יומתק יותר, דחזקיהו חידש, דגם אחר שהשלים אדם את ימיו והגיע שעתו למות, ורק הוסיפו לו עוד ימי חולי כדי שלא ימות פתאום במיתה חטופה, גם אז בכחו לשנות הגזירה שיחיה עוד, וזה לא חידש אלישע. 16. יפה מראה ירושלמי ביכורים פ"ב ה"א. 17. אבל ביפה מראה שם בפירושו השני כתב, דכרת של ימים שייך רק בזמן שיצא מכלל שנות כרת, אבל צעיר שלא יצא מכלל שנות כרת, אינו נענש אלא בכרת של שנים. 18. מסכת שמחות (פ"ג ה"י). 19. ילקוט שמעוני (שמואל א' רמז קל"ד). 20. מסכת שמחות ברייתות מאבל רבתי (פ"ג ה"א). 21. כך משמע משו"ת חכם צבי (סימן מ"ג) כדכתב ביעיר און (מערכת

זרעו, כי מי שיש לו בנים כאילו הוא חי ושמו לא נכרת²⁹.

(ג) יש שכתבו דרך באותם חייבי כריתות דכתיב בהם "ערירים", גם זרעם ימותו, אבל בשאר חייבי כריתות, רק הוא ימות³⁰.

(ד) יש שכתב דבמקום דכתיב "ערירים יהיו", הכוונה שלא יהיה לו בנים, ובמקום דכתיב "ערירים ימותו", היינו שיקבור בניו³¹.

(ה) יש סוברים דרק אם בניו מתים מיקרי כרת, אבל מי שלא נולדו לו בנים, ומת בלי בנים, לאו שם כרת עלה³².

(ו) יש שכתבו דבמת קודם חמשים שנה אז נכרת הוא לבד, וכשמת מחמשים עד ששים שנה, וגם שנת ששים בכלל, גם זרעו נכרת³³.

(ז) יש סוברים דרק איש צעיר נענש שהוא זרעו נכרתין, אבל זקן שנתחייב כרת, לא יהיה דין ישר כי בהיותו בן שמונים שנה אם יאכל כזית חלב, שימותו בניו וכל זרעו בלא עתם, ולא יגיע מזה עונש אל החוטא, כי ממילא ימות אז. אלא באופן זה יענש בכרת הנפש³⁴.

גופו ונפשו נכרתים

נחלקו הראשונים אם כרת הוא על גופו, או על נפשו, או על שניהם, וכמה שיטות בדבר:

א יש שכתבו שכל החייבים כרת, נכרתים מן העוה"ז קודם זמנם, אבל אין כרת לנפש בעוה"ב³⁵.

ב יש שכתבו שכל חייבי כרת נכרתים גם מעולם הנשמות, דאף מי שנכרת בעוה"ז, נכרת גם בעולם הנשמות³⁶.

ג יש שכתבו שאין נכרתים מן העוה"ז אלא עובד עבודה זרה ומגדף, אבל שאר החייבים כרת אינם נכרתים אלא מעולם הנשמות³⁷.

ד"ה והנפש אשר, דאיתא בספרי שם: "ונכרתה, אין הכרתה אלא הפסקה". והתייחס אם כרת הוא דגם זרעו ימותו, דאז החילוק בין כרת ובין מיתה בידי שמים הוא דכרת הוא לשון הפסקה, דנכרתו חייו וחי זרעו, ובמיתה בידי שמים רק הוא ימות, וזה הלשון 'כרת', מלשון הפסקה. אבל אם גם בכרת רק הוא מת, והחילוק בין כרת ובין מיתה בידי שמים הוא אם מת בחמשים שנה או בששים שנה, אי"כ מדוע מקרי 'כרת' לשון הפסקה. וכתב דלפי מה שביאר האריז"ל גדרו של כרת, א"ש, עכ"ד. וכוונתו, דבכרת גם נפשו נכרתה בעולם העליון, וזה הלשון 'כרת'. 31. דינא דחיי (לאוין דף קכה:). 32. כך משמע מדברי התוס' ישנים (יבמות ב. ד"ה חמש עשרה). 33. יש מפרשים בתוס' מוע"ק (דף כח. ד"ה ומיתה, עפ"ד אבני נזר אה"ע סימן מ"ה). וראה לעיל 'שניו נכרתין', אות ו'. 34. עיקרים (מאמר ד' פרק מ"א), וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה (ח"ב אה"ע חו"מ סימן קנ"ח), וז"ל: דאם עבר על חייבי כריתות והוא בן שמונים שנה דלא שייך גביה לא כרת דשני ולא כרת דיומי, ועונש כרת לגבי ידי' הוא רק לעוה"ב אחר שכבר הגיע לגבורות, ובהאי גוונא י"ל גם ערירי ליכא ביה. 35. ע' אברבנאל (שלח ד"ה ואמנם) שעונש כרת הוא לגוף בלבד, ואין כרת לנפש כלל. 36. רבינו בחיי (ויקרא יח:כט) ואברבנאל שם (ד"ה והדעת הה'), בדברי הרמב"ם (תשובה פ"ח ה"א) ובפה"מ (סנהדרין פ"ט מ"ט ופ"י מ"א) ובסהמ"צ (שורש י"ד). 37. אברבנאל שם בדברי הרמב"ם. ועי' רדב"ז מכת"י סי' ע' שדחה פירוש בדברי הרמב"ם, ועי' שד"ח מערכת כ' כלל צו. ועי' בלקוטי תורה (שמיני עצרת) שכתב, דאבודן הנפש גורם לו הפסד גם

ימותו בניו אחריו. 29. אבן עזרא (בראשית יז:יד). ורש"י (כריתות דף ב. ד"ה פסח, ובדף ז. ד"ה כרת, וביבמות דף נה. ד"ה ערירים) כתב דפירשו של של כרת הוא, זרעו ימותו, ולא כתב דגם הוא בעצמו ימות, וצ"ע דבמקומות אחרים (בראשית יז:יד, ויקרא כ:כ, שבת כה. ד"ה כרת, פסחים כט. ד"ה את יוה"כ, כתובות ל: ד"ה זר, חולין לא: ד"ה טעמא) פירש"י דהוא זרעו נכרת. ובבאר שבע ריש כריתות כתב דשיטת רש"י היא, דהוא זרעו מתים, והא דבכמה מקומות פירש רק שבניו מתים, הוא משום דמה דגם ימיו נכרתין, זה פשיטא. 30. רמב"ן (ויקרא יח:כט), [וע"ש שכתב דיתכן שהוקשו כל העריות זו לזו, דגם באותם עריות דלא כתיב בהם "ערירים" ימותו זרעם], ריב"א (בתוס' שבת דף כה. ד"ה כרת), [וחולק על ר"ת דסובר דגם היכא דלא כתיב "ערירים" זרעו נכרת], יראים (סימן כ"ד [דפוס ישן סימן רכ"ה] ד"ה אשת אחיו), מגן אבות לרשב"ץ (אבות פ"ג מט"ו). וע' במגיד משרים (אמור ד"ה אור ליום ז' כ"ד לניסן) שכתב וז"ל: 'דחד מגוונא דכרת איהו מאן דאזיל בלא בנים', ומשמע קצת כדברי הרמב"ן, דאיכא תרי גוונא דכרת, ורק חד מנהון היא מאן דאזיל בלא בנים. ועי' מה שכתב הב"ח (אה"ע סימן ט"ז) בפירוש דברי הסמ"ג דבכרת רק הוא נכרת ולא זרעו. והנה לשיטת ראשונים הנ"ל מובן הנוסח של על חטא: "על חטאים שאנו חייבים עליהם כרת וערירי", דזה שני עונשין, עונש של "כרת" דרק הוא ימות, ועונש של "ערירי" דזרעו נכרת. ובסידור רב עמרם לא גרס "וערירי", וכנראה דסובר דגם במקום דלא כתיב "ערירים" זרעו נכרת. והנה לפי שיטת הרמב"ן, הקשה בספרי דבי רב (במדבר פסוק ק"ב

(ד) יש שכתב, שאין כרת לנפש אלא בעובד עבודה זרה, או בעובר על אחד משאר איסורי כרת שנאמר עליהם: 'כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת הנפש ההיא מקרב עמה', שהם נכרתים אף מהעוה"ב, אבל חייבי כרת אחרים, אינם נכרתים אלא מן העוה"ז³⁸.

(ה) יש שכתב³⁹ דאיכא ג' מיני כרת:

(1) האוכל חלב או דם ורובו זכויות, יכרתו ימיו וימות בנעורים, ואין נפשו בהכרת, אבל יהיה לו חלק בעולם הנשמות, ובזה נאמר: "ונכרת האיש ההוא"⁴⁰.

(2) מי שעונותיו מרובין מזכויותיו, עונש הכרת מגיע לנפש החוטאת לאחר שתפרד מן הגוף והיא נכרתת מחיי עולם הנשמות, ובזה נאמר: "ונכרתה הנפש ההיא מלפני", או: "והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה". ואלו אין להם כרת בגופם, אלא פעמים שיחיו ויגיעו לימים רבים וגם עד זקנה ושיבה⁴¹.

(3) יש כרת חמור שנכרת גופו ונפשו, ובה נאמר: "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". "הכרת" בעוה"ז, "תכרת" לעוה"ב, לומר שהוא ימות בנוער, ולא תחיה נפשו בתחיית המתים ואין לה חלק לעוה"ב. וכ"ש דנפשם נכרתת מחיי גן עדן, לפי שהוא נידון בגיהנם לעולם, ועליהם נאמר⁴² "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה"⁴³. וזה בעבירות שנאמר בהם "הכרת תכרת"⁴⁴.

(ו) יש שחילק⁴⁵, דאיכא ג' מיני כרת: (א) כרת בעוה"ז לבד, ובזה נאמר: "ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". (ב) כרת בעוה"ב לבד, ובזה נאמר: "ונכרתה הנפש ההיא מעמיה עונה בה"⁴⁶, כי עונה נדבק בה לעולם אפי' לעולם הבא. (ג) כרת בתרווייהו, ובזה נאמר: "הכרת תכרת". "הכרת" בעוה"ז, "תכרת" לעוה"ב⁴⁷.

בעוה"ז, דכל איש ישראל יש לו אהבה טבעית לה', אבל מי שנפשה נכרת משרשה, אע"ג שבשרשה למעלה נשאר בה עדיין האהבה לה', אבל כיון שנכרת משרשה אין האהבה מתגלה בנפשו בגילוי, רק הוא בהעלם אצלו. ובדרוש לר"ה (ד"ה שיר המעלות) כתב, דרך בחינת "יעקב" שבנפשו נכרת משרשה, אבל בחינת "ישראל" שבנפשו נשארת דבוקה בה' לעולם. ³⁸ שערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אותיות קיט-קכא. ³⁹ רמב"ן (ויקרא יח:כט), שער הגמול (אות קכ"ב). וע' אברבנאל (פרשת לך לך, ופרשת שלח). אבל לא משמע כן מהרמב"ם (פ"ח מהלכות תשובה ה"א). ⁴⁰ וכתב בשער הגמול שם, דאינו יורד לגיהנם אחר שנענש במיתת כרת, אלא זוכה למעלה הראויה לו בגן עדן. עכ"ד. וצ"ל דמה דכתב הרמב"ן (במדבר טו:לא) שהען דבק בה אחרי הכרת להיות נדונת ביסורים לעולם, לא מייירי במי שרובו זכויות. והנה בירושלמי (פיאה פ"א ה"א) איתא: ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעוה"ז והקין קיימת לו לעוה"ב, ואלו הן, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולן, עבודה זרה מניין "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" מה תלמוד לומר "עונה בה" מלמד שהנפש נכרתה ועונה עמה. ומשמע קצת דרך בעבירות אלו יש עליו עונש לאחר מיתה, גם אם כבר קיבל עונשו [כרת או מיתה בידי שמים] בעוה"ז. ⁴¹ והא דאמרו (ספרי במדבר פיסקא קכ"ה ד"ה את משכן): "את משכן ה' טמא", למה נאמר, לפי שהוא אומר "את מקדש ה' טמא" אין לי אלא מקדש, משכן מנין, ת"ל "את משכן ה' טמא ונכרתה", מפני מה ענש להלן מיתה וכאן כרת, ללמדך שמיתה היא כרת וכרת היא מיתה, ע"כ. לא מייירי באופן זה. ⁴² ישעיהו (סו:כד). ⁴³ שער הגמול (אות קכ"ב). ⁴⁴ ע' בשערי תשובה (שער ג' אות קכ"א) שכתב דזה בעבירות אלו: העובד ע"ז, והעושה עבירות בפרהסיא, והבזזה את התורה, כגון המבזה את לומדיה ואוהבי השי"ת, והמפר ברית בשר,

נכרתים מן העוה"ז והעוה"ב, יעו"ש. והיינו משום דכתיב באיסורים אלו "הכרת תכרת". וע' רמב"ן בשער הגמול (שם) דמנה עבירות אלו: עובדי ע"ז, והכופרים כגון אלו שמנו חכמים במשנת ואלו שאין להם חלק לעוה"ב, האומר אין תחיית המתים מה"ת, ואין תורה מן השמים, ואפיקורס, והפורק עול, והמפר ברית בשר, והמגלה פנים בתורה, המינין והמושומדין, והמוסרים, ושפרשו מדרכי צבור, ושחטאו ושהחטיאו את הרבים, ושנתנו חתיתם בארץ, וכן שאר רשעים המוחלטים, דיורדין לגיהנם ונדונין לדורי דורות. וע' במגן אבות לרשב"ץ (אבות פ"ג מט"ו) שכתב בקיצור חלוקים אלו. וע' בסנהדרין (דף צט.) דר' מאיר אומר: הלומד תורה ואינו מלמדה זה הוא "דבר ה' בזה הכרת תכרת" בעוה"ז ובעוה"ב. וטעמא דחמור כ"כ, ביאר במשנת רבי אהרן (ח"א עמודים סד-סה), משום דהאדם הוא גומל חסד בטבעו, כדאמרו חז"ל (פסחים קיב). "יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק", ואם האדם היה מכיר ערך התורה אף במקצת, אי אפשר שלא ישפיע מתורתו לאחרים, דהלא אם יראה צמאים ורעבים ומסוכנים ובידו לכלכלם ולהשיב את נפשם, האם יתכן שיתעלם מהם, ואם הוא מתעלם מלהשפיע מתורתו לאחרים, אין זה אלא סימן מובהק שאינו מכיר חשיבות התורה, ולא החסד שיש בזה לחברו, ולכן הרי הוא בכלל "את דבר ה' בזה". ⁴⁵ שו"ת רדב"ז מכתב יד (או"ח יו"ד חלק ח' סימן ע'). ⁴⁶ יש כאן ט"ס, דאין פסוק כזה, ובדאי אין כוונתו להפסוק "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" (במדבר טו:א), דהא במקום דכתיב "הכרת תכרת" העונש הוא בעוה"ז ובעוה"ב, וצ"ע כונתו. ⁴⁷ וע"ש שכתב דזה כוונת הרמב"ם (פ"ח מהלכות תשובה ה"א). וע' בחידושי ר' דוד (סנהדרין דף צ.) שחילק באופן אחר הג' דרגות של כרת. וע' לעיל שהבאנו דיש שאומרים דזקן בן שמונים שנה שאכל חלב, יענש רק בכרת הנפש.

1

תשובה ויוה"פ תולין ויסורין ממרקין

• יוה"כ לחוד • תשובה ויוה"כ • תשובה ויוה"כ תולין • יסורין ממרקין • קודם שנתיסר ביסורים
אם מיקרי רשע • תחליף ליסורים • מלקות במקום יסורים • תענית במקום יסורים • צדקה
במקום תענית • בשוגג • בשב מאהבה • תיקון כרת

יוה"כ לחוד

חכמים אומרים דאין יוה"כ מכפר בלא תשובה¹, וכן הלכה². ויש לחקור אם זה משום דאין בכח יוה"כ לכפר בלי תשובה, או דזה משום דאם אינו שב, הוי כמבעט בכפרת יוה"כ ולכן אין לו כפרה, אבל אם אין בידו לחזור בתשובה - יש לו כפרה ביוה"כ לבד. ויש שכתב דזה משום דהוי כמבעט, ולכן נוהגים ביוה"כ לפסוק צדקה לע"ג המתים דגם הם מתכפרים ביוה"כ, דאע"ג דאין יוה"כ מכפר בלי תשובה, אבל המתים שאין בידם לשוב, מכפר

אות תרס"ה) ביאר דהא דכתב הרמב"ם דבעינן שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא מעולם, היינו רק מדאורייתא, אבל מטעם תקנת השבין מהני מדרבנן גם שינוי החזרה לברייתו, וה"ה תשובה לפי שעה ואח"כ חזר לברייתו מועיל מדרבנן מטעם תקנת השבין, עכ"ל. וכ"כ באורי וישעי (שער התפלה פ"ז) דגם הרהור לעשות תשובה, אע"ג שלא שב בפועל מועיל להציל מעונשים שבא על העונות, וז"ל: מעשה אירע בעיר אחת באדם אחד שנטה למות וחלה את חליו ונכנסו אצלו חכמי ישראל לבקרו, ויצעק בקול גדול, ואמרו לו מה לך כי זעקת, ויען ויאמר וכי אין אתם רואים שאיש עומד לנגדי והוא מלא עינים וכת כלבים עמו, וזה חפץ לטרוף עיני וזה לטרוף רגלי וזה כל אבריי, ובתוך כך נח מזעקתו והתחיל להתאנח, אמרו לו היושבים לפניו על מה אתה מתאנח, השיב עתה בא לכאן לבוש בדים אחד ומטה אלקים בידו ומכה בכלבים שלא יחבלוני, וכה אמר לי, כדאי היית שיאכלוך הכלבים עזי פנים אלה, אך הואיל ועשית זאת בעודך בריא, שבכל עת שלמדת באיזה ספר והגעת באיזה דבר עבירה אשר עברת, הרהרת בלבך בתשובה אף שלא שבת בפועל, הרהורי לבך הצילוך שלא יזיקוך, ועל שלא עשית תשובה בפועל, הבהלוך, עכ"ל. [וע' בערבי נחל (תשובה דרוש ה') שכתב, דעל עבירות קלות, ביד האדם לבד להיטרה, משא"כ על עבירות חמורות הקב"ה בעצמו מטהרו ומכבסו מטינופיו ולכלוכיו, דבעצמו אינו יכול להיטרה, ועל זה צריך כפרת יוה"כ על מה שהטריח ה' לטהר אותו]. 2. רמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"ג). וע' תוס' כריתות (דף ז. ד"ה ובפולגתא) דאין הלכה כרבי במקום שחבריו חולקים עליו. וע' בשו"ע שמחות (סטריזוב, דרושים למס' יומא דף קלז. ד"ה אך י"ל) שחידש דגם הרמב"ם סובר דיוה"כ מכפר גם בלא תשובה, והא דכתב דתשובה תולה, היינו דלא מהני תשובה אלא בצירוף יוה"כ, אבל יוה"כ לחוד מהני, וכמו שכתב הרמב"ם שם "ועצמו של יום מכפר". וכ"כ בשו"ת בית ישראל (הורוביץ, או"ח סימן ע"ג סוף ד"ה ומעתה נימא) דשיטת הרמב"ם דרק לכתחילה יש לשוב, אבל בדיעבד מועיל יוה"כ לכפר גם בלי תשובה, ע"ש עוד. והגר"ש קלוגר (קהלת יעקב יוה"כ עמוד רמ"ז) כתב דבשעת הדחק אפשר לסמוך על שיטת רבי, ואין שעת הדחק גדול בזה"ד דאין בידינו לסגף ולהתענות ולעשות תשובה כראוי. עוד כתב (עמוד רל"ה) דבזה"ו פסקין כרבי, דיש כח לחכמי הדור להקל העונש מן העולם כפי ערך הדור.

1. בשפתי כהנים (פינטשוב, ח"ב דף מט: אות ה') נסתפק אם לרבנן מועיל יוה"כ ומכפר קצת בלי תשובה, או דלא מועיל כלל, ומסיק דאינו מועיל כלל. אבל ברסיסי לילה (אות נ') כתב דמכפר במקצת, ע"ש בארוכה. וע' בשו"ת פאת שדך (דף תי"ט אות ג') שהקשה דבעבירות שאם דש בעקביו כגון לשה"ר וביטול תורה ותפלה בלא כוונה, איך נעשה שקר בנפשינו ולומר וידוי, דהלא אין כאן קבלה אמיתית בלב שלא יחזור לסורו. ותירץ, דאע"ג דק"ל דיוה"כ מכפר רק לשבים דוקא, מ"מ לא אתי לאפוקי אלא מבעט, אבל מי שעושה תשובה קצת, אע"ג שאינה תשובה שלמה, מ"מ הרי הוא בכלל השבים. וכ"כ בהררי קדם (ח"א סימן מ"ד אות ב'), דהרמב"ם כתב (פ"א תשובה ה"א): "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו". ומבואר ד"תשובה" ו"ישוב מחטאו" תרי מיילי נינהו, וכונתו ד"ישוב מחטאו" היינו שיפסיק לחטאו, אבל "יעשה תשובה" היינו מעשה התשובה ע"פ הסדר של תשובה, והיינו וידוי וחרטה ועזיבת החטא וקבלה. ולגבי יוה"כ כתב הרמב"ם (שם ה"ג) "ועצמו של יוה"כ מכפר לשבים", ובפירוש תיבת "לשבים" היינו לשב שהפסיק לחטאו. דגם לרבנן הסוברים דיוה"כ מכפר רק עם תשובה, לא בעינן כל סדר התשובה, רק שיפסיק לחטאו. ובחמדה גנוזה (להדברי חיים מצאנז, עמוד ל"ו) הוכיח עוד דגם בכל השנה מועיל תשובה כזה, דהנה הרמב"ם (פ"ב מהלכות תשובה ה"ב) כתב, וז"ל: ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, וכן יתנחם על שעבר ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. ובה"ג כתב: כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, עכ"ל. וקשה דאם כבר כתב בה"ב דבעינן שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטא לעולם, בודאי דאם מתודה ולא גמר בלבו לעזוב חטאו דאין זה כלום. והוכיח מזה, דמה שכתב הרמב"ם בה"ב דבעינן שיעיד עליו יודע תעלומות, היינו דרק באופן כזה הוא תשובה גמורה, אבל יש תשובה שאינה גמורה דג"כ מועיל, ולזה בעינן רק דבעת שמתודה יפסיק מלחטאו ויגמור בלבו לעזוב חטאו, שלא יאחז או השרץ בידו, דאע"ג דברגע אחר כך ישוב לחטאו, אבל כיון דבעת הידידי הפסיק מלחטאו והתחרט מועיל, ולזה כתב הרמב"ם דעכ"פ בעינן דבעת שמתודה יגמור בלבו לעזוב חטאו, דבלא"ה הוי כטובל ושרץ בידו, עכ"ל. והחידושי הרים (חנוכה, עמוד ס"ד, שיח שרפי קדש ח"א

עליהם עיצומו של יום אף בלא תשובה³. יש שכתב דגם חכמים מודו דיוה"כ מכפר בלא תשובה אם מאמין בכחו של יוה"כ דמכפר⁴.

אבל רבי אומר דגם על חייבי כריתות יוה"כ מכפר בלי תשובה⁵, ויש בזה כמה שיטות:

(א) יש אומרים דגם רבי סובר דיוה"כ אינו מכפר לגמרי בלי תשובה, ועדיין צריך יסורים למרק, אלא סובר דיוה"כ מכפר דאינו נכרת ויש לו תקנה ביסורים⁶.

(ב) יש אומרים דלא מועיל השעיר ויוה"כ לכפר אלא לצדיק דרובו זכויות, אבל לרשע לא מכפר לו, ואפי' בינוני אי לא זכה - נכתב ונחתם למיתה⁷.

(ג) יש אומרים דאין עיצומו של היום מועיל אלא לבטל גזירה שנגזרה על הרבים, אבל אינו מועיל למחול עונות היחיד⁸.

(ד) יש אומרים דאף לרבי אין יוה"כ מכפר אלא אם מכאן ולהבא נזהר שלא לחטוא, רק סובר דאינו צריך לשוב על חטאיו הקודמים⁹.

(ה) יש אומרים דהא דיוה"כ מכפר על שאינם שבים, היינו רק במי שרצונו לשוב ואינו יכול לשוב, אבל במי שאין לו רצון לשוב בודאי דאינו מכפר¹⁰.

(ו) יש אומרים דיוה"כ מכפר לשאינם שבים רק אם יודעים שחטאו ורוצים בכפרת יוה"כ, אבל אם אינם יודעים כלל שחטאו, אין יוה"כ מכפר¹¹.

(ז) יש אומרים, דכל עון מלבד ממה דמחייב עונש, גם מיחל על הגברא שם "רשע", ויוה"כ מועיל לרבי רק למחול העונש, אבל הגברא עדיין רשע הוא ופסול לעדות עד שישוב¹².

והנה בזמן הזה שאין קרבן, ודאי דעיצומו של יוה"כ מכפר לבדו אף בלי השעיר¹³. אבל נחלקו הראשונים בזמן הבית, יש סוברים דמה שאמר רבי שיוה"כ מכפר אף לשאינם שבים, אין הכפרה בעיצומו של יום בלבד, אלא

(וויסטינצקי) סימן רע"ו, ע"ש. ובודאי דמועיל גם ליחיד לפטור מעונש כרת כמפורש (כריתות דף ז.). רק כוונתו דאינו מועיל להפטר מיסורים. 9. ביאור החפץ חיים לתו"כ (אמור פי"ד אות ב' בשם הספרים). אבל קשה על זה, דהרי הגמ' (כריתות דף ז.) הקשתה: כרת דיוה"כ [להאכל ושותה בן] לרבי [הסובר דמכפר אפילו בלי תשובה] היכי משכחת לה [שיענש כרת דהרי מיד שעבר כבר נתכפר לו]. ולפי החפץ חיים משכחת לה היכא דאינו נזהר מכאן ולהבא שלא יחטא, וצ"ע. 10. שארית ישראל (שער השוכבים דרוש ד' ד"ה וזהו כי אדם). וקשה קושיא הנ"ל מהגמ' בכריתות, וצ"ע. 11. מרגניא דר"ב מבעל ברוך טעם (פרשת נצבים). וקשה קושיא הנ"ל, וצ"ע. 12. ישמח משה (פרשת אחרי ד"ה ולקח). תקנת השבין (אות י"ד), משנת רבי אהרן (יום הכפורים). ובישמח משה (שם) תירץ בזה הקושיא דאין משכחת הא דאמרו ביומא (דף סז.). לשון של זהורית הקשור בראש של שעיר המשתלח, הלבין היו שמחים, לא הלבין היו עצבים. דאין משכחת ליה שלא לילבין, הלא יוה"כ מכפר לרבי אפי' בלי תשובה. אבל לפי הנ"ל א"ש, דכל עבירה מלבד ממה דבעינן מחילת העונש, בעינן ג"כ רפואת וטהרת הנפש, וזה ליכא אלא ע"י תשובה, ולא הלבין הוא סימן שרק נמחל העונש, אבל עדיין שם רשע בגברא, והלבין הוא סימן שעשו תשובה גמורה. וראה קהלות יעקב (ח"ב סימן ט"ו). 13. מושב זקנים (ויקרא טז:).

3. ישועות יעקב (או"ח סימן תרכ"א ס"ק ג'). וכן יש לחקור בהא דקרבן אין מכפר בלא תשובה, אם הטעם דכפרת קרבן לבדה לא סגי אלא עם תשובה, או דהטעם הוא דאם לא שב הוי "זבח רשעים". ובקובץ הערות (סימן ס"ז אות י"ג) כתב משום דהוי זבח רשעים, לכן היכא דאינו יודע שצריך לשוב לא מקרי רשע. 4. הגר"ש קלוגר (קהלת יעקב עשי"ת עמוד רמ"ד). והוסיף עוד (עמוד רצ"ח), דעונות הנמשכין מיעה"ר גם לחכמים לא בעי תשובה, כיון דהשטן ביוה"כ לית ליה רשות לאסטוני, לכן יוה"כ לבד מכפר, אבל חטא דלא הוי ע"י היצה"ר, בזה סוברים חכמים דבעי תשובה. עוד כתב (עמוד שפ"ה) דרק בלי וידוי לא מכפר יוה"כ בלי תשובה, אבל עם וידוי, מודו דיוה"כ מכפר גם בלי תשובה. 5. יומא (דף פה:). אבל בירושלמי (יומא פ"ח ה"ז לפי פירושו של קרבן העדה) אמרו דגם רבי סובר דאין יוה"כ מכפר בלי תשובה. 6. פני יהושע שבועות (דף יג.). ויסוד הדברים כתבו התו"י (יומא פה: ד"ה תשובה) וז"ל: דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אע"ג דמהני יוה"כ למעט מכרת, מ"מ כפרה גמורה בלא תשובה ליכא, דאל"כ למה חרב הבית בשביל עונותינו כיון שיוה"כ מכפר. וע' בכתנות אור (פרשת האזינו) דכתב גבי שעיר המשתלח דאע"ג דמכפר על הכל גם בלי תשובה, מ"מ זה רק מאריך האף, אבל בשיעור מופלג של עבירות לא מהני, כדכתיב (שמואל א' ט: כב): "החפץ לה' בעלות וזבחים בשמח בקול ה'". 7. מערכי לב (חזן, ח"א דף קנא: ד"ה ידעי). 8. ספר חסידים

בצירוף עם השעיר¹⁴, ויש סוברים שרבי סובר דיוה"כ מכפר אף בלא שעיר¹⁵, דגם אם לא שילחו את השעיר המשתלח, עיצומו של יוה"כ מכפר לגמרי¹⁶. ויש שכתבו שכפרה גמורה אינה אלא בצירוף כפרתו של השעיר, אלא שאף בלא השעיר, היום עצמו מכפר קצת, ואם היה מחוייב כרת, מכפר עליו יוה"כ שמעתה אין עליו חיוב כרת גמור¹⁷.

רבי מודה דהפורק עול¹⁸ ומגלה פנים בתורה¹⁹ ומיפר ברית בשר²⁰, דרך אם עשה תשובה יוה"כ מכפר עליהם²¹. רבא סובר דרבי מודה דכרת של יוה"כ עצמו כגון דאכל או עשה מלאכה ביוה"כ דאין יוה"כ מכפר עליו אלא אם עשה תשובה²². ויש כמה שיטות מה גדרו של "כרת של יוה"כ":

(1) יש שכתב דכרת לאו דוקא, אלא אף על איסורים נוספים האמורים ביוה"כ אין יוה"כ מכפר אע"ג שאין בהם כרת, כגון אכילת חצי שיעור²³.

(2) יש שכתב דאף איסורים הנוהגים כל השנה כולה אלא שנאמרו ביחוד ביוה"כ, כגון האיסור של ביאה ריקנית, או קטרת שחיסר בה מעלה עשן, אין יוה"כ מכפר עליהם, דכיון דאיסורים אלו נאמרו בענין יוה"כ, גילה הכתוב שאין יוה"כ פוטר מחיוב האמור בהם²⁴.

(3) יש שכתב דגם כל עבירות שעושה ביוה"כ מודה רבי שאין יוה"כ מכפר עליהן בלי תשובה²⁵.

תשובה ויוה"כ

נחלקו התנאים אם תשובה ויוה"כ מכפרים על חייבי כריתות ומיתת ב"ד גם בלי יסורים, יש אומר דמכפרים²⁶, ויש אומר דתשובה ויוה"כ תולין עד שיבואו עליו יסורים²⁷, ורוב הראשונים פסקו כן להלכה²⁸. כל זה הוא בזמן

ובירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א) איתא דזה מי שעובר על דברי תורה בפרהסיא ואינו בוש מדברי תורה, וכ"כ הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"א). 20. פירש"י (אבות פ"ג מ"א) שלא מל כלל. אבל בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א) מפרש דמושך ערלתו ונראה כערל, ומסביר רבינו יונה (אבות שם) דעושה כן כדי לבזות המצות. וע' בצפנת פענח (תרומות עמוד 68) שכתב דמצות מילה מקיים האדם כל זמן שהוא מהול, ולא דוקא בשעה שמל עצמו, והמושך ערלתו מבטל זאת המצוה ממנו, אף דאין עליו שם "ערל", כדחזינן דמושך ערלתו מותר בתרומה כדכתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות תרומות ה"י). 21. יומא (דף פה:). והשפ"א שם כתב דלולי דמסתפינא י"ל דדוקא אם עבר על כל שלושת העבירות הללו ביחד, או אין יוה"כ מכפר בלי תשובה. 22. כריתות (דף ז). 23. שפ"א שם. 24. שו"ת תורת חסד (ח"א סימן נ' אות ב'). 25. חידושי רא"מ הורו"ץ שבועות (דף יג). 26. משנה יומא (פה:). וברייטא (דף פו:). 27. ר' ישמעאל (יומא דף פו:). וע' ביפה מראה לירושלמי יומא (פ"ז אות ד') שכתב דאף בלי יוה"כ התשובה מכפרת עם יסורים או מיתה, וע' מנ"ח (מצוה שס"ד אות כ"ב). ובמתא דירושלים (פ"ח ה"ז ד"ה תני) כתב, דאע"ג דעל עשה ול"ת יוה"כ מכפר בלי יסורים, מ"מ בעובר אח"כ על כריתות ומיתת ב"ד, אז גם העשה ול"ת שעבר עליה מקודם אינו נתכפר כי אם ע"י יסורים. 28. תשובת הגאונים (חמדה גנוזה סימן ח'), רמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"ד), העיטור הלכות יוה"כ, ראב"ן (יומא פה:), ראב"ה (ח"ב עמוד 681), הרוקח (הלכות תשובה סימן א') שערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' אות י"ז). אבל האשכול (רצב"א) מועדים (ירושלים תשמ"ו) הלכות יוה"כ עמוד מ"א, כתב דאין הלכה כר' ישמעאל.

14. תוס' שבועות יג. ד"ה דעבד בתירוץ א' וב'. וכתבו דהיכא דעבר עבירה אחר שילוח השעיר יש לו כפרה ע"י השעיר שמכפר גם על עבירות שנעשו לאחר שילוחו. ובגבורת ארי (יומא פה:). כתב דאע"ג דכפרת היום תליא בשעיר, מ"מ כמו בזמן הזה עיצומו של יום מכפר אף בלי שעיר, ה"ה עיצומו של יום מכפר על עבירות שנעשו לאחר הבאת השעיר עד שתחשך דהרי זה כזמן שאין שם שעיר. 15. תוס' שם בשם י"מ. והוסיפו התוס' והרשב"א שם עוד, דגם השעיר מכפר בפני עצמו, וצריכים לכפרתו במקום שאין יוה"כ מכפר, כגון שעשה עבירה ביוה"כ ומת מתוכה, וכיון דעיקר כפרתו של השעיר היא משום תוקפו של יוה"כ, ולפיכך לדעת רבי אף הוא מכפר גם לשאינם שבים. 16. תוס' שם. 17. תי' ב' בתוס' שם. 18. רש"י (כריתות ז). פירש שפורק עול של כל המצות. ובשבועות (דף יג. ד"ה פורק) פירש"י דכופר בעיקר. ובשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות קמ"ג) פי' דפרק מעליו עול אזהרה אחת. ובערוך לנר (כריתות שם) מביא קושית בנו שהקשה דלפי פירש"י דפורק עול היינו דפורק עול של כל המצות, אי"כ ג"כ לא מל את עצמו, ותיפוק ליה משום מיפר ברית בשר, ע"ש. ובכתר ישועה תירץ דפורק עול של כל המצות היינו לבד מצות מילה. והגרי"ש אלישיב תירץ דאיירי במי שנימול כבר ע"י אביו וכעת פרק מעליו עול המצות, ומיפר ברית איירי במי שלא מלו אביו ולכשיגדל אינו רוצה להימול. 19. אמרה הגמ' בסנהדרין (דף צט:): זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי. ופירש"י (שם ד"ה לא) דמלגלג ואומר דמשה כתב כמה דברים שלא לצורך. והר"י מיגש (שבועות יג.) כתב דמפרש התורה בדרך מינות. ויש שאמרו בגמ' (שם) דזה המבזה תלמיד חכם, ויש שאמרו (שם) דזה המבזה חברו בפני תלמיד חכם.

הזה, אבל בזמן שבית המקדש היה קיים, יוה"כ עם קרבנותיו מכפרים אף על כריתות ומיתות ב"ד²⁹. אבל יש שכתב דגם בזמן שבית המקדש היה קיים דהשעיר המשתלח היה מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, מ"מ גמר הכפרה היה רק עם יסורין³⁰.

ונאמרו כמה אופנים דיוה"כ מכפר לבר, ואין צריך יסורים:

(א) יש שכתב³¹, דרך בתשובה שאינה גמורה בעיני יסורים לכפר, אבל תשובה הגמורה מכפר גם בלי יסורים, דלעולם אין הפרגוד ננעל בפני התשובה הגמורה³².

(ב) יש שכתב דאע"ג דאין הקב"ה מקבל שוחד ואין מחליפין זכויות בעונות, אבל אם עשה תשובה ויש לו זכותים, מחליף הקב"ה הזכויות בעונות כדי להצילו מיסורים³³.

(ג) יש שחילקו בין יחיד ורבים, דרבים העושים תשובה מהני בלי יסורים, משא"כ יחיד העושה תשובה צריך גם יסורין³⁴.

(ד) יש שכתב, דאם השיב רבים מעון אחר ששב, אז נמחל עונו גם בלי יסורין³⁵.

(ה) יש שכתב, דאם שב ומסיח דעתו מתשובה שלו אז צריך יסורין, אבל אם שב ודואג תמיד שיהיה נמחל עונו ומוסיף בתשובה אז אין צריך יסורין³⁶.

(ו) יש שכתב, דאם עובר פעם אחד אז אין צריך יסורין, אבל בעובר כמה פעמים צריך יסורין³⁷.

השמים שזה האוהב ימות ומה לו להיות אצלו מיתתו, ושאלו אמאי משפטו שימות, ואמר שנגלה לו שהאיש החולה בילדותו בא על אשת איש קטנה בת י"א שנה, ואח"כ עשה תשובה, והסתכל בספר הרוקח כמה צומות יצום, וצם, ופעל התשובה שהמחבל שנברא מעונו נתאלם, דע"י הוידוי שלו ניטל כח הדבור מן המחבל ולא היה יכול לקטרג, וכשאין מקטרג לא נעשה שום דין, ולהכי חי האיש ההוא יותר מששים שנה, ועתה נפטרה האשה הנבעלת והכניסו אותה לדין לב"ד של מעלה, וטענה האשה שהיתה קטנה ופיתה אותה האיש הנ"ל, וקיבלו טענתה ויצאה זכאי בדינה, וע"י דיבורה של האשה לפני הב"ד של מעלה נתהווה קטרוג חדש, וזוהו נכנס כח הדבור להמחבל שנברא מן העבירה ונתרפא מזה שהיה אלם, ושוב התחיל לקטרג, לזאת מוכרח שימות האיש הנ"ל. אבל אם היה עושה תשובה המשקל אז היה נתבטל המחבל מכל וכל, והאיש הנ"ל עשה רק תשובה בוידי וצומות כדכתב בספר הרוקח, אבל לא עשה תשובה המשקל, עכ"ל. ויש להוסיף דאע"ג דלא בעינן שיהיה לו נסיון בפועל באותו מקום ובאותו זמן כדי שיקרא "תשובת המשקל", כדכתב רבינו יונה בשער התשובה (שער ראשון אות מ"ט), מ"מ האיש הנ"ל אם היה בא לידי נסיון, לא היה יכול לעמוד בו, ולכן תשובתו לא היה "תשובת המשקל".³³ ימי דוד (שאלוניקי, ר"ה דרוש ב'), ומובא בפדה את אברהם מערכת ת' סימן כ"ז). וז"ל: אע"ג דכתיב 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד', שאינו מחליף זכות בחובה, מ"מ כשעושה תשובה והוא עון שצריך יסורין או מיתה, מחליף זכות בחובה לענין זה שלא יענש ביסורין או מיתה, כי הזכות מגין עליו, כמ"ש 'בחסד ואמת יכוּפּר עוֹן', ויצדקה תציל ממות'.³⁴ דברים אחדים להחיד"א (דרוש ז' לשבת תשובה). קול יעקב שאול (דרשות דף כט.).³⁵ דברים אחדים שם.³⁶ קול יעקב שאול (שם).³⁷ קול יעקב שאול (שם).

29. רמב"ם שם (ה"ב), רע"ב סוף יומא, פני יצחק (אבולעפיה ח"ו דרוש ב' דף ט ד"ה אלא). 30. תוס' יוה"כ יומא (דף פו. ד"ה א"ל), וע"ש שמדייק כן מלשון הרמב"ם (פ"א מהלכות תשובה ה"ד) שכתב "ולעולם אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורים", דכוונתו בתיבת "לעולם", דאף בזמן שביהמ"ק היה קיים לא מהני בלי יסורים. 31. מאירי יומא פו. וכעין זה כתב המבי"ט (בית אלקים שער התשובה פ"א). 32. ויש לעיין מה היא "תשובה הגמורה". ואולי כוונתו כדכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות תשובה ה"א) שכתב, וז"ל: אי זו היא "תשובה גמורה", זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשולון כח, כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה, הוא ששלמה אמר (קהלת יב:א): "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיו בְּיָמָיו בְּחַוְלֵיתָיו", ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה אע"פ שאינה תשובה מעולה, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא, אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין שנאמר (שם:ב): "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאֵר הִתְרַחַם וְהַפְּכֻבִּים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַגִּשְׁשׁ", שהוא יום המיתה, מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו, עכ"ל. וכ"כ בחיי עולם (בראשית דרוש א') בשם ספר כסף מזוקק, דתשובה גמורה שבא לידו דבר שעבר בו ופירש ולא עשה, נתכפר לו גם בלי יסורים, ע"ש עוד. וכ"כ הגה"ק רבי זאב וואלף שור זצ"ל (ספר הדרושים מכת"י עמוד ק"ב) וז"ל: יש חילוק בין תשובת המשקל והיינו באותו מקום ובאותו זמן ובאותו שעה, ובין תשובה שע"י וידי וחרטה, דמעשה היה בימי הבעש"ט שהיה לו אוהב שנפל בחולי, וקראו את הבעש"ט שיסע אליו, ונסע אליו, ובאמצע הדרך רצה הבעש"ט לחזור לעירו באמרו שנגלו לו מן

(ז) יש שכתב דרך עיצומו של יוה"כ אינו מכפר בלי יסורין, אבל תוספות יוה"כ מכפר יותר, ואולי מכפר לגמרי שלא יצטרך אף יסורין.³⁸

(ח) יש שכתב, דרך העובר בשאט נפש על חייבי כריתות אין בכח תשובה ויוה"כ לכפר בלי יסורין, אבל העובר מחמת יצרו הרע שתקפו והסיתו לעבור, די בתשובה ויוה"כ לבד לכפר.³⁹

(ט) מי שעבר על חייבי כריתות ומיתות ב"ד בזקנתו ומת קודם שבאו עליו יסורים, אם עשה תשובה כהוגן, נתכפר לו במיתתו, ואין צריך ליענש בגיהנום, ואם לא שב כהוגן יצטרך ליענש בגיהנום.⁴⁰

תשובה ויוה"כ תולין

נאמרו כמה פירושים במה שאמרו חז"ל דעל חייבי כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין, ויסורין ממרקין, דמה הפירוש של 'תולין':

(א) תשובה ויוה"כ אינם מגינים שינצל מיסורים וממיתה בידי שמים ומכרת, וכוונת "תולין" הוא שתולין הכפרה עד שיבואו עליו יסורים.⁴¹

(ב) יש שכתבו⁴² דהפי' של "תולין" הוא, דמגין מן היסורים, דע"י תשובתו הוא יצא מרשות הקליפות שלא ישלטו עליו, כי מי שהוא תחת ממשלתם הם מיסרין אותו, כי זה כל חפצם, ומאחר ששב שוב אינם יכולין ליסרם.⁴³ אבל צ"ע דהא אמרו דיסורים ממרקין.

ויש ליישב בכמה אופנים:

(1) הא דיסורין ממרקין היינו דהקב"ה מביא עליו יסורים, כדילפינן זה⁴⁴ מהא דכתיב⁴⁵: ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. "ופקדתי" דוקא, ולא ע"י הקליפות.⁴⁶

(2) הא דאמרו דיסורים ממרקין היינו יסורין קלים, דהתשובה מועלת להקל מעליו יסורים החמורים.⁴⁷

באו עליו קצת יסורין, תולין לו להגן שלא יבואו עליו עוד יסורין עד יום המיתה שיתכפר לו. ⁴⁴ יומא (דף פו.). ⁴⁵ תהלים (פט:לג). ⁴⁶ כן נראה בכוונת דברי הבאר מים חיים הנ"ל. וז"ל מדרש תהלים (בזכר, מזמור ו ד"ה [ג] ה' אל): ה' אל באפך תוכיחני, ר' יודן בשם ר' אמי אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע, אע"פ שכתוב 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח', אבל: ה' אל באפך תוכיחני. אע"פ שכתוב 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יח', אל בחמתך תיסרני. אמר ר' יוחנן משל למלך שהיו לו שני קוסטנרין רעים, וכל מדינה שהיה כועס עליה, היה רודה אותה בהן, פעם אחת סרחה עליו מדינתו, והיה קורא הקוסטנרין לרדותה, והתחילו צווחין למלך: אדוננו המלך בבקשה ממך בכל מה שאתה רוצה לרדות אותנו רדה, חוץ מאלו. כך אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני, ע"כ. ופירש במשפט צדק (אות מ"ה) דהכוונה, שלא יהיו היסורים ע"י שלוחי דינים, רק ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו כי הוא מקור הרחמים. ובתניא (אגרת התשובה פ"א) כתב, וז"ל: מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים, היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים, וכמו שכתב: ופקדתי בשבט וגו'. "ופקדתי" דייקא, והיינו כשתשובתו רצויה לפניו יתברך בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, או באתערותא דלתתא וכמים הפנים וגו', אתערותא דלעילא לעורר אהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז, וכמו שכתב: כי את אשר יאהב ה' יוכיח. ⁴⁷ כן אפשר לומר ע"פ דברי המאירי (משיב נפש מאמר א' פ"ד) דכתב

³⁸ מי שלמה (אמור). ³⁹ ייטב פנים (יוה"כ אות כ"ד). ⁴⁰ האריז"ל (שער מאמרי חז"ל דף סא:), וזה הפי' מה דאיתא בזוהר חדש (רות דף נא:): רבי יודאי הוה קמיה דרבי עזריה בר סימאי אמר ליה צדיקים דאזדמן לון חובה מאינן כריתות דאורייתא וחשבי תשובה ומיתות מיתה מכפרת עליהם או לאו. אמר ליה אין. ולומנין דאתענשו בההוא עלמא ואתכפר להון. (-תרגום: צדיקים שקרתה להם עבירה מאלו חייבי כריתות שבתורה, וחושבים בתשובה, ומתו, אם מיתה מכפרת עליהם או לא, אמר לו כן, ולפעמים הם נענשים בעוה"ז ונתכפר להם). ⁴¹ אגרות משה (או"ח א' סימן קיז ד"ה ומה שהקשה), וכתב שם דלא דמיא להא דאיתא בשבועות (דף ב.) דהיכא דיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף, השעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולה, שפירש"י (ד"ה תולה) שהוא להגין עליו מן היסורים. דהא בכאן אמרה הגמ' (יומא דף פו.) שיסורים ממרקין, וא"כ לא תגין התשובה ויוה"כ מהיסורים, וכמו כן אין מגינין מן המיתה ומעונש כרת מעוה"ז. ⁴² ריבב"ן (יומא פו.). באר מים חיים (דברים ו:ה). וכן משמע מדברי המשנה תורה (אלבוטיני, פ"א ה"ד דף רכח.). ⁴³ באר מים חיים שם. וצ"ע מה שכתב שם דכן פירש רש"י דתולה לו מן היסורים. דרש"י לא פירש שם כלום. ואולי כוונתו דרש"י לעיל (דף פה: ד"ה אשם) כתב דאשם תלוי תולה לו להגן מן היסורים. וחזוין דהפי' של "תולה" הוא דמגין מן היסורים, וא"כ ה"ה הכא. או דכוונתו לרש"י בשבועות (דף ב.) ד"ה תולה. וראה בתוס' יוה"כ יומא (דף פו.) ד"ה ובמ"ש דפי' כן הלשון "תולין" גבי חילול ה', דאם

(3) יש שכתב דאע"ג דאין הקב"ה מקבל שוחד ואין מחליפין זכויות בעונות, אבל אם עשה תשובה ויש לו זכותים, מחליף הקב"ה הזכויות בעונות כדי להצילו מיסורים⁴⁸. ולפי דבריו י"ל דהא דאמר דיסורין ממרקין היינו כשאין לו זכותים להחליף מצותיו תחת עונותיו.

(4) יש שכתב⁴⁹, דאיכא יסורים שבאים כדי לעורר לתשובה, ואיכא יסורים שבאים למרק העונות, ו"תולין" היינו שניצל מיסורים שבאים כדי לעורר לתשובה, כיון דכבר שב בלי היסורים, אבל עדיין צריך יסורים למרק עונותיו.

(ג) יש שכתב, דהפי' של "תולין" הוא, דספק הוא אם יעמוד בתשובתו או שיחזור לסורו, דכל זמן דלא באו עליו יסורין עדיין ספק הוא אם לא יחטא עוד, ולזה צריך יסורים שלא יחזור לסורו⁵⁰.

(ד) יש שכתבו ד"תולין" היינו דהתשובה מועילה שלא ימות⁵¹.

(ה) יש שכתבו דעל חייבי כריתות ומיתות בית דין, תשובה ויוה"כ מכפרים מחצה, ויסורים מכפרים מחצה⁵². ולפי"ז יש לפרש "תולין" דמכפר מחצה.

(ו) יש שכתב דעל כל עבירה איכא שני עונשים. (א) לנקום נָקָם משום דעבר אמימרא דרחמנא, ומעונש זה נפטר תיכף כשישוב. (ב) לכבס ולטהר את אשר טינף נפשו ואת אשר פגם בעולמות העליונים, ובחייבי כריתות לא נפטר מעונש הזה ע"י תשובה ויוה"כ, רק צריך יסורים לכבס נפשו⁵³. ולפי"ז יש לפרש "תולין" דמכפר רק על מה דעבר אמימרא דרחמנא, ולא מכפר על מה דטינף נפשו.

יסורין ממרקין

(א) איכות היסורין. יש כמה שיטות מה נקרא "יסורין" שמכפר חייבי כריתות ומיתות ב"ד:

(1) יש שכתב דזה יסורים שקשים כמיתה⁵⁴.

(י"ג) כתב האריז"ל, וז"ל: דע כי יש מצות ל"ת שתשובה ויוה"כ מכפרים, ויש שצריך ג"כ יסורין לכפרם, אבל יש עבירות חמורות כמו כריתות ומיתות ב"ד וכיוצא שאינם מתכפרים עד שימותו וכו' יעו"ש. וקשה דזה הפך הגמ' דיומא דכריתות ומיתות ב"ד מתכפר ביסורין, ורק חלול השם אינו מתכפר אלא במיתה. ותיירץ בשו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד סימן מ"ד ד"ה והנה לכאורה), וז"ל: לפי חומר הקושיא נ"ל בס"ד, שיש בכריתות ומיתות ב"ד שני מינים, הא' חטא עצמו דוקא שאינו נוגע לאחרים, כמו אכילת חלב ודם וכיוצא, והב' מה שנוגע לאחרים ג"כ, שבא על אשת איש ועל הזכור וכיוצא, שזה חטא והחטיא אחרים, שגם הנבעל חטא ונתחייב על ידו, שאם היה פורש מן העבירה לא היה חוטא לא הוא ולא הנבעל והנבעלת בזה, ומאחר שגם בחטאו שגם אחרים יחטאו עמו הרי זה בכלל חלול השם, לפי רש"י שפירש (יומא שם) דחלול השם הוא חוטא ומחטיא אחרים, ולכן זה הובעל והנבעל והנבעלת כל אחד מהם נקרא חוטא ומחטיא. ועל מין הראשון שאין בחטאו גרמא לחטא אחרים, קאמר בגמרא יסורין מכפרין, ומין השני שיש בחטאו גרמא להחטיא אחרים, ה"ז בכלל חלול השם דאין מתכפר אלא במיתה, ובוזא איירי בשער הגלגלים. 53. יעלו חסידים (עמוד ל"א). 54. השל"ה בשער אותיות (קדושה) מדייק כך מדברי הרוקח (הלכות תשובה סימן י"א) שכתב דהבא על אשת איש דמיתתו במיתה ב"ד חייב לסגף עצמו ביסורים שקשים כמיתה. ונראה דגם החת"ס סובר כן, דכתב (חולין פ. ד"ה ואמנם) וז"ל: שיעור יסורים וסיגופים לחייבי כריתות ששבו בתשובה, הוא כשיעור ל"ט מלקות עם הבזיון שנתבזה ע"י כפיתה על העמוד בב"ד, ואם יסגף עצמו כשיעור הזה על כל כרת

דהתשובה מועיל להקל מעליו עונש היסורין ממה שהיה חייב בלי התשובה. וכ"כ במעשה רוקח (פרשת יתרו) דקודם התשובה יש עליו דינא קשיא, ולאחר התשובה יש עליו רק דינא רפיא. וכ"כ התלמוד להרשב"א (נדרס בספר שיטות קמאי יומא פו.). וז"ל: אף בעבירות החמורות שאינן מכופרות בידיו לחוד מ"מ מועיל לו להקל בדינו שהרי זה תשובה במקצת, עכ"ל. וע' תוס' כתובות (דף ל: ד"ה דין). וע' בפני יצחק (אבואלעפיא, ח"ו דרוש ה' לשבת שובה) שהקשה דהא תנן באבות (פ"ד מ"א) דתשובה ומעשים טובים כתרסיס בפני הפורעניות, הרי דתשובה לחוד מצלת מן היסורין, ע"ש. 48. ימי דוד (שאלונקי, ר"ה דרוש ב', ומובא בפדה את אברהם מערכת ת' סימן כ"ז). 49. אמת ליעקב לבעל התיבות (שבת לב). 50. דברי ירמיהו על הרמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"ד). 51. בית אלקים שער התשובה (פ"ב ד"ה ואומר כי הוא), ר"י מלניל (יומא פו.). 52. שו"ת מהר"ם מרוטנברג (ח"ד דפוס פראג סימן אלף כ"ג), וכ"כ באורחות צדיקים (שער התשובה ד"ה חילול השם). אבל לא משמע כן מלשון התוספתא (יומא פ"ד ה"ח) דאיתא שם: עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין ויסורים שבשאר ימות השנה ממרקין, אבל מי שנתחלל בו שם שמים מזיד ועשה תשובה אין בה לא בתשובה לתלות ולא ביה"כ לכפר, אלא תשובה ויוה"כ מכפרין שלישי, ויסורים מכפרין שלישי, ומיתה ממרקת עם היסורים, עכ"ד. הרי דרק בחילול ה' כתב דתשובה ויוה"כ מכפרין שלישי, אבל בחייבי כריתות ומיתות ב"ד כתב דתשובה ויוה"כ תולין. ובנשמת חיים (אבואלעפיא, בכור דף ל.) נסתפק בזה אי הכוונה דמחצה נתכפר, או דכולו תולין. והנה בשער הגלגלים (דף

2) יש שחילק בין חייבי מיתות ב"ד דצריך יסורים שקשים כמיתה, ובין חייבי כריתות דאין צריך יסורים שקשים כמיתה⁵⁵, אבל אין זה יסורים קלים, רק חולאים ועוני⁵⁶ ומיתות בנים וכדומה⁵⁷. וכיון דזה יסורים קשים, לכן כדי להנצל מיסורים האלה אפשר שהוא פיקוח נפש ומותר לחלל שבת כדי להציל חברו שלא יעבור על איסור כרת, כי מי יודע איזה יסורים יהיו⁵⁸. ויסורים קלים, כגון דלבש בגדו וצריך ללבושו פעם שנית בשביל שהפך הפנימי לחוץ⁵⁹, אלו אינם באים לכפר, רק זה מטבע העולם, ורק רשע גמור שמקבל עולמו כאן, שומרים אותו מן השמים שלא יהיה לו אף יסורים אלו⁶⁰.

3) יש שכתב דגם יסורים קלים אלו כגון דלבש בגדו וצריך ללבושו פעם שנית, מיקרי "יסורים" ומועיל למרק העונות⁶¹.

4) יש שכתב דרק על עבירות קלות מהני יסורים אלו לכפר⁶².

5) יש שכתב⁶³ דרק אצל הצדיקים נקרא יסורים אלו "יסורים", ובא לו בכוונת ה' המשגיח על הכל כדי לנכות מרעותיו וחטאותיו⁶⁴.

6) יש שכתב דרק לפעמים זוכה האדם דמחליפין לו היסורים והעונש ביסורים קלים אלו, ולפעמים אף שולח לו הקב"ה יסורים באותו עת שהוא טובה לו ואינו מרגיש צער בקבלתם⁶⁵.

7) יש שכתב דיסורים קלים כאלו מכפרים רק אם משים אל לבו שכל תנועותיו בחפץ ה', ומכוון שיעלה לו יסורים אלו לכפרה, אבל אם אינו מכוון שיהיה לו לכפרה, לא מהני לכפר עונותיו⁶⁶.

8) יש שכתב כי בתחילה מייסרו ה' ביסורים קלים כדי להזכירו לשוב מחטאיו, אבל אם אינו נותן אל לבו, יבואו עליו יסורים גדולים⁶⁷.

הפסד בזמן שהוא עוסק בדבר מצוה, וזהו מחסדי הבורא, כי אדם זה כפי עונותיו שעשה מחויב עונש גדול שאי אפשר לעמוד בעונש גדול כזה, על כן שולח לו ה' בכונן העונש דוקא בשעת עשייתו איזה מצוה כדי שיהיה העונש קל כי המצוה תגין עליו ותלמד עליו זכות, משא"כ אם היה העונש בעת אחר, היה צריך להיות העונש יותר חמור כפי ערך עונותיו, עכ"ל. וז"ל נועם אלימלך (פ' ואתחנן): מחסדי הבורא כשנקצב לאדם יסורים לכמה ימים, דאינו יכול המשחית למצוא עת ההוא, כי אם בסוף הימים שנקצב לו, למען יוכל האדם לסבול היסורים ולא יאריך זמן צרתו. ⁶⁶ אגרא דפירקא (אות קכ"ד). וע' בסמוך דה"ה ביסורים גמורים יש הסוברים כך. ⁶⁷ ערבי נחל (פרשת ואתחנן דרוש ה'). וכ"כ בבאר מים חיים (שמות כא:א, אות ג') דאם חוזר בתשובה ע"י היסורין, אז היסורין נהפכין לו לטובה ולברכה, אבל אם חושב שזה מקרה ממקרי העולם ופגעיו, אז ניתוספין לו היסורין. וע' דרך ה' לרמח"ל (ח"ב פ"ג אות ה') שכתב דאיכא שני סוגי יסורים. א) יסורי כפרה - שתכליתה למרק העונות. ב) יסורי הערה - שתכליתה לעורר הלב לתשובה. וע' במשפט צדק (עמוד ק"ז) שמביא בזה משל הקדמונים, וז"ל: בן עשיר גדול מפונק מאד שנחלה ולא מצאו כל הרופאים אליו רפואה, כי אם ע"י תחבולה אחת דהיינו לשמור עליו שלא יישן כי אם מעט כי השינה היא מקור חוליו, מה עשה לו אביו מיעט לו מן המצעות שהיה רגיל בהן תמיד, ומפני זה נתמעט שינתו כי היה רך וענוג מאד, אך ברבות הימים אחר שהורגל במעט המצעות התחיל לישן הרבה כמקדם, עד שהוצרך אביו ליקח ממנו מצע נוסף וכו', עד שהבן הורגל לישן גם על הארץ, ובראות האב שאינו מרגיש כלל בצער המשכב, אז העמיד עליו שומרים והיו מצערים אותו בהכאות ובשאר ענינים

שעבר נפטר מיסורים, עכ"ל. ויסורי מלקות קרוב למיתה הוא, ולכן מלקות צריך אומד אם לא ימות עיד"ו. ⁵⁵ תקנת השבין (אות י"ד). והקשה על השלי"ה דמדייק כך מדברי הרוקח, דהרוקח לא כתב כן אלא הבא על הנדה דחייב מיתת ב"ד, ולא על חייבי כריתות, עכ"ד. ונראה דיסוד פלוגתתם הוא במה שחקר הגרי"ד (רשימות שיעורים יבמות ט). במה שסקילה ומיתת בי"ד חמורין מכרת, האם החומר הוא בעצם העבירה, שהחטאים דחייבי מיתות וסקילה חמורות הן מחייבי כרת. או"ד דהחומר הוא רק בעונש, אך בנוגע לחומר עצם העבירה חייבי כריתות שווין לחייבי מיתות בי"ד וסקילה. דאם אמרין דהחומר של סקילה ומיתת בי"ד הוא בעצם העבירה, שהחטאים דחייבי מיתות וסקילה חמורות הן מחייבי כרת, דאז יש לחלק גם בכפרתם, דחייבי מיתת ב"ד צריך יסורים למרק עונם יותר מחייבי כרת. אבל אם אמרין דגוף העבירה שוים, רק החומר הוא רק בעונש, א"כ זה לא נוגע לגבי כפרתם, דיסורין שממרקין אינם באים בתור עונש רק בתור מכפר. ⁵⁶ וע' באור רש"י (דברים עמוד מ"א), דלפעמים במקום עניות, הוא נענש בעניות דאורייתא, והוא מקרי "מת" בחייו, והרפואה לזה שיעסוק בתורה. ⁵⁷ אבות הרא"ש (אבות דר' נתן פכ"ט דף כח:). ⁵⁸ אגרות משה (או"ח ח"א סימן קי"ז ד"ה ומה שהקשה). ⁵⁹ וכן שאר יסורים כעין זה דאמרה הגמ' בערכין (דף טז): דמיקרי "יסורים". ⁶⁰ תורת האדם (שער הגמול). ⁶¹ לקט יושר (ח"א או"ח עמוד קל"ו ענין ב'). נודע ביהודה או"ח (קמא סימן ל"ה). ⁶² מנהגי מהרי"ל הלכות עשרת ימי תשובה אות י"ח. ⁶³ מנורת המאור (נר החמישי כלל ג' ח"א פ"ג). ⁶⁴ וע' ביסוד ושורש העבודה (שער א' פרק ו'). ⁶⁵ צדקת הצדיק (אות קכ"ח). וז"ל משפט צדק (אות ש"ג): לפעמים יקרה לאדם איזה

(ב) יסורין שאינם ממרקין. יש כמה יסורים שאינם ממרקין:

(1) יש שכתב, דרך אם יש לאדם איזה דבר טוב ומשום עונש נטלה ממנו, או דע"פ הטבע יגיע לו בעתיד איזה דבר טוב, או דמשום שכר למעשיו הטובים יגיע לו איזה שכר, ומשום עונש מסבב ה' שלא יגיע לו הריוח והשכר, אז חשיב יסורים, אבל אם אינו מגיע לו הריוח והשכר לא ע"פ מעשיו ולא ע"פ הטבע, אין זה נחשב ליסורים⁶⁸.

(2) יש שכתב דאיכא שני מיני יסורים. (א) יסורים המגיע לאדם בכוונה מה' לענשו על חטאיו. (ב) שנולד במולד רע וכפי מולד כוכבי שמים יגיע לו יסורים, רק ה' מגן בעדו ומשדד מערכות שמים לטובתו, וכאשר יחטא, ה' מסלק השגחתו ומניחו למנהגו של עולם. ורק עונש המגיע לו בכוונה מה', מועיל לו לנקותו ולטהרו מעונו ואז טוב לו לעוה"ב, משא"כ כאשר ה' מסיר השגחתו ממנו, אינו מתכפר לו כלום, ועונשו עדיין בשלימות ליום הגמול⁶⁹.

(3) יש שכתב דיסורין ממרקין רק אם באו עליו במיוחד ולא לזולת, דאז מתבייש ומהני למירוק עונות, אבל אם באו יסורים לכללות המדינה, אע"ג דהוא בתוך המדינה וסובל עמהם, לא מהני למירוק עונות⁷⁰.

(4) יש שכתב דיסורין ממרקין רק אם עשה תשובה קודם שנתיישר ביסורים, אבל אם באו יסורים על מי שעבר עבירה בשעה שעדיין עומד ברשעו, לא יועילו לו אותם היסורים, ואפילו אם עשה תשובה אחר כך, כיון שעשה תשובה מחמת היסורים. ולשון הגמ'⁷¹ מורה כך, "תשובה ויוה"כ תולין ויסורים ממרקין", דמשמע שבאו לו היסורים אחר שעשה תשובה⁷². וכן יסורין ממרקין רק אם באו אחר יוה"כ, אבל אם באו עליו יסורין קודם יוה"כ ופסקו, ובא יוה"כ לא מהני היסורין למרק עונותיו⁷³. ויש שכתב דגם יסורין קודם יוה"כ מהני למרק עונותיו עם יוה"כ⁷⁴.

(5) אף יסורים גמורים לא מהני למירוק העונות אלא כאשר החי יתן אל לבו שזהו עונש על עון ולא מקרה הוא, ויפשפש במעשיו ורפא לו⁷⁵. ויש שכתבו דנחלקו בזה אמוראים⁷⁶. ויש שחילקו בין יסורים קשים דמכפרים בכל אופן, ובין יסורים קלים דמכפרים רק אם מכון שיעלה לו יסורים אלו לכפרה⁷⁷.

ולא חטאנו ולמה לנו הרעה הגדולה הזאת. וימותו בלא תשובה ותולעתם לא תמות כי הרשיעו הדין והצדיקו עצמן, אוי להן אוי לפגריהן כי פשעו בגופם. משל למלך שאמר לעבדו לך ומשכן לפלוני הלך ומשכנו ואותו האיש אינו זוכר את החוב והוא צועק ותמה על מה משכנני אותו. כך מי שנפרעין ממנו מן השמים שלא לדעתו. 76. הגר"מ שפירא (אמרי דעת שבת תשובה, עמוד ל"ג) והגרש"ז אוירבך (מזמור לתודה עמוד 811) כתבו דתליא בפלוגתת ר' יוחנן וריש לקיש (ברכות שם). דר' יוחנן אמר שם: קל וחומר משן ועין, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם - עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם - על אחת כמה וכמה. וריש לקיש אמר: נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין, מה ברית האמור במלח - מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין - יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם, ע"כ. ולפי ר' יוחנן דמדמה יסורין לשן ועין, אי"כ כמו בשן ועין מועיל רק אם יודע העבד שהאדון הוא שהכהו, דהרי אם לא ידע מי הכהו אלא יסבור שהמכה באה לו ממקום אחר, לא ידע שיכול הוא לצאת לחירות, וא"כ גם יסורים ממרקין רק אם יודע שבאו לו מלמעלה. ואילו לר"ל דמדמה זאת למלח, אי"כ כמו מלח מועיל בכל אופן להמתיק הבשר, ה"ה יסורים מועיל בכל אופן למרק עונותיו. וראה פחד יצחק (יום הכיפורים מאמר י"ב). 77. אגרא דפירקא (אות קכ"ד).

המבטלין את השינה, והנמשל מובן דמתוך הרגל הצרות לחיות חיי צער, אין אנו נתרערים לשוב אליו, לכך הוצרך ה' ברחמיו לעורר אותנו ביסורים חדשים כדי שנרגיש בהם ונשוב אליו באמת. 68. אבן ישראל (סלנטר, עמוד ס"ח). 69. יערות דבש (דרוש י"א). 70. תוס' יום הכיפורים יומא (דף פו. ד"ה וא"ל). 71. יומא (דף פו.). 72. שו"ת מהרלב"ח (סימן קמ"ז ד"ה ועוד אני), דעת חכמה (שער התשובה פי"ד), אלשיך (ויקרא כו: יח). וראה בתניא (אגרת התשובה פ"א), שכתב: ופקדתי בשבט וגו'. "ופקדתי" דייקא, והיינו כשתשובתו רצויה לפניו יתברך בשבו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, או באתערותא דלתתא וכמים הפנים וגו', אתערותא דלעילא לעורר אהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז, וכמו שכתב: כי את אשר יאהב ה' יוכיח. 73. תוס' יום הכיפורים יומא (דף פו. ד"ה וא"ל). 74. תלמיד הרשב"א (נדפס בספר שיטות קמאי עמ"ס יומא דף פו.), לחם יהודה על רמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"ד). ובנשמת חיים (אבואלעפאי, בכור ל' ע"ג ד"ה והרמב"ם) נסתפק בזה. 75. כן הוא משמעות לשון הגמ' (ברכות ה.): מה אשם לדעת אף יסורין לדעת. וכ"כ בבית אלקים (שער התשובה פ"ב), יעלוזו חסידים (עמוד ל'), מהדורא בתרא יבמות סג. (ד"ה והמלוה), שומר אמונים (פכ"א). וז"ל רבינו יונה (אבות פ"ג מט"ז): כשיסורין באין עליו ואינו זוכר את החטאים אשר עשה, ויש שחושבין כי לא בדין יבואו להם יסורין, כי אומרים: צדיקים אנחנו

(6) יש שסובר דרק אם מקבלו באהבה, אז היסורין מכפרין ומרציין⁷⁸.

(7) האומר אחטא ויסורין ממרקין, אין יסורין ממרקין, דומיא דאחטא ואשוב או אחטא ויוה"כ מכפר, דאינם מכפרים⁷⁹.

(ג) אופן המירוק. היסורים הם לתועלת העברת הרע, כי הקליפות נמשלים לעלוקה שמוצצת דם ואז מיד מתה, דע"י שמייסרים האדם הם מתים⁸⁰, וגם המקטרגים שנעשו מהעונות נתבטלים ע"י היסורים⁸¹, וגם מועיל שיעמוד בתשובתו ולא יחזור לסורו⁸².

יש שכתב⁸³, דמה דיסורים מכפרים, אינו עצם היסורים, רק הגזר דין שגזרו עליו שיענש ביסורים מועיל כבר לטהרו מעונותיו, כי גזר הדין לבדו הוא כבר תשלומין על חטאו, דמיד שנפסק הדין נתבטל כבר המשחית שנברא מחטאו, והא דמקבל אח"כ יסורים אינו כדי לטהרו מעונותיו, רק מתוצאה של הגזר דין⁸⁴, לכך מועיל תפילה ומה שחכם מבקש עליו רחמים שינצל מיסורים, כי כבר נטהר מעונו, והמקטרג שנברא מעונו כבר נתבטל ע"י הגזר דין, ורק נשאר עליו עונש בתוצאה מהגזר דין, ולזה מהני תפלה לבטלו⁸⁵.

בלבד, אלא עם קרבנותיו בזמן שבית המקדש קיים. ובהא מיתרצא לי מאי דמקשו כמה מרבנן ז"ל דמשמע דבין דרבי ובין דרבי יהודה פליגא אמתניתא דיומא (דף פו). בארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, דאילו התם קתני דאפילו תשובה ויוה"כ אינן מכפרין אלא על ל"ת שאין בו כרת ומיתת ב"ד. ולפום מאי דכתיבנא השתא לא קשיא לי, דהא דהכא בזמן בית המקדש דאיכא שעיר המשתלח ושאר קרבנות, וההיא דר' ישמעאל בזמן שאין בית המקדש כגון בזמן הזה, וכי כתיב "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", בזמן שביהמ"ק קיים כתיב דבקרבת יוה"כ כתיב, עכ"ל. ורבינו יונה (שער התשובה שער ד') אות י"ז תירץ, וז"ל: ועל זה שאמרו רז"ל כי על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים, יש שאלה: והלא כתוב: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". והתשובה בזה, כי מה שנאמר "לפני ה' תטהרו" מצות עשה על התשובה, שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' ביוה"כ, ואע"פ שנתחייבנו ע"ז בכל עת - החיוב נוסף ביוה"כ, והטהרה אשר בידנו היא התשובה ותיקון המעשים. אבל מה שכתוב: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם" - שהוא אמור על הטהרה, שהשי"ת מטהר אותנו מן העון ומכפר עלינו כפרה שלמה ביוה"כ בלא יסורים, זה נאמר על מצות ל"ת, אבל על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים. ⁸⁵ ומדמה זאת להא דאמרה הגמ' (קידושין יז.) בעבד עברי דאם חלה ג' שנים ועבד ג' שנים אינו חייב להשלים שש שנים. וכתבו התוס' (שם ד"ה חלה), וז"ל: זה דוקא בעבד עברי, אבל מלמדי תינוקות אם חלו לא יקחו אלא מה שהרויחו, דרק עבד עברי דגופו קנוי לאדונו הילכך חלה שלש אינו חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו, אבל מלמד אין גופו קנוי אלא ש"כר עצמו ללמוד עד הזמן, וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרויח, עכ"ל. וביאור הדברים הוא, דעבד עברי דגופו קנוי אינו עובד לאדונו בעבור המעות שנתן האדון עבורו, דעבור מעותיו כבר יש לו את העבד, אך מחמת שגופו קנוי חייב לעבוד אצלו, ונמצא דאין העבודה תמורת המעות, וכיון דאין לאדון עתה כלפי העבד שום תביעת כסף רק חיוב פעולה, אז אמרין דאינו חייב יותר מיכולתו. אבל פועל דאין גופו קנוי וחייב לאדון את הפעולה תמורת כסף שנתן לו, א"כ כל זמן שלא עבד אצלו, עדיין לא השיג את המגיע לו תמורת כספו, לכן לא שייך אצלו טענת אונס דהרי סוף סוף לא נתן לו דבר

78. פסקים לרבינו אביגדור (פסק רמ"ה), וז"ל: וכן היסורין מרציין כקרבן וכו' דהכאב והיסורין אם מקבל מאהבה ומצדיק עליו את הדין אז הם מכפרים עליו ומרציין, עכ"ל. ואולי אין כוונתו דאם אינו מקבל היסורים באהבה אינו מתכפר, אלא דאינו חשיב כקרבן דמרצה לו, אם לא קיבל אותם באהבה. דקרבן מלבד ממה דמכפר העון, גם מרצה, דככתב באגרת התשובה לבעל התניא (פ"ב), דגם לאחר שנמחל לו עונו ואין מוזהרין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו, אבל כדי שיהיה מרוצה וחביב לפני ה' כמו קודם החטא, היה צריך להביא קרבן דמרצה לו להיות נחת רוח לה' מעבודתו. וכאדם שסרח לפני המלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו, אע"פ שולח לו דורן ומנחה לפניו שיתרצה לו. 79. עשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין ח"א פי"ט). והנה הגר"ש קלוגר (חכמת התורה וישב עמוד תקי"ח) כתב, דהא דאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, היינו דוקא בחוטא בחול, אבל בחוטא בשבת - זכות שבת גורם לו שישבו ויתכפר, ע"ש. ולכא"ז זה דוקא באומר "אחטא ואשוב", דאע"ג דאין מספיקין בידו לעשות תשובה, אבל לזה מהני זכות של שבת שישבו בתשובה. אבל בהאומר "אחטא ויסורין ממרקין" דאין היסורין ממרקין, לא יועיל לזה מה שזכותו של שבת גורם לו שישבו בתשובה, דסו"ס היסורין אינם מכפרין. ⁸⁰ תורה אור (בראשית עמוד 10). ⁸¹ ראשית חכמה (שער התשובה פ"ג), תומר דבורה (פ"א מדה של נשא עון), מדבר קדמות (מערכת ת' אות י"ח), שו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן כ"א). וע' מאירי יומא (דף פו.). וז"ל תולדות יעקב יוסף (מצורע דף צו:): כי העונות של האדם הם המייסרים את האדם בעצמו, כמו שכתוב (ישעיהו סד:): "ותמוגגו ביד עונתו" (היינו נמסים בעבור עונותיו), ופעמים שע"י עונותיו נברא אדם להצטרף לו עד שנפרעים על עונותיו. ⁸² דברי ירמיהו על הרמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"ד). ⁸³ ארץ צבי (מועדים עמוד מ"א). ⁸⁴ וע"ש שמביא ראיה לזה מחייבי כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין, וא"כ איך אמרה התורה (ויקרא טז:ל) ביוה"כ: "לפני ה' תטהרו", הרי עדיין לא נטהר, ומוכרח לומר דתיכף בגמר דין שגזרין עליו שיתייסר, מתנקה כבר האדם מהחטא לגמרי, ולכן כתיב "תטהרו", ע"ש. אבל כבר נתקשו בזה הריטב"א ורבינו יונה, והריטב"א (שבועות יג.) תירץ, וז"ל: הא דאית ליה לרבי שיהי"כ מכפר על שאינם שבים ואפילו על כריתות ומיתות ב"ד, אינו בעצמו של יום

יש שכתב, דרך מי שמוצא חן בעיני ה' מביא עליו ה' יסורים כדי למחר כפרתו, אבל מי שאינו מוצא חן בעיני ה', אין הקב"ה מייסרו אלא עונותיו תלויים לו לאחר מיתתו, ורק לדוד הבטיח ה' דאם יחטאו בניו ימחר להביא להם יסורים כדי לגמור כפרתם, כדכתיב⁸⁶ "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם"⁸⁷.

יש שכתב דבעבר על איסור כרת ועשה תשובה ובא עליו קצת יסורים, נפטר כבר מעונש כרת, כיון שכבר התחיל ללקות ביסורים, אע"ג שעדיין לא נפטר מכל וכל מעונש שמים כיון שלא לקה עדיין בכל היסורים הראויים לבוא עליו כדי למרק עונותיו⁸⁸.

יש לשמוח ביסורי הגוף, לפי שהוא טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת למרקה בעוה"ז ולהצילה מהמירוק בגיהנם, לפי שעוה"ז חסד יבנה, וביסורים קלים בעוה"ז ניצול מדינים קשים של עוה"ב, כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח, לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין, ויתר על כן לאין קץ הוא בנמשל⁸⁹. ואע"ג דגורם לו ביטול תורה ותפלה יש לשמוח בהם, כי טוב מעט תורה ותפלה בנקיון הנפש מזוהמת ריח רע העונות, יותר מלהרבות בתורה ותפלה והנפש מלאה זוהמא⁹⁰. ואם אי אפשר לו לשמוח בשעה שנתיישר ביסורים, אז לאחר שנסתלק היסורים, ישמח בהם⁹¹.

יש שכתב דכמו כשאב מוכיח ומייסר בנו, מרצהו אח"כ⁹², כך הקב"ה לאחר ששולח לאדם יסורים, מרחם עליו, לכן עת רצון הוא בשעה שמקבל יסורים לבקש כל משאלותיו⁹³.

יש שכתב דהא דבעינן יסורים היינו משום דלא מהני תשובה ויוה"כ בלי יסורים, אבל יסורים לחוד מהני אף בלי תשובה ויוה"כ⁹⁴.

קודם שנתיישר ביסורים אם מיקרי רשע

יש שכתב דכל זמן שלא קיבל יסורים נקרא "רשע", ואף ששב והתודה על עונו⁹⁵. ויש שכתב דהשב בכל לבו ודאי תשובה מעליא הוא, והוא צדיק גמור⁹⁶, אבל המקטרגים שנעשו מהעונות עדיין קיימים, ולזה צריך יסורים או סיגופים לבטלם⁹⁷. ויש שכתבו דמיקרי "צדיק" אבל לא "צדיק גמור"⁹⁸. ויש שכתב, דכל זמן שלא באו עליו יסורים עדיין ספק הוא אם יעמוד בתשובתו או שיחזור לסורו, ולזה צריך יסורים שלא יחזור לסורו⁹⁹.

היו עושין רצונו של מקום איך היו מעורין זה בזה, ע"ש תירוצו. אבל להנ"ל מובן, דאחר שהאב מוכיח ומייסר בנו - הוא מרצהו. ⁹⁴ אגודת אוזב יומא (דף פו). ⁹⁵ שו"ת שתי הלחם (סימן ל"א). ובמהר"י מטראני (ח"ב סימן ח') כתב, דיסורים וסיגופים הם חלק עיקרי בתשובה, יע"ש. ולפי דבריו נראה דסובר דלא מיקרי צדיק קודם שנתיישר ביסורים. אבל הנובי" (קמא או"ח סימן ל"ה) כתב דסיגופים אינו עיקר התשובה. וע' בשו"ת שמן רוקח (ח"ב סימן י') מוכיח כהנובי" מהגמ' בקידושין (דף מט:) דהמקדש את האשה על מנת שהיא צדיק ונמצא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבד, וחזינן דאע"ג דעדיין לא קיבל על עצמו יסורים וסיגופים כבר חשיב צדיק. ודחה די"ל דכיון דקיבל עליו להתענות ולסגף עצמו, מועיל כבר עכשיו שיקרא צדיק. ⁹⁶ אור זרוע (ח"א סימן קי"ב). וכ"כ בריש תקנת השבין. וראה באגרות משה (או"ח ח"ד סימן קט"ז), ובשו"ת יביע אומר (ח"ג אה"ע סימן ח' ד"ה ואגב ראיתי). ⁹⁷ ראשית חכמה (שער התשובה פ"ג), תומר דבורה (פ"א מדה של נשא עון), מדבר קדמות (מערכת ת' אות י"ח), שו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן כ"א). וע' מאירי יומא (דף פו). ⁹⁸ שו"ת קול אליהו (ח"א אה"ע סימן ב'). חסדי דוד תוספתא סוף יומא. ⁹⁹ דברי ירמיהו על הרמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"ד).

עבור כספו. ומי שנתחייב יסורים דומה לעבד שנתחייב לעבוד לאדונו, דע"י עונותיו נתחייב להתיישר ביד המקטרגים, ומיד שנפסק הדין ונמסר בידם כבר נתבטל המקטרגים, ורק צריך להתיישר מכח הגזר דין, לכן אם החכם מבטל הגזר דין, שוב אין עליו חוב כלל. ⁸⁶ תהלים (פט:לג). ⁸⁷ תוס' יום הכיפורים יומא (דף פו. ד"ה וא"ל). וראה לעיל דהתניא כתב דרך מי ששב מאהבה הקב"ה מייסרו בעוה"ז. ⁸⁸ שו"ת מהרלב"ח (סימן קמ"ז ד"ה ועוד אני). ⁸⁹ תניא (אגרת התשובה פ"ב). ומובא מחידושי הרי"ם שענה לאחר שהתלונן לו על יסוריו הרבים שיש לו ושאלתו אם מותר לו לאבד עצמו לדעת, דענה לו: אם בטוח אתה שבעוה"ב יהיה לך פחות יסורים, עשה כחפצך. ⁹⁰ ראשית חכמה (שער התשובה פ"ג). ⁹¹ סמ"ק מצוה ה'. ⁹² כדכתיב (משלי ג:יב): "פי אֶת אֲשֶׁר יִאָהֵב ה' יִכְיֶה ויִכָּאֵב וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצֶה". ופירש"י (שם): שרוצה בבנו להטיב לו ויפייסוהו לאחר שמכחו בשבט. ⁹³ הנצי"ב (אוצרות הנצי"ב ערך יסורים). ובזה יובן הא דאמרו ביומא (דף נד:): בשעה שנכנסו נכרים להיכל [להחריב] ראו כרובים המעורין זה בזה. והקשה הריטב"א שם דהא אמרינן בב"ב (דף צט.) דאם עושין רצונו של מקום אז היו הכרובים מעורין זה בזה פנים איש אל אחיו, אבל אם אין עושין רצונו של מקום היו פני הכרובים אל הבית, וא"כ בשעת החורבן דלא

תחליף ליסורים

כתב רבינו יונה¹⁰⁰ וז"ל: מצות צדקה מגין¹⁰¹ מן היסורים¹⁰², ומי שאין לו ממון לעשות צדקה ידבר טוב על העני, וכן יעסוק בגמילות חסדים, וידבר על לב העני ויכבדהו וינחמהו מצרתו, ויעסוק בביקור חולים וקבורת מתים ותנחומי אבלים ולשמח חתן וכלה, כי כל אלה מדרכי החסד, וכנגד כולן מצות תלמוד תורה לשם שמים¹⁰³, דאם היה רגיל לקרוא פרק אחד ביום יקרא שני פרקים¹⁰⁴, דמלבד זכות התורה שתגן עליו מן היסורים¹⁰⁵, עוד כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תדד שנתו מעיניו יעלה לו במקום יסורים, עכ"ל¹⁰⁶.

בתורה שנאמר "מרפא לשון עץ חיים". ופירש בדעת קדושים (שם עמוד ל'), דאיתא בזהר (פ' קדושים דף פ:), וז"ל: דכל מאן דאשתדל באורייתא אע"ג דאתגור עליה עונשא מלעילא, נחא ליה [להקב"ה] מכל קרבנין ועלוון, וההוא עונשא אתקרקע ובגין דילעי בה לשמה קוב"ה אתפייס בהדיה, ותא חזי לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במילין דאורייתא. (-כל מי שעוסק בתורה, אע"ג שנגזר עליו עונשין, כיון שהקב"ה יש לו נחת רוח מתורתו יותר מכל קרבנות ועולות, לכן קורעין גזר דינו, וכיון שעוסק בתורה לשמה לכן הקב"ה מתפייס עמו, ולא נטהר איש לעולם אלא בדברי תורה). הרי מפורש בזהר דזה דוקא בתורה לשמה, וזה שאמר רבי חמא ב"ר חנינא, כי התורה מכפרת על עבירת לה"ר שסיפר מכבר, דכתיב "מרפא לשון עץ חיים", דזה דוקא בלימוד תורה לשמה שאז היא "עץ חיים" והיא מכפרת על לה"ר שסיפר. ¹⁰⁴ כדאמרו במדרש רבה (ויקרא כה:א). ובתניא (אגרת התשובה פ"ט) כתב וז"ל: אדם עבר עבירה מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל. ¹⁰⁵ ע' סוטה (דף כא.). מרכבת המשנה לר"י אלאשקר (אבות פ"ג מ"ג). ¹⁰⁶ הגר"י העיר על נאמר העולם "אין הקב"ה מונה הדפים אלא השעות", דהרמב"ם (פ"ט תשובה ה"א) כתב, וז"ל: הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העוה"ב, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, עכ"ל. הרי כתב מפורש דלפי "רוב חכמתו" הוא זוכה לחיי העוה"ב, ומוכח דאע"ג דיש שכר מיוחד על העמלים בתורה אע"ג דלא השיגו הרבה דכרבת הרמב"ם "לפי גודל מעשיו", אבל יש גם שכר מיוחד שאינו תלוי לפי יגיעתו, רק תלוי לפי "רוב חכמתו" שהשיג. וע' בתורה אור (בדרושים למגלת אסתר דף צ"ח:), שכתב, וז"ל: כמו בנמשל ומשל אי אפשר לעמוד על הנמשל אם לא שיבין מתחילה את המשל דעיד"ז יעמוד על הנמשל, ואם יחסר מלהשיג איזה דברים בהמשל לא יוכל להשיג את הנמשל כלל, ה"ה בתורה שהיא משל דעל ידו יושג בג"ע וכו', ולא כל השכליים שוים, דיש שכל ונמשל אשר יוכל לעמוד עליו ע"י משל אחד ופשוט וקל, ויש שכל גדול יותר שכדי להשיגו הוא ע"י משלים יותר וגם המשל הוא נעלה ועמוק יותר וכו', ואין כל השגות של הנשמות שוים, לכן מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה הרבה, היינו משום דזה סימן שדי לו במשל זה לערך ההשגה של שורש נשמתו. אבל מי שאפשר לו לעסוק בתורה זה סימן שנשמתו יוכל להשיג הרבה למעלה, לכן צריך להיות המשל ג"כ גדול ורב מאד, עכ"ל. ולפי האמור יש לעיין הא דזכות התורה מגין מן היסורים, אם לימוד ויגיעת התורה מגין, או דגם עצם ידיעת התורה מגין מיסורים, ומלשון רבינו יונה שכתב: "אם היה רגיל לקרוא פרק אחד ביום יקרא שני פרקים וכו' כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תדד שנתו מעיניו יעלה לו במקום יסורים", משמע דעצם לימוד התורה והתמדתה מגין מיסורים, ולא ידיעתה לחוד. וע' באבן ישראל (פישר,

¹⁰⁰. שערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' ד"ה י"א ואם), וע' אורחות צדיקים (שער התשובה ד"ה השבעה עשר). ¹⁰¹ מדבריו נראה דרך מגין, אבל עדיין יצטרך לקבל יסורים בעוה"ב, כדאריק בזה בספר הנשמות מספרות (עמוד נ"ח), ודלא כדברי רב פעלים (ארי"ה ח"ג סימן ל"ה) שסובר דאין צריך עוד יסורים. ¹⁰² ז"ל שו"ת מהר"ם מרוטנברג (ח"ד דפוס פראג סימן אלף כ"ג ד"ה ת"ר לא): כל הנותן צדקה אפי' ניתן רשות למלאך הפורעניות לפרע ממנו, אין המלאך הממונה על הצדקה מניחו, אלא רץ והולך בין מלאכי מרום והם נותנים לו ריוח ועומד לפני הקב"ה ומלמד עליו סניגוריא, ואומר: רבש"ע פלוני שנתת רשות לאבדו זכות גדול בידו. ומלאך הממונה על הפורעניות אומר: בשביל זה אתה מזכה והלא כמה עבירות בידו. וזה משיב: מצוה זו שעשה שקולה כנגד כולם. באותה שעה הקב"ה אומר למלאכי הפורעניות: אל תגעו בו כי מצאו לו זכות, עכ"ל. ובספר המדות (ערך המתקת דין אות ד') כתב דטעמא דצדקה מגין מן יסורים, כי הנותן צדקה הוי כאילו שנותן להדיין שכר לדון, דהוי כאילו נותן שוחד לה', ודיין הנוטל שכר לדון דינו בטלים. ובאבן שלמה (פ"י) כתב דלפעמים שהקב"ה רוצה לפדות אדם מיסורים, לכן הוא נותן לו עשירות כדי שיוכל לפדות עצמו בממון, דכתיב (משלי יג:ח): "כִּפְרֹן נַפְשׁ אִישׁ עֲשָׂרוֹ". ופירש"י: עשורו של אדם הוא כופר נפשו שעשה ממנו צדקה, עכ"ד. ויש מקשים דהרי כשעני נותן מתנה מועטת הרי קשה לו פי כמה מעושר שנותן מתנה מרובה, וא"כ מדוע לא יוכל העני לפדות עצמו במתנה מועטת, הרי אמרו "אחר המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים". אבל לק"מ, משום דמעלת הממעט הוא רק היכא דנותן לשם שמים, אבל כשיש לו פניות אז מעלת העושר שנותן מתנה מרובה יותר ממעלת העני, כדביאר הגר"י סלנטר (קדוש ישראל עמוד כ"ט) וז"ל: אף דאמרין "אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים", וא"כ כמו כן יש שכר לעני הנותן מעשר מעשרה זהובים כמו העשיר הנותן מעשר מאלף זהובים, אבל אימתי יש להעני שכר כל כך כמו העשיר, דוקא אם מכוין לבו לשמים בשלמות בלי שום פניה לכבוד הבריות, כי אם לא לא יהיה כוונתו בשלמות לשם שמים, אין הזכות גדול כ"כ, כי מחשבה אין כאן והמעשה ג"כ מעט היא, ולא החיה כל כך עניים. משא"כ העשיר אף שמחשבתו אינה כל כך בשלימות, אבל המעשה רבה היא מאד והחיה כמה נפשות, כי להעני אינו נ"מ כלל מחשבת העשיר, וכיון דעכ"פ החיה אותו לכן יש לו שכר הרבה, עכ"ל. וראה בערוגת הבשם (לר"א ב"ר עזריאל, ח"ב דף קיט). שכתב דהא דיסד הפייטן "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה" אין הכוונה לשלשתן ביחד, אלא אפילו אחת מהן סגי, רק כדי שיהיה כאילו לא חטא מעולם בעיני שלשתן ביחד. ¹⁰³ משמע דדוקא אם לומד לשמה "לשם שמים" אז התורה מגין מן היסורים. וכן מצינו גבי תקנתו של מספרי לשון הרע, דאיתא בערכין (דף טו:): אמר רבי חמא ב"ר חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק

וגם אם נדמה לו שאילולי עסק התורה היה יכול לסדר שיהא מצבו הגשמי יותר טוב, זה מנכה לו במקום שאר יסורין שהיה עתיד לבוא עליו¹⁰⁷.

וזכות התורה מועיל גם לגבי המחזיק בעמלי תורה, שבאותה שעה שהחכם עוסק בתורה, התורה מגינה על המחזיקו, וגם מצילתו מן החטא, כאילו הוא בעצמו עוסק בתורה¹⁰⁸. וכן יעסוק תמיד בפרשת חטאת, ויחשב לו כאילו הקריב חטאת ויועיל הרבה בדבר ויתכפר לו מעין כפרת חטאת¹⁰⁹. ויש שכתב לעסוק בדיני מלקות ויחשב לו כאילו קיבלם בפועל, דע"י מלקות נפטר מכרת, וכן יעסוק במס' כריתות בעיון וביגיעה רבה דאז בודאי ינצל מכרת¹¹⁰.

והיגון והמרירות על מה שחטא, מכפר יותר מיסורי הגוף, כי היגון בא מאת טוהר הנשמה העליונה, לכך זה מכפר יותר מרוב יסורי הגוף ומכאוביו¹¹¹. וכן הצומות ותעניות והורדת דמעות ומניעת נפשו מן התענוגים הם במקום יסורים¹¹². וכן גלות מכפר ומגין מן יסורים, כי מלבד מה שצער הגלות מכפר, גם מועיל משום דבעת שנגזר על אדם איזה דין, אז נגזר הדין עליו רק במקום מסוים, לכן ניצל ע"י שינוי מקום¹¹³. וכן כשנזכר מצרותיו

וקשה עליו יותר ממות, ומכפר כעונש מות שממרק עונות של אדם. 112. שערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' ד"ה י"ב וכן). וז"ל צפורן שמיר (סימן ה' אות ס"ה): אם מאכל אחד ערב לו ומסלק ידו מלאכול לסגף עצמו על חטאתיו הוא חשוב לפניו יתברך ועבד ומהני להיות לו כפרה, ואם יתמיד בזה הוא פקח שאוכל ומתענה בבת אחת, כי מעט סיגוף זה שמסלק ידו מאכילת הערב לחיכו נרצה לו כעין תענית, עכ"ל. והנה יש שני סוגי יסורים: א) יסורים שבאים בתורת 'גזירה' שנגזר על האדם, וגזירה זה יתכן אף על שאר עבירות שאינם מכלל חייבי כריתות ומיתות ב"ד, כמו שאמרו (ברכות ה'). אם רואה אדם יסורים באים עליו יתלה בביטול תורה. ב) יסורים שבאים על האדם בתורת 'כפרה', כגון חייבי כריתות ומיתות ב"ד, דאין זה 'גזירה', אלא זה תהליך הכפרה, דאינו מתכפר לו אלא בג' דברים ביחד - תשובה ויוה"כ ויסורים. והחילוק הוא, דכדי לבטל 'גזירה', מצינו בתנ"ך ובחז"ל דזה הוא ע"י 'תעניות', ואילו כדי שיהיה לו 'כפרה' בלי יסורים, הוא גם ע"י 'סיגופים', כמו שכתב באגרת התשובה (פ"א) וז"ל: מה שכתב ביזאל 'שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי', היינו לבטל הגזרה וכו', וזהו הטעם בכל תעניות שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור. [ואילו] מה שכתבו בספרי המוסר וכו' הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד וכו', היינו כדי לינצל מעונש יסורים של מעלה ח", וגם כדי לזרו ולמהר גמר כפרת נפשו. 113. שו"ת הרשב"א (ח"א סימן י"ט, ובשו"ת המיוחסת להרמב"ן ח"ח סימן רפ"ה). ובשו"ת בנין ציון (ח"א סימן קכ"ד) לא ראה תשובת הרשב"א, לכן כתב דאין הטעם של גלות משום 'משנה מקום משנה מזל', רק משום דמכפר עון כדכתב הרמב"ם (פ"ב תשובה ה"ד). ובחדושי רבינו אביגדור (פסק רמ"ה) כתב וז"ל: כי הגלות והיסורין מכפרין יותר מן הקרבנות דכתיב בקרבן (ויקרא א:ד): 'ונרצה לו לכפר עליו' שהקרבן אינו מכפר אלא על עון אחד, ובגלות כתיב (ויקרא כו:מו): 'וזהם ירצו את עונם' שמכפר על כל עונותיהם, עכ"ל. וז"ל יעלזו חסידים (סימן כ'): קשה טלטולא דגברא ומטריד מאד מעבודת ה', כי לא כדורות הראשונים שלא היה מטרידים משום דבר הדורות הללו, לכן אשרי יושבי בבתים שיכולים יותר לעסוק בתורה רק יגלה לבתי כנסיות ולבתי מדרשות אפי' ביום סגריר ורוח חזקה וצינה לא ישוב מפני כל ונרצה לו לכפר עליו כאילו גלה מעיר לעיר, ועכ"פ כאשר יודמן לו שצריך לילך בדרך יכוין ויתפלל לה' שיהא

דרושים לשבת תשובה דרוש ג') שכתב דלימוד התורה מכפר גם אם יש לו תענוג מלימודו, ע"ש טעמו. 107. ברכת פרץ (פרשת מקץ). 108. עץ החיים (פרשת ויקהל). וכ"כ בשמו החיד"א בראש דוד (פרשת קדושים). 109. שערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' ד"ה י"ד והנה). 110. נר תמיד בהקדמה. וע' בויגד יעקב דברים (מצוה תקצ"ב) שנתפסק בזה אם עוסק במלקות חשיב כאילו נלקה. ובלקוטי הלכות ריש כריתות כתב החפץ חיים, וז"ל: והנה באמת לימוד התורה מועיל יותר לטהרת הנפש מכל התיקונים, ובודאי כשילמוד את כל המסכת דמייירי בענין חיוב כרת והאופן להפטר מזה, ובפרט כשילמוד עד שיהיה בקי בה, בודאי יועיל לנפשו הרבה מאד להטהר ולקדש נפשו בקדושה יתירה, עכ"ל. ובאלף כתב (אות רפ"ה) הביא שהחת"ס ציוה לחולה מסוכן שנתרפא, שילמד בכל שנה כל ימי חייו מסכתות כריתות ותמורה. והנה במעשה רקח (פ"א כריתות) כתב, דקטרת מכפר על ל"ו כריתות, ע"ש. ואולי כוונתו גם על הלומד פרשת הקטרת, משום דחשיב כאילו הקטיר הקטרת. ובפרט לפי מה שכתב מהר"י אבוהב (מובא בב"י או"ח סימן קל"ג), וז"ל: אין לומר פטום הקטורת אלא מתוך הכתב שמא יחסר אחד מהסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה, עכ"ל. והקשה הב"י עליו, דדוקא כשהוא מקטיר ממש חייב כשהיסר אחד מסממניה, ולא כשהיסר בקריאה, ע"ש. ומשמע דמהר"י אבוהב סובר דאמירת פרשת הקטרת לא הוי במקום הקטרת קטורת, רק הוי קיום של הקטרת קטורת, דע"י הדין של 'ונשלמה פרים שפתינו' איכא קיום של הקטרת קטורת, לכן בחיסר אחת מסממניה הוא מקטיר קטרת חסירה. 111. שערי תשובה לרבינו יונה (שער א' אות י"ג). וז"ל צדקת הצדיק (אות נ"ז): העגמת נפש שיש לאדם על עבירות שעשה, הם ממש יסורי גיהנם על אותה עבירה, ולכן אמרו בברכות (דף יב:) דהמתבייש בעבירה מוחלין לו, כי כבר סבל עונש גיהנם. ומי שזוכה - מן השמים מזכירים לו בכל עת עבירות שעשה ומתמרמר עליהם עד שסובל שיעור גיהנם המגיע לו על זה בעוה"ז, עכ"ל. וז"ל דרכי צדק (אות נ"א): לפעמים יש לבעל תשובה יסורים גדולים ואינו מכיר בו אלא השי"ת, והכל מרחמי השי"ת עליו, כי זה היה רגיל בתענוג העוה"ז, ועתה בא עליו התעוררות תשובה ומכיר שאין זה תענוג של אמת, ולהתפלל בדביקות ג"כ אינו יכול, ואין לו תענוג מקדושה כגון תורה ותפלה, ואין לו שום תענוג לא מהעוה"ז ולא מתורה, רק הוא מיצר, וזה לו דין גדול

שהיה לו בעבר, כיון דמצער עצמו בזה, חשיב כאילו נתייסר עוד הפעם ומתכפר לו בזה, אע"ג דאינו מכפר כמו גוף היסורים עצמם¹¹⁴.

וכן תפילות ותחנונים מועילים לכפר עונותיו גם בלי יסורים¹¹⁵. אבל זה מועיל רק אם מתחרט קודם על עונותיו ושב בכל לבו, אבל כשמתפלל קודם ששב לה', אדרבה יבוקר פנקסו ויתעורר אשמו לקטרג עליו¹¹⁶. אמנם יש שכתב דגם בלי תשובה מועיל תפילה שיאריך ה' אפו עד שישוב¹¹⁷.

הבוטח בה' ומשכיל לדעת שהיסורים המה לטובתו כי בהם ימורק העון ואינו מבעט בהם, החדס ה' מסבבו כי יסירם ממנו ויהיה נקי מעון, ויהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבא עליו¹¹⁸. ומי שהוא רך ועניו קרוב להתרפאות מיסורים הבאין עליו¹¹⁹.

יש להעביר על מדותיו, דעיד"ז מתכפרים לו כל פשעיו יותר מן הסיגופים ותעניות¹²⁰. גם סבילת עלבונות מועיל יותר מסיגופים ותעניות¹²¹. וע"י שמירת עינו מלהסתכל אפי' בדבר הרשות בלי צורך, הוא סיגוף גדול ונגד טבעו של האדם, לכן נחשב לתענית וסיגוף ומכפר עונותיו¹²².

המקבל על עצמו במחשבתו באמת שימסור נפשו לה' כדי שלא יעבור על ג' עבירות, חשיב כאילו המיתו אותו

עגל) וז"ל: אמרו המבעט ביסורין כופלין אותן עליו, משלו משל, למה הדבר דומה, לבעל הבית שהיה לו פרה מבעטת ונתן בה חבל של עשר אמות והיתה מבעטת, ונתן בה חבל של עשרים אמות והיתה מבעטת ושל ארבעים אמות והיתה מבעטת, עד שנתן בה חבל של חמשים אמה, שנאמר (הושע ד:טז): "כִּי כָפְרָה סִרְיָה סָרָר יִשְׂרָאֵל", הא למדת כל המבעט ביסורין סימן רע לו, עכ"ל. וע' משפט צדק (אות קפ"ו). ובספר המדות (ערך המתקת דין אות י"ט) כתב, כי לפעמים בא לאדם יסורים בגלל שלא שילם נדרו, ואם אינו בועט ביסורים, חשיב כאילו שילם נדרו, עכ"ל. והנה אמרו בב"ק (דף עד:) דר"ג סימא את עין טבי עבדו, והיה שמח שמחה גדולה וסבור דנשתחרר, לפי שעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו, אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה, ואמר לר' יהושע: אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות, אמר לו למה, אמר לו שסמיתו את עינו, אמר לו אין בדברך כלום, שכבר הודית ומודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. ותמדהו המפרשים דמה בכך שהודה, והרי יכול העבד לבוא שוב ולהתדיין בב"ד שמשוחרר שהרי סימא את עינו. ותיירץ בחידושי רבינו מאיר שמחה (שם) שהודאה בקנס חשובה תשלומין, לכן אפי' באו עדים אח"כ פטור, ומשום הכי לא מהני לבוא ולהתדיין בב"ד, שהרי כבר שילם לעבדו מה שסימא את עינו, עכ"ל. ולפ"ז כתב הגרש"ז אורבך (מזמור לתודה עמוד 811), דה"ה מי שמודה שמגיע לו יסורים עבור עונותיו, הרי הוא כמודה בקנס דחשיב תשלומין, ולכן נתמרק הכל דחשיב כאילו כבר באו עליו כל היסורים. 119. רש"י סוטה (דף ה.). ובאהבת דוד (דרוש לשבת תשובה עמוד קנ"ב) כתב, דמי שהוא עניו אינו צריך לד' חלוקי כפרה, רק יש לו כפרה בתשובה לבד. 120. מהר"ם קורדובירו, מובא בראשית חכמה (שער הענוה פ"ג), ומורה באצבע (פרק א' אות ו'). וראה ציפורן שמיר (אות נ'). 121. תומר דבורה (פ"ב), ראשית חכמה (שער הענוה פ"ג). ובספר חסידים (סי' מ'), ומנוחה וקדושה סי' י"א) כתב, דכאשר אדם מקיים איזה מצוה ויש לו בושח מזה ופניו מתלבנות, זה נחשב מיתה על קידוש ה', וממילא מכפר זה ג"כ כמו מיתה שמכפר על הכל. 122. עבודת פנים (פ"א אות י"א)

נחשב לו לגלות לכלה פשע ולהתם חטאת, עכ"ל. ובשו"ת מהר"נ כהנא מאוסטראה (סימן נ"ח) כתב דאשה לא יגלה ממקום למקום, דדוקא בערי מקלט שהיא יושבת במקום אחד חייב אשה גלות. 114. ידי משה ריש איכה. 115. דרוש אברהם (ה"א דף כח. ד"ה ואפשר), ארוחת תמיד (מודיליאנו דף קעג:). ונבכתנות פסים למהר"ם פאדוה כתב דרך תפילה בציבור מועיל. וע' בעשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (מאמר חקור הדין ח"א פרק כ"ג) שכתב דתפלה מועיל לכפר אף על חילול ה'. וכ"כ במאמרי מהרי"ד מבעלזא (כל נדרי דף ר"א). ובאורח משפט (ח"ב אמרי רש"ד דף קכב). כתב דתפלה יש לו דין כשעיר המשתלח דמכפר על הכל. ובכתבי הגר"ש ברזם (והם כנראה דברים ששמע מהחזו"א) כתב: מה שכתוב בסוף יומא (דף פו.) ד' חלוקי כפרה, הכל בלי תפלה, אבל תפלה יכולה לשנות, אברהם עמד בתפלתו והתפלל על סדום שהיו רעים, עכ"ל. ויש להעיר מה שכתב הרמב"ם (פ"א תשובה ה"ד): עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין ויסורים הבאין עליו גומרין לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורים. דצ"ב מה כוונתו מה שכתב "ולעולם אין מתכפר לו" וכו', דמשמע קצת דר"ל דאי אפשר בשום אופן להנצל מיסורים. וע' מה שכתב בתוס' יוה"כ יומא פו. בזה. 116. אלשיך ויקרא (י:ט). 117. יפה תואר על מדרש רבה לך לך (פרשה מ"ד אות י"ב). וע' בספר המדות (ערך המתקת דין אות ל"ח) שכתב: המתחזק עצמו ועושה הכנות לתפלה, אע"פ שאח"כ אינו יכול להתפלל כראוי, עיד"ז יסורין בדילין ממנו. 118. שערי תשובה (שער ד' ד"ה י"ב וכן). מצודת דוד (תהלים לב:י). וע' ביעלזו חסידים (עמוד שני) שכתב, דזה היה כונת נחום איש גם זו שהיה אומר: גם זו לטובה, עכ"ל. וכ"כ במנורת המאור (נר ה' פ"ב), וז"ל: אם יקבלם בשמחה ויצדיק בהן דין בורא, מן השמים ירחמו עליו ויוציאוהו מצרתו, ויושיעו לו ולבני דורו בזכותו. וכ"כ ביערות דבש (ח"א דרוש ו') דכאשר אדם מקבל על עצמו דין שמים זה גורם להפוך מדת הדין למדת הרחמים. ולהיפך המבעט ביסורים כופלין אותו, כדאיתא באלהיה רבה (פרשה ב ד"ה וירקידם כמו

בפועל, ומיתתו כיפרה לו על הכל¹²³. וכן השומר שבת כהלכתו מהני תשובתו שיהא נמחל לו בלי יסורים¹²⁴. וכן הדר בא"י נמחלו לו עונותיו בלי יסורים¹²⁵. וכן אם עושה תשובה בשעת נישואין, תשובתו עולה לרצון לגמרי ומוחלין לו על כל עונותיו גם בלי יסורים¹²⁶.

מלקות במקום יסורים

חייבי כריתות שאין בהם מיתת ב"ד והתרו בהם למלקות ולקו, נחלקו תנאים¹²⁷ אם חייבים כרת, או שנפטרו מכרת, והלכה דנפטרו מכרת¹²⁸. ויש מפרשים דהמלקות בלבד פוטרת אותם מהכרת אף בלא תשובה, דבעשו תשובה הרי התשובה בלבד פוטרם¹²⁹, ודעת הרמב"ם דרק כשעשו תשובה נפטרו מידי כריתתם¹³⁰. וטעמא דלא סגי תשובה לחוד, משום דבעינן גם יסורים למרק, והמלקות היא במקום יסורים, דיסורי המלקות ע"י ב"ד יש בהם כדי למרק עונו מכל וכל אם יעשה תשובה, ואין צריך עוד יסורים¹³¹. ויש שסובר דמועיל רק לפוטרו מעונש כרת, אבל עדיין צריך שיבוא עליו יסורים למירוק עונותיו¹³².

ויסורי המלקות מועילין לו אע"ג דלא עשה תשובה קודם שלקה, ואפי' דשאר יסורים מכפרים רק אם עשה תשובה קודם שנתיישר ביסורים, אבל אם באו יסורים על מי שעבר עבירה ועדיין עומד ברשעו ולא עשה תשובה, לא יועילו לו אותם היסורים, ואפילו אם עשה תשובה אחר כך, כיון שעשה תשובה מחמת היסורים, אמנם יסורי מלקות שאני, דמועיל אע"ג דלקה קודם שעשה תשובה, דכיון דלבסוף עשה תשובה נפטר מעונש כרת¹³³.

חייבי כריתות שיש בהם מיתת ב"ד שאף אם התרו בהם למלקות אינם לוקים, יש שכתב דאף אם לקו ע"י ב"ד לא נפטרו מידי כריתתם, וכן בזמן הזה שאין לנו ב"ד סמוכים אף חייבי כריתות שיש בהם מלקות אם לקו ע"י ב"ד אין המלקות פוטרת אותם מכרת, אלא שמיקל העונש, דאין אותן המלקות מספיק לפטרו לגמרי מהיסורים הראויים לו כפי עונש כרת¹³⁴. ויש חולקים וסוברים דנפטרו מידי כריתתם¹³⁵. ויש שכתבו דאף בחייבי כריתות

לעשות חשבון הנפש ולשנות דבריו, אבל עדיין לא קיבל עליו בקבלה אמיתית לעזוב חטאו, ובזה לבד כבר מקרי "צדיק", דשם "צדיק" אינו תלוי בתשובה ממש, אלא בהרהור תשובה בלבד. 127. מכות (דף כג:); 128. שם. 129. המאור ורמב"ן במלחמות סוף מכות. 130. פהמ"ש להרמב"ם מכות (פ"ג מט"ו), ובהלכות תשובה (פ"א ה"א). אבל באחיזור (ח"א סימן כ' אות ו') כתב דדעת הרמב"ם דעון עצמו אינו נמחק בלי תשובה, אבל מעונש כרת נפטר ע"י מלקות לחוד, והוכיח כן מהא דכתב הרמב"ם (פי"ז סנהדרין ה"ז) וז"ל: כל מי שחטא ולקה חוזר לכשרותו וכו' אף כל מחוייבי כרת שלקו נפטרו מידי כריתתן, עכ"ל. ולא הזכיר דבעינן גם תשובה כמו שכתב בהלכות תשובה, ועל כרחך דכפרה לחוד והסרת העונש לחוד, דעון עצמו אינו נמחק עד שיעשה תשובה, אבל מעונש כרת נפטר. 131. שו"ת מהרלב"ח (סימן קמ"ז ד"ה ועוד אני), וע"ש שכתב דכך היא שיטת רש"י, וערוך לנר (מכות יד:), ושו"ת חת"ס (או"ח סימן קע"ה). וע' בספרי דבי רב על הספרי פרשת כי תצא (פסקא רפ"ו). 132. כללי המצות, ומובא בשו"ת מהרלב"ח (סימן קמ"ז ד"ה עוד כתב). וע"ש שכתב דרק בשעיר המשתלח היו מתכפרים לגמרי. וכ"כ במרכבת המשנה (אוסמאן דף יח: הלכות תשובה פ"א ה"ד), וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל (ח"ה י"ד סימן פ"ח), שהרי לא אמרו רק דנפטרו ע"י מלקות מידי כרת, אבל מ"מ הא מיהא נשאר עליהם עונש העון. וע' בשו"ת צפנת פענח (סימן קל"ה). 133. שו"ת מהרלב"ח (סימן קמ"ז ד"ה ועוד אני). 134. שו"ת מהרלב"ח (שם ד"ה האמנם לפי). 135. שם, דכך היא שיטת הגאונים, וע' שו"ת הגאונים (ליק סימן ע"ה). וע' אור שמח הלכות סנהדרין (פי"ז ה"ז).

123. בני יששכר (תשרי מאמר ד' דרוש י"ג). ובאור צדיקים (אות נ"ט) כתב דכשמוטר נפשו בנפילת אפים נחשב כאילו מת ומתכפר לו על הכל. 124. טו"ז (או"ח ריש סימן רמ"ב). וע' בספר ועזר מצריו (ח"א עמוד קמ"ח) שנסתפק אם בעינן גם יוה"כ או לא. 125. פתוחי חותם הערות על אבן השדה הלכות כתובות (סימן ע"ה ס"ק ג'). וע' שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן רפ"ח). 126. יפה תואר בבראשית רבה (פרשה ס"ז סימן י' ד"ה נתן דעתו). והנה אע"ג דבתשובה בעינן וידוי, כתבו האחרונים דזה רק כדי שלא יענש על עונו, אבל מיד שנתחרט על מעשיו מיקרי "צדיק", וראיה מהא דאמרה הגמ' בקידושין (דף מט:): דהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו. הרי דבהרהור תשובה לבד מיקרי "צדיק". אך הרה"ק מקוצק דחה הראיה, כיון דאיירי בחתן שמוחלים לו כל עונותיו, לכן מהני הרהור תשובה לבד. והקשה ע"ז הרה"ק ר' לייב איגר מלובלין, דהא זה גופא השאלה שם בגמ' אם קידושו חלין כיון דרשע הוא, וא"כ אין לומר דמיקרי "צדיק" כיון דזה יום חופתו, דהא על זה אנו דנין אם קידושו חלין או לא, ומוכרח דבהרהור תשובה לבד מיקרי "צדיק" אע"ג דאין זה יום חופתו, ומשום הכי חלין הקידושין, עכ"ל. ובהרי קדם (ח"א סימן ל"ה) כתב דהא דאמרה הגמ' "שמא הרהר תשובה בדעתו", אין הכוונה לתשובה גמורה דהיינו חרטה ועזיבת החטא וקבלה מכאן ולהבא, דאינו מסתבר דברגע אחד בשעת הקידושין עשה תשובה גמורה. רק דהרהור תשובה היינו כמו "הרהור עבירה", דמהרהר לעשות בעתיד עבירה אבל אינו עושה עבירה עכשיו, כך הרהור תשובה היינו שמהרהר לעשות תשובה דחושב שהגיע כבר הזמן

על ביטול עשה של פסח ומילה שייך מלקות לפוטורם מכרת¹³⁶.

יש שכתב דרך היכא שלקה שלא כדין, כגון שחילל שבת במזיד בלא עדים דאין בו חיוב מלקות רק כרת, אז אמרינן שאם לקה נפטר מן הכרת, אבל היכא דחייב מלקות וכרת, לא נפטר מן הכרת ע"י המלקות¹³⁷, ויש שלא חילקו בכך אלא לעולם נפטרו מיד כריתתם¹³⁸.

מי שנתחייב מלקות וכבר כפתוהו שלוחי ב"ד על העמוד וברח משם נפטר מכרת, דהוה כאילו נתקיים בו עונש מלקות¹³⁹, ויש שנסתפקו בזה¹⁴⁰.

גם מי שנתחייב מיתה בידי שמים נפטר מעונשו ע"י מלקות¹⁴¹, ויש שסובר דלא מהני מלקות רק לפטור מחיוב כרת ולא מחיוב מיתה בידי שמים¹⁴².

תענית במקום יסורים

אע"ג דהא דאמרו דיסורים ממרקין, היינו דהקב"ה מביא עליו יסורים¹⁴³, מ"מ הרוצה להינצל מעונש יסורים של מעלה¹⁴⁴, או כדי לבטל המקטרגים¹⁴⁵, או הרוצה לזרו ולמהר גמר כפרת נפשו, או החושש שלא שב מאהבה כי אם מיראה, העצה לזה להתענות - דהוא במקום יסורים¹⁴⁶. אך לדינא אין כל צורך וחיוב בזה¹⁴⁷, וכל זה באדם חזק ובריא שאין הצום מזיק לו כלל לבריאת גופו, אבל מי שהצום מזיק לו דאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש, אסור לו להרבות בתעניות אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל¹⁴⁸. ויש שכתב דאל יתענה האדם סמוך לחטאו, דאז עדיין לא נתמלא לבו חרטה גמורה, משום דעדיין רחוק מהקדושה, לכן בעשותו אז תעניות וסיגופים יוכל לבא לידי תחלואים כי אינו מרגיש תענוג מהסיגופים רק צער, אבל כשירגיל עצמו תחילה זמן רב לבלתי לחטוא, אז אינו מרגיש צער בתעניות וסיגופים¹⁴⁹.

וכמו דחייבי כריתות חלוקים בפגמים בהנפש ובשרשם למעלה, כך חלוקים הם בהמירוק והיסורים, דלכל עון איכא עונש מיוחד למרק ולהעביר הלכלוך והפגם¹⁵⁰.

יש שכתב, דגם מי שעשה התיקונים של מספר התעניות שגילה האר"י הק' על לאוין ועל כריתות ומיתות ב"ד, לא ינצל מיסורים¹⁵¹.

יש שכתבו דלימוד התורה אינו מכפר רק מגין מן היסורים, לכן גם ת"ח צריך להתענות¹⁵². ויש שחילק בין אם

148. תניא (אגרת התשובה פ"ג). וע"ש שכתב דיש לדחות התעניות עד לימי החורף. וכ"כ בתרומת הדשן (ח"ב פסקים וכתבים סימן ס').
149. ערבי נחל (בחקותי). 150. תניא (ליקוטי אמרים פכ"ד בהג"ה).
והאריכו בזה הרוקח וספר חסידים ועוד ספרים כמה תעניות צריכים לכל עון. וע' בשם הגדולים (מערכת גדולים אות א' ערך רבי אלעזר בעל ספר רקח ד"ה ומענין לענין) שביאר איך הוסיפו הקדמונים תעניות וסיגופים אשר לא נזכרו בתלמוד. 151. שו"ת תורה לשמה (סימן תי"ד). וע"ש שכתב דכמו דהתעניות לא מהני בלי יוה"כ, הוא הדין דלא מהני בלי יסורים. 152. ראשית חכמה (פי"ז שער הקדושה).
וכך משמע מדברי האריז"ל בשער רוח הקדש (דפוס ירושלים תרל"ד דף ז:). וע"ש שכתב דמה שאמרו בתענית (דף יא:): האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה. היינו דווקא כשלא חטא. וע' ראשית חכמה (שער התשובה פ"ג). וע' בשל"ה (מסכת תענית בפרק נר מצוה אות י"ח, ובחלק תורה שבכתב סוף פרשת נשא). ובאדני פז (העקשיר, סימן א' מ"א ס"ק י"א) מוכיח דלימוד התורה רק מגין ולא מכפר, מהא דאמר רבי ישמעאל (שבת יב:): דכשיבנה ביה"מ אביא חטאת שמנה,

136. ר"א מזורחי ריש פרשת חיי שרה, וב"ח יו"ד (סימן רס"א).
137. משנה למלך (פי"ז מהלכות סנהדרין ה"ז). 138. חת"ס (או"ח סימן קע"ה).
139. חמדת ישראל (בקונטרס נר מצוה דף קה:). 140. עבודת הלוי (שבועות יז).
141. ערוך לנר ריש כריתות. 142. קול הרמ"ז שם. 143. תניא (אגרת התשובה פ"א) וז"ל: מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים, היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים, וכמו שכתב: ופקדתי בשבט וגו'. "ופקדתי" דייקא, והיינו כשתשובתו רצויה לפניו יתברך בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, אז באתערותא דלתתא וכמים הפנים וגו', אתערותא דלעילא לעורר אהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז, וכמו שכתב: כי את אשר יאהב ה' יוכיח. 144. תניא שם, שו"ת חתם סופר (ח"א או"ח סימן קע"ה).
145. מדבר קדמות (מערכת ת' אות י"ח), שו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן כ"א). 146. תניא (אגרת התשובה פ"א), שו"ת חתם סופר (ח"א או"ח סימן קע"ה). וע' בשו"ת עולת יצחק (רעיוצא ח"ב סימן ע"א) שכתב דיסורין מה שאדם נוטל על עצמו מועיל יותר ממה שהקב"ה שולח לו. 147. שו"ת שואל ונשאל (ח"ה יו"ד סימן פ"ח).

לומד לשם כפרה דאז התורה מכפר, ובין מי שאינו מכין לשם כפרה דאז אינו מכפר רק מגין לפי שעה¹⁵³. ויש שחילק בין העוסק בתורה מתוך עונג דאינו מתכפר בלא יסורין, ובין העוסק בתורה מתוך דוחק וצער דמתכפר בלי יסורין¹⁵⁴. ויש שכתבו דאסור לת"ח לישב בתענית, דע"י התעניות ממעט הלימוד¹⁵⁵, אלא ילמוד לשמה ביגיעה רבה ויתכפר לו בדברי תורה¹⁵⁶.

צדקה במקום תענית

אם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה¹⁵⁷, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני¹⁵⁸, ויש שכתב שיתן סכום דמי אכילתו באותו יום¹⁵⁹. ויש שכתב דראוי ליתן סכום גדול בשיעור שמצטער בנתינת הצדקה, וע"י הצער מתמעט חלבו ודמו כאילו התענה¹⁶⁰, וגם בשוגג בעינן שיעור זה¹⁶¹. ויש שכתב דרק במזיד בעינן שיעור זה ולא בשוגג¹⁶². והצדקה שנותנים בשביל זה לכפרתו לא יהיה מדמי מעשר אם הוא נוהג להפריש מעשה כספים¹⁶³. ומותר לבזבו יותר מחומש לצדקה כדי לפדות נפשו מתעניות, דלא גרעא מרפואת הגוף¹⁶⁴. וביום שפודה את תעניתו בצדקה יתודה, ולא ינהג החוטא אז עידונין בנפשו¹⁶⁵.

אבל בעל נפש החפץ לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר, יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם אחד מספר הצומות לכל עון ועון מעונות שחייבין עליהם כרת או מיתה בידי שמים, אבל אין צריך להתענות מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שחטא, רק יפדה אותן בצדקה¹⁶⁶.

יש שכתב דצדקה רק מגין מן היסורים, אבל בעוה"ב יצטרך ליענש ביסורים אם לא התענה עליהם¹⁶⁷. ויש

דהא סדר קדשים מלא מדבריו, וכיון דלמד פרשת קרבנות מדוע לא היו חולין בעורה, אלא ע"כ דאין לימוד התורה מכפר רק מגין מן יסורים. ובעור מצריו ("א עמוד קנ"ג) מביא ראיה לזה מלשון הגמ' (ברכות ה.): כל העוסק בתורה יסורין "בדילין" הימנו, ולא אמר דמכפר, דמשמע דרק דוחה היסורין. ובשו"ת שערי זבול (חלק י"ג סי' כ"ו) האריך להוכיח דגם ת"ח צריך להתענות, וז"ל: יש ראיה מרבי עקיבא שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, והטעם שהגיע לו עונש קשה כזה, אמר האריז"ל, דכיון דארבעים שנה היה עם הארץ, ואז בטח היה לו חטאת נעורים, ולכן היה מוכרח לעבור מיתה קשה כזה למרק עונותיו. וזהו מבהיל הרעיון, דמי למד כל כך הרבה תורה כמו רבי עקיבא שעזב את ביתו עשרים וארבע שנה ולמד תורה והריץ תורה והיה לו עשרים וארבע אלף תלמידים, ואחריהם היו לו עוד אלפי תלמידים, ואיך היה צריך לעבור מיתה משונה כזה, וא"כ זהו מקור דלא מועיל תורה לבד, עכ"ל. וע"ש ראיות נוספות. 153. שו"ת האלף לך שלמה (א"ח סימן שנ"ח). 154. שו"ת בית ישראל (הורוביץ, א"ח סימן ס"ג). 155. ברכי יוסף (א"ח סימן תקע"א ס"ק א'), אגרות משה (א"ח ח"ד סימן קט"ז). וע' בתניא (אגרת התשובה פ"ג) שכתב: בעל תורה שמתענה חוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי. 156. חרדים (פרק ס"ה), מהרי"ט (סימן ק'), אך כתב דלימוד התורה מועיל רק לכפר מיסורים אם לומד על מנת לקיים. ברכי יוסף (שם), זרע אמת (א"ח סימן פ"ט). וע' שאלתות להגר"ח מוואלוז'ין (אות ל"ה) ששאלו להגר"א במי שנכשל בקרי כמעט בפשע ר"ל, והשיב כשעוסק בתורה אין צריך לדאוג כלל, ואע"פ שהקדמונים ובספרי מוסר החמירו מאד בזה, מ"מ בספר התיקונים (סוף המאמר בתיקון כ"א-כ"ב) כתב: אבל אורייתא אורך ימים בימינה שמצלת מן המיתה, ובשמאלה עושר וכבוד שמצלת מן היסורים הקשים כמיתה. וספרי המוסר לא הביאו סיום זה בספריהם, עכ"ד. וע' בכסא רחמים (אבות דרבי נתן פ"ל

דהביא מ"ש השל"ה בשם האריז"ל, וז"ל: כל מה שתמצא בדברי ראשונים סיגופים ותעניות לכפרת עונות, לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנותו ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו לעסוק בתורה ולא יחלש ולא יתבטל מלימודו. וכ"כ בצפורן שמיר (סימן ד' אות נ'), וז"ל: מי שחשקה נפשו בתורה כל כך עד שיום ולילה לא יחשוב כי אם בתורה, וישליך אחרי גוו עניני העולם השפל הגשמי והעכור הגופני הזה ובתורתו יהגה ובאהבתה ישגה, ישיג מעלה נפלאה שלא יצטרך כלל לתעניות וסיגופים. וכ"כ בביאור הלכה (סימן תקע"א). וע"ע בספר ברכת מועדיך לחיים (דף ק:), ובזכר יהוסף (שבת לא:), ובשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סימן י"ד ד"ה יד העולה). וע' בבני יששכר (מאמרי חדש תשרי מאמר ד' דרוש י"ד אות מ') דכתב דהלומד תורה לשמה אין צריך לד' חלוקי כפרה. וע' בנתיב מצותיך (נתיב אמונה שביל ה' אות ב'), ושו"ת דברי יציב אה"ע סימן מ"א). 157. תרומת הדשן (ח"ב פסקים וכתבים סימן ס'). וכתב דאע"ג דיש מחמירים בזה דאין לפדות בצדקה, אבל עכשיו דתש כח הדורות, יש להקל כדברי המיקל. 158. פסקי מהרא"י (סימן ס'), שו"ע יו"ד (סימן קפ"ה ס"ד). 159. ארחות חיים (סימן תר"ג אות ה'). 160. מחצית השקל (א"ח סימן תקס"ח ס"ק י"ב). וע"ש שכתב דחזק לגבי איסור נדה, דאף שהוא עון כרת מ"מ לא בעינן שיעור זה. 161. חיי אדם שבת (כלל ט' סעיף י"ב), חכמת אדם (כלל ק"ט סעיף ח'), משנ"ב (סימן של"ד ס"ק ע"ח). 162. שו"ת דברי יציב (יו"ד סימן ס"ד). וע"ש שכתב דחלוק איסור שבת מאיסור נדה, דבשבת עיקר כפרה הוא בצדקה, ורק טוב שיתענה ג"כ, אבל אין עיקר כפרתו בתענית. משא"כ בנדה עיקר הכפרה הוא בתענית, ורק באינו יכול להתענות יפדה אותם בצדקה. 163. שו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סימן קע"ד). 164. תניא (אגרת התשובה פ"ג). 165. שו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד סימן קנ"ה). 166. תניא (אגרת התשובה פ"ג). 167. הנשמות מספרות (עמוד ע"ח).

שסובר דצדקה מכפר כמו תענית ואין צריך עוד יסורים¹⁶⁸.

בשוגג

גם החוטא בשוגג על איסור כרת צריך להתענות או יסורים למרק עונותיו¹⁶⁹. ויש שצדדו לומר דאין צריך תעניות או יסורים למרק עונותיו¹⁷⁰.

בשב מאהבה

יש שכתב דהשב מאהבה אינו צריך ליסורים¹⁷¹. ויש שכתב דאדרבה רק השב מאהבה בכל לבו ונפשו ותשובתו רצויה לפניו, אז מעורר עיד"ז אהבה וחסד ה' אליו למרק עונו ביסורים בעוה"ז, וכמו שכתוב¹⁷² "כי את אשר יאהב ה' יוכיח"¹⁷³.

תיקון כרת

מי שניעור כל הלילה ולא יישן כלל ועוסק בתורה כל אותה הלילה, נפטר מעונש כרת, וכל לילה אחת פוטר כרת אחד¹⁷⁴. וראוי ללמוד מעניני העבירה שעבר שחייב עליהם כרת, ונוהגים ללמוד מסכת כריתות משניות וגמרא וספרי יראים¹⁷⁵. ויועיל יותר אם יעשה תיקון זה בליל א' וליל שישי¹⁷⁶. בליל שבת אסור לעשות תיקון כרת לנדד שינה מעיניו, דהרי זה חשיב כאלו מתענה ומצער עצמו בשבת¹⁷⁷.

דרכ עכשיו שהתורה חייבתו חטאת עי"ז כל זמן שלא הביא החטאת יש עליו שם חטא אף בשוגג, עכ"ל. וכוונתו, דבעצם על עבירה בשוגג אינו צריך יסורים, רק לאחר שהתורה חייבתו להביא חטאת על עבירה בשוגג, אז כל זמן שלא הביא החטאת, יש עליו שם חטא אף בשוגג, ואם אינו מביא החטאת צריך יסורים למרק חטאו, ולזה בעיני אשם תלוי להגין עליו מיסורים כל זמן שלא הביא חטאתו. [וע' במבי"ט (שער התשובה פ"ב) שכתב דרך בזמן שבית המקדש היה קיים לא היה החוטא בשוגג מתכפר בתשובה לבד בלי קרבן, דאז היה עונו חמור מצד היות מושפע מהשכינה, ועוד דהוי כמעיו פנים נגד השכינה בהיותה גלוי ומפורסמת, אבל בזמננו שאין האדם מוכן כ"כ לעבודת ה', וגם נקל לחטאו מחמת שהשכינה נסתרת ממנו, לכן אין העון חמור כ"כ, ובתשובה עם יסורים מתכפר].¹⁷¹ מדבר קדמות (מערכת ת' אות י"ח), נחל יצחק (ח"ב בהקדמה אות י"ב). וע' מה שהעיר ע"ז בעבודת המלך.¹⁷² משלי (ג:יב).¹⁷³ תניא (אגרת התשובה פ"א). וע' בתוס' יום הכיפורים (יומא פו. ד"ה וא"ל) שכתב, דרך מי שמוצא חן בעיני ה' מביא עליו יסורים כדי למהר כפרתו, אבל מי שאינו מוצא חן בעיני ה' אין הקב"ה מייסרו אלא עונותיו תלוי לו לאחר מיתתו, ורק לדוד הבטיח ה' דאם יחטאו בניו ימהר להביא להם יסורים כדי לגמור כפרתם, כדכתיב (תהלים פט:לג) "ופקדתי בשבט פשעם".¹⁷⁴ האריז"ל בשער רוה"ק (דף יא.). אבל האריז"ל בכונות (ישן דף לג:) כתב, דצריך ללמוד גם כל היום, כדכתב שם: העומד ממטתו בעלות השחר ואינו ישן כל היום וכל הלילה לאחריו ואוכל רק כדי שביעה בקדושה, ויושב ועוסק בתורה ובמצות עד שיעלה עמוד השחר ניצל מכרת אחד.¹⁷⁵ יסוד ושורש העבודה (שער י' פ"ד).¹⁷⁶ שו"ת תורה לשמה (סימן תמ"ט).¹⁷⁷ שו"ת תורה לשמה (סימן תמ"ט).

¹⁶⁸. שו"ת רב פעלים (או"ח ח"ג סימן ל"ה).¹⁶⁹ פסקי מהרא"י (סימן ס'), שו"ע יו"ד (סימן קפ"ה ס"ד), תרומת הדשן (ח"ב פסקים וכתבים סימן ס'). וכ"כ רבינו יונה (שער התשובה שער ד' אות י"ד), וז"ל: ודע כי השוגג ענש יענש, עכ"ל. ומוכרח לומר כן, דהרי חזינן דקרבן חטאת מהני כדי להינצל מיסורים, ואשם תלוי מגין מיסורים עד שיביא קרבן חטאת, הרי דגם בשוגג בעיני יסורין למרק. ולכן חטאת שמתו בעליה למיתה אזלא משום דאין כפרה למתים שכבר כיפר מיתתו כדפירש"י במעילה (דף י: ד"ה ולד). וע' בספר חסידים (סימן ק"ע) שכתב דחטאת בא כדי להגין מיסורים בעוה"ז דוקא ולא מיסורים מעוה"ב, לכן לא מהני כפרת הקרבן לאחר מיתתו להגין מיסורים (ע"ש בסימן תתשע"א, ובית האוצר א' כלל פ"ו). וע' מנ"ח (מצוה שס"ד אות י"ח ד"ה ואין).¹⁷⁰ שו"ת שואל ונשאל (ח"ה יו"ד סימן פ"ח). וכן משמע מירושלמי (יומא פ"ח ה"ז), וז"ל: העובר על כריתות ומיתות בית דין "במזיד" התשובה ויוה"כ מכפרין מחצה והייסורין בשאר ימות השנה מכפרין מחצה. וכן משמע מפיה"מ להרמב"ם (יומא פ"ח ד"ה חטאת) דכתב דבעבר במזיד על חייבי כריתות בעיני יסורים. ומשמע דבשוגג אין צריך יסורים. וצ"ע דהרי חזינן דחטאת מועיל כדי לכפר ולהגן מיסורים, הרי דאף על שוגג צריך יסורים. ונראה, דבצפנת פענח (נזירות פ"ט ה"ט דף 65 ע"ב) כתב, וז"ל: מחוסר כפרה אם לכך יש עליו שם איסור משום דצריך להביא קרבן, או להיפך משום שיש עליו שם איסור לכך מביא קרבן להכשירו. וזה תליא במחלוקת ר"ע וריב"ז (לקמן דף ח.). דר"ע מדמי לה לטבילות וריב"ז מדמי לה לחטאת, [דר"ע דמדמי לה לטבילות סובר דחייב קרבן משום טומאתו, ונמצא דהקרבן הוא הטהרה והתיקון [כמו טבילה], ולכך הוא מתוקן בקרבן אחד. וריב"ז סובר דאדרבה ע"י שאינו מביא הקרבן לכך אינו מתוקן, וכמו גבי חטאת

תוכן הענינים

ענינים כלליים שנתבארו בהרחבה

דף ב.

א	שאר חייבי כריתות שלא מנו אותם התנא
ו	הבא על אביו אם עובר משום משכב זכור
י	בענין קריאת שם הוי"ה - אדנ"י
יז	שיעור שתייה כזית או רביעית
כג	מחלוקת הרמב"ם והראב"ד במילה
כד	הזיד ולא מל ואח"כ נאנס אם חייב כרת
כה	המחייב של קרבן חטאת
כח	ביאת זכור ובהמה אם איסורי עריות הן
מא	אם המחייב של חטאת הוא כפרת עונש כרת
מו	אם בעינן לאו לקרבן חטאת

דף ב:

נב	אם ל"ט מלאכות הוי שמות מחולקין
נח	שיטת הרמב"ם בנזיר שנטמא
סא	גדרו של פר העלם דבר של צבור
סא	נשיא שחטא איזה קרבן מביא
טב	עולה ויורד בא במקום חטאת או תחת חטאת
טז	גדרו של מסור
סה	פלוגתת הרמב"ם והראב"ד במסור
עא	הכלל של כל דבר שהיה בכלל
פח	גדרו של היזק שאינו ניכר

דף ג.

צז	טעמא דאין עונשין מן הדין
צז	אחותו מן האב ומן האם, אם הוא אותו השם של אחותו מן האב או מן האם לבד
קא	המחייב של קרבן חטאת
קד	עונש כרת בגלל השם הפרטי של העריות, או מפאת השם הכללי של תועבה
קח	סיכום השיטות לגירסת רש"י
קח	סיכום השיטות לגירסת רבינו גרשום
קי	גדר האיסור של הבא על אביו

ק"ב	גדרו של שמות מחולקין בעריות
ק"ד	גופין מחולקין בזכור ובהמה
קטו	שיטת הרמב"ם בזכור ובהמה
ק"ט	בזכור ובהמה לא אמרינן דגופין מחלקין
קכג	מדוע סלק"ד דבשגגת שבת מיפטר לגמרי
קכד	השתחואה לפני ע"ז והשתחואה לכבוד ע"ז
קכז	איך שייך הדין דיהרג ואל יעבור - לרבא
קלג	גדרו של מתעסק בחלבים ועריות

דף ג:

קמה	גדרי שגגות שבת ושגגות מלאכות
קמה	ל"ט מלאכות אם זה איסורים ושמות נפרדים
קמו	השגגה מחייב הקרבן או הידיעה לבסוף
קמז	מדוע רק בשגגת מלאכות חייב קרבן על כל מלאכה ומלאכה, ולא בשגגת שבת
קמח	העלם זה וזה בידו מהו
קנג	אשה ובתה אסורה מכח שם "בת"
קנה	אחותו מאנוסת אביו ואחותו מנשואת אביו
קנז	גדר האיסור של אברי חוץ בחוץ
קנט	ביאור ספיקת ר' ירמיה
קסא	ביאור פלוגתת ר' יוחנן ור"ל
קסג	מה הוא ידעוני
קסה	חלוקה דמיתה גבי נערה המאורסה
קסז	שגגת לאו ושגגת כרת
קעב	מקטר לשד חייב משום אוב או משום ע"ז

דף ד:

קפ	גדר האיסור של מגדף
קפג	כתיבה כדבור ולא כתיבה כאמירה
קפד	לאו שאין בו מעשה לגבי מלקות וקרבן
קפח	המחייב של עדים זוממין
קצא	הקדמה לסוגיא דלאו שבכללות
קצג	חלב שור וכשב ועז - ג' איסורים או ג' לאוים
קצה	מדוע חלב שור וכשב ועז הוי לאו שבכללות
רג	גירסת רבינו גרשום
רה	מדוע מודה ר"י דחייב רק חטאת אחת
ריא	חלב מוקדשין איסור נפרד או לאו נפרד

גירסת רבינו גרשום ..... ריג

דף ד:

חלב חולין וחלב מוקדשין אם זה שני שמות ..... ריז
היכן הותר מכללו חלב מוקדשין ..... רכא
גירסת רבינו גרשום ..... רכה
האיסור של אכילת דם ..... רכה
מגלן דדם השרץ טמא ואסור באכילה ..... רל
מגלן דדם ובשר השרץ מצטרפין לטומאה ..... רלא
מגלן דדם ובשר השרץ מצטרפין לאכילה ..... רלא
מדוע בעינן קרא דמצטרפין ..... אלב
מדוע סלק"ד דפטור על אכילת דם כיסוי ..... רלז
דגן ותירוש ויצהר ג' איסורים או ג' לאוים ..... רמ

דף ה:

הקדמה לסוגיא דחדש ..... רמח
חדש שאינו קלי או כרמל או לחם ..... רנב
תבואה שלא הביאה שליש ..... רנב
המחייב של חלה הוא לחם או עיסה ..... רנד
איסור שנשתנה צורתו אם הותרה ..... רנה
הקדמה לסוגיא דשמן המשחה ..... רסו
אם דוקא שמן של משה כשר ..... רסו
מאיזה בשמים היא נעשית ..... רסח
איך שייך לעשות שמן למוסרו לצבור ..... ערב
גדר פטורא של לכם ..... רעו

דף ו:

גדר קדושת כהן גדול ..... רצב
איך מותר למשוך מלך משמן המשחה ..... רצב
י"ב לוגין דין בגוף השמן ובמעשה הפיטום ..... רצג
מדוע טעון בן כהן גדול משיחה ..... רצה
גדרו של מלכות ..... רצו
גדרו של מלכי בית דוד ..... רצו
משיחת שמן המשחה ..... רחצ
מינוי של מלך ..... ש
מלך בן מלך ..... שב

פרק ראשון – שלשים ושיש

דף ב.

מסכת כריתות. ז"ל שטמ"ק (אות א'): משום דחייבין על שגגתן חטאת, סדרה רבי [מסכת כריתות] בסדר קדשים, עכ"ל. וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים.

מתני'

שלשים ושש. באמת יש תשעים כריתות, דבעריות דמנה התנא רק ט"ו, יש עוד י"ג, ואלו הן: (1) הבא על אם אשתו. (2) הבא על אם אמה. (3) הבא על אם אביו. (4) הבא על בתו. (5) הבא על בת בתו. (6) הבא על בת בנו. (7) הבא על בן בתו. (8) הבא על בתה. (9) הבא על בת בתה. (10) הבא על בת בנה. (11) הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו. (12) הבא על אביו. (13) הבא על אחי אביו. וכן גבי העובד עבודה זרה איכא ד' כריתות של ד' עבודות ואלו הן: זיבח, קיטר, ניסך, השתחאה, דאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת חטאת.

וכן בחילול שבת איכא ל"ט כריתות של ל"ט אבות מלאכות, שעל כל אב מלאכה חייב כרת¹, ואם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד חטאת.

וטעמא דלא מנו אותם התנא, אמרה הגמ' (דף ג:): שם "אשה ובתה" קתני, שם "שבת" קתני, שם "עבודה זרה" קתני. דמשנתנו מונה רק כללי הענינים ומניח הפרטים, ד"אשה ובתה" כולל בת בתה, ובת בנה, ובן בתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, חמותו, ואם חמותו, ואם חמיו.

ו"הבא על הזכר" כולל הבא על אביו, והבא על אחי אביו, דאע"פ שממילא מוזהר וחייב כרת משום משכב זכור, חייב ג"כ כרת משום אביו, וטעמא דלא

מנאה התנא במיוחד איתא בירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"ו) משום דכולם שם זכור נינהו².

ו"הבא על אחותו" כולל גם הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו³. ו"העובד עבודה זרה" כולל כל העבודות. ו"המחלל את השבת" כולל כל ל"ט אבות מלאכות.

והרמב"ם (פ"א מהלכות שגגות ה"ד) מנה כל הפרטים, אך לא מנה הבא על אשה ובתה, והבא על בן בתו, וכן לא מנה הפרטים הנכללים בשבת ועבודה זרה, וצ"ע מדוע. וראה מה שכתב בזה בחק נתן.

והנה בירושלמי (ביצה פ"א ה"ב) הקשה, דאם נימא דב"ש סברי דבין לגבי ביעור ובין לגבי אכילה השיעור של שאור הוא בכזית, ושיעורו של חמץ הוא כותבת, א"כ ניתני שלשים ושבע כריתות בתורה, דחמץ ושאור הם שני איסורים נפרדים דיש להם שיעורים אחרים, ע"ש.

ותמוה דהלא תנן במתני' "חמץ בפסח" וא"כ כבר נכלל בזה שאור, כדאמרה הירושלמי גבי שם זכור דהמשנה לא מנה הפרטים רק הכללים. ותירץ באור הישר דהירושלמי סובר דאם שאור וחמץ אינם שוים בשיעור אחד בין לביעור ובין לאכילה, אז הוי שאור שם אחר לגמרי ולא הוי פרט בחמץ, רק כלל כחמץ, עכ"ד.

ודבריו אינם מובנים, דגם הבא על אביו הוי שם אחר וכלל אחר⁴, ואפ"ה נכלל במשכב זכור, וא"כ ה"ה שאור וחמץ.

שאר חייבי כריתות שלא מנו אותם התנא

שלשים ושש. מלבד כריתות אלו, יש עוד כמה עבירות שיש בהן חיוב כרת שלא מנו אותם התנא, ואלו הן:

ד"ה הבא על הזכור. 3. ראה בדברינו להלן דף ג: ד"ה והאיכא בת בתו וכו'. 4. ראה בדברינו להלן (ד"ה הבא על הזכור) אם הבא על אביו הוי אותו שם של משכב זכור.

1. כן משמע מרש"י דף ג. ד"ה ארבעים. אבל רש"י בפסחים (דף ה: ד"ה וש"מ) כתב דאין בהן אלא כרת אחת, וצ"ע. 2. אך בשמחת יהודה כתב דבבלי חולק על הירושלמי, יעו"ש. וראה בדברינו להלן

כתיב (במדבר טו:לא): "כִּי דָבַר ה' בְּזֶה וְאֵת מִצְוָתוֹ הִפֵּר הַקֶּרֶת תִּפְרֹת הַנֶּפֶשׁ הָהוּא עֲוֹנָה בָּהּ". ודרשו במס' שבועות (דף יג.): "דבר ה' בזה" זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה, "את מצותו הפר" זה המיפר ברית בשר.

(א) פורק עול. פירש"י (שם ד"ה פורק) דכופר בעיקר. ובמכלתין (דף ז. ד"ה פורק) פירש"י שפורק עול של כל המצות. ובשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות קמ"ג) פירש, דפורק מעליו עול אזהרה אחת.

(ב) מגלה פנים בתורה. אמרה הגמ' בסנהדרין (דף צט:): "זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי. ופירש"י (שם ד"ה לא) דמלגלג ואומר דמשה כתב כמה דברים שלא לצורך. ובר"י מיגש (שבועות יג.) כתב דמפרש התורה בדרך מינות.

ויש שאמרו בגמ' (שם) דמגלה פנים בתורה היינו המבזה תלמיד חכם, ויש שאמרו (שם) דזה המבזה חברו בפני תלמיד חכם. ובירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א) איתא דזה מי שעובר על דברי תורה בפרהסיא ואינו בוש מדברי תורה, וכ"כ הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג הי"א).

(ג) מיפר ברית בשר. פירש"י (אבות פ"ג מ"א) שלא

מל כלל. אבל בירושלמי (שם) מפרש דמושך ערלתו ונראה כערל, ומסביר רבינו יונה (אבות שם) דעושה כן כדי לבזות המצות.⁵

ובטעמא דלא מנו במתני' פורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר בין שאר חייבי כריתות, כתבו התוס' (יומא פו. ד"ה חוץ) והשטמ"ק (בסוגין בהשמות אות ט') דרק רבי סובר דיש באלו חיוב כרת, ולדעת חכמים ליכא באלו חיוב כרת.

ואף לדעת רבי לא מנו במתני' אלא חייבי כריתות שיש בזדונם לאו וקרת ובשגגתם חטאת [לבד פסח ומילה], אבל כל אלו אע"פ שיש בהם כרת, אין בהם לאו, הלכך אין בהם חטאת, דרבי סובר דבעינן לאו לחיוב חטאת.

עוד כתב בשטמ"ק דפורק עול לא חשיב דהיינו [כעין] עבודה זרה, ומיפר ברית בשר היינו מבטל מילה⁶, ומגלה פנים בתורה אינו חייב כרת גמור רק מכניסים אותו לכיפה⁷.

והנה הרמב"ן (ויקרא יח:כט) כתב, דרק באותם העבירות דכתיב בהם "הכרת תכרת", היינו מהעוה"ז ומהעוה"ב, אבל בשאר עבירות יִפְרֹת או בעוה"ז או בעוה"ב, ע"ש. ונמצא דהפורק עול ומגלה פנים

במציות, גם מפקיע השם "ערל" מהגברא אף אם עדיין יש לו ערלה, כדחזינן בנולד מהול דחיישין לערלה כבושה (ד-דינה נראית), ומהני לזה הטפת דם ברית דחשיב כמעשה מילה, אע"ג דעדיין הערלה הכבושה קיים, ועל כרחך משום דמילה או הטפת דם ברית מפקיע השם "ערל", אע"ג דבמציות עדיין הערלה קיימת, ע"ש. ולפי דבריו י"ל דזה הגדר של המושך ערלתו, אף דאין עליו שם "ערל", כדחזינן דמושך ערלתו מותר בתרומה, אבל יש לו ערלה, והיינו משום דמעשה מילה הועילה להפקיע השם ערל מהגברא אף אם יש לו ערלה. [וע' בחקרי לב (אבהע"ז סימן א' ד"ה ונ"ל ב"ב) שכתב, דאפי' לדעת הרמב"ם (פ"א מהלכות מילה ה"ב) הסובר דהמבטל מצות מילה אינו חייב כרת עד יום מותו, ולכן כשמת ערל נכרת רק בעוה"ב כדכתב הכסף משנה שם. אבל המושך ערלתו, מיד שמשך חייב כרת, ולכן נכרת גם בעוה"ז].⁶ אינו ברור אם כוונתו כדפירש"י דמושך ערלתו היינו שלא מל כלל, או כוונתו דמושך ערלתו ומבטל בזה המצוה מה שהוא מהול כנ"ל. [נוע' במנחת חינוך (מצוה ב') שכתב דכיון דמצות מילה הוא דוקא ביום השמיני, לכן אינו חשיב דמבטל מצוה אם ירצה למול תוך שמונה ימים, אע"ג דשוב לא יוכל לקיים המצוה. אבל בעונג יו"ט (הקדמה אות ו') כתב, דאה"נ דאינו חשיב באופן כזה דמבטל מצוה, אבל חשיב דממאס דבר ה'].⁷ ומשמע קצת מדבריו דהעונש של כיפה הוא ג"כ מעונשי כרת אך אינו כרת גמור, וכ"כ הר"י פלא בסה"מ להרס"ג

5. וע' בצפנת פענח (תרומות עמוד 68) שכתב דמצות מילה מקיים האדם כל זמן שהוא מהול, ולא דוקא בשעה שכל עצמו, והמושך ערלתו מבטל זאת המצוה ממנו, אף דאין עליו שם "ערל", כדחזינן דמושך ערלתו מותר בתרומה כדכתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות תרומות ה"י). ומקור הדברים דמילה הוי מצוה נמשכת מבואר באור זרוע (סימן י"א), וז"ל: עיקר מצותו אינו העשייה, אלא שהמילה חתומה בבשרו, שאל"כ דוד המלך ע"ה שהיה מצטער כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצוה, נזכר על המילה. ואם לא היה מצות המילה אלא העשייה, למה שמח עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו, שקיים בהם מצות תפילין, וציצית, וכמה מצות. אלא מילה היא מצוה בכל עת, כתפילין המונחין בראשו וציצית בבגדו. וכ"כ בסימן קפ"ג, וז"ל: פשיטא בשעה שאינו עוסק במצוה כלום אלא מקיימה, שבכך לא יפטר מכל המצות [מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה], ומילה תוכיח, שכל ישראל יש עליהם מצות מילה, ודוד אמר עליה מזמור כשנכנס לבית המרחץ וראה עצמו ערום מכל המצות, ונזכר שהיתה מצות מילה בבשרו, ואמר מזמור למנצח על השמינית, ואעפ"כ חייבין בכל המצות, עכ"ל. וכ"כ בבית הלוי (ח"ב סימן מ"ז), ובשו"ת פרי יצחק (ח"ב סימן ל'). והנה בפשטות השם "ערל" בגברא אינו נפקע כל זמן דיש לו ערלה, לכן לו יצוייר דנימול כהלכה אבל עדיין יש לו ערלה, דעדיין מקרי "ערל". אבל בשו"ת משנת רבי אהרן (ח"א סימן ל"ה, אות ה') הוכיח, דמילה מלבד ממה דמסלק הערלה

בתורה ומיפר ברית בשר דכתיב בהן "הכרת תכרת" - חמורות משאר חייבי כריתות השנויים במשנתנו.

(ד) ביטול תורה. ז"ל הרמב"ם (פ"ג מהלכות ת"ת הי"ג): כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופירש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו, הרי זה בכלל בזה דבר ה', [דכתיב בזה (במדבר טו:לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר 'הכרת תכרת' הנפש ההוא"].

(ה) ללמוד במבואות המטונפות. במסכת ברכות (דף כד:) איתא: היה מהלך במבואות המטונפות לא יקרא קריאת שמע, ולא עוד אלא שאם היה קורא - פוסק. לא פסק מאי, אמר רב אדא בר אבהה עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה, ע"כ⁸. וממילא נשמע, דעל זה קאי סיפא דקרא "הכרת תכרת".

(ו) לראות כבלע את הקודש. כתיב (במדבר ד:כ): "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש וּמָתוּ". והיינו דבשעה שסותרין את ההיכל איכא איסור לראות. וכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות קכ"ד) וז"ל: שנאמר "אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלויים", ופירוש המקרא: אל תהיה נסבה מאתכם להכרית שבט הקהתי מתוך עבודת הלויים, כי אם לא תשמרו אותם שלא יבואו לראות כבלע את הקודש, יכרתו מתוך עבודת הלויים וימותו קודם חמשים.

(ז) המחניף לרשע. רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות קצ"א) כתב, דהמחניף לרשע חייב כרת, דכתיב (תהלים יב:ד) "יכרת ה' כל שפתי חלקות".

(ח) העובר על דברי הנביא. כתיב (יחזקאל יד:ח): "וַנִּתְּתִי פָנַי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי מִתּוֹךְ עַמִּי".

(בפתיחה לח"ג עמוד 45) דכיפה הוא אחד מעושי כרת, זאת אומרת, דב"ד שמכניסים אותו לכיפה, הם ידא אריכתא של שמים, שעל ידם יכרתו ימיו. 8. וכתב בנפש החיים (שער ג' פ"ג) דה"ה על הרהור במבואות המטונפות. 9. בתורת האדם (שער הגמול ד"ה מי שרואה) כתב מפורש דכוונת הרמב"ם הוא כרת ממש. 10. הא דמנה הרמב"ם "שופכי דמים" צ"ע, דהא ליכא כרת ברוצח כדאיתא בתוספתא (פ"א ה"ד) ובספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה א'). וע' בפני יהושע (מכות ז: ד"ה ת"ר בשגגה) שכתב דאם אין ב"ד יכולין לענוש הרוצח במיתה, חייב כרת או מיתה בידי שמים. ולכאורה מקורו מדברי הרמב"ם הנ"ל, אך הא גופא צ"ע מתוספתא הנ"ל דמפורש דליכא כרת ברוצח. 11. והנה דעת הרמב"ן (ויקרא

(ט) נביא שקר. כתיב (שם ט): וְהִנְבִּיא כִּי יִפְתָּה וּגְוִי וְנִטְיִיתִי אֶת יָדִי עָלָיו וְהִשְׁמַדְתִּיו (-ענין אבדון וכליון. מצודת ציון) מִתּוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל. וראה רא"ם (ויקרא ד:ב).

(י) בעל לשון הרע. ז"ל הרמב"ם (דעות פ"ז ה"ב, וכן בהלכות תשובה פ"ג ה"ו): אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר "כך וכך עשה פלוני" ו"כך וכך היו אבותיו" ו"כך וכך שמעתי עליו" ואמר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב (תהלים יב:ד) "יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות".

(יא) עבירות שהעושים אותם אין להם חלק לעולם הבא. ז"ל הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ו): נכרתים⁹ ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים. ואלו הן: המינים והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל המורדים ומחטיאי הרבים והפורשין מדרכי ציבור והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמוסרים ומטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים ושופכי דמים¹⁰. וע' ברמב"ם (שם ה"ז-יג) שמפרש כולם.

(יב) מקלל אביו ואמו. התוס' בכתובות (דף לו: ד"ה מיתות) ותוס' הרא"ש (שם) ובסהמ"צ להרמב"ם (ל"ת שנ"ב) כתבו דאין במקלל אלא מיתת ב"ד בלבד. אבל בירושלמי (סנהדרין פ"ז הי"א) איתא דחייב כרת משום דהשוה אותו הכתוב לעריות, דעונש מיתה של מקלל אביו ואמו נאמר אצל עריות (ויקרא כ:ט)¹¹.

וכן מדייק בשטמ"ק (אות ט') מתו"כ (ויקרא דבורא דחובה פרשה א'), דאיתא שם דליכא בשגגת מקלל אביו ואמו - קרבן חטאת, לפי שאין בו מעשה. ולא אמר

יח:כט) דבמקום דכתיב ונכרתה "הנפש", העונש הוא רק לנפשו בעוה"ב, ולא בעוה"ז. ודעת הרדב"ז (שו"ת מכתב יד או"ח יו"ד חלק ח' סימן ע') דהעונש הוא בעוה"ז בלבד. יוצא איפוא, דכיון דהעונש כרת במקלל לפינן מעריות, ובעריות כתיב (ויקרא יח:כט): כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו "הנפשות". א"כ להרמב"ן העונש הוא בעוה"ב, ולרדב"ז העונש הוא בעוה"ז. וע"ש ברמב"ן שכתב דרק במקום דכתיב "עירי", הוא וזרעו נכרת, אבל בשאר חייבי כריתות, רק הוא נכרת ולא זרעו. אמנם יתכן שהוקשו כל העריות זו לזו, דגם באותם עריות דלא כתיב בהם "עירי" ימותו זרעם, ע"ש. וא"כ ה"ה במקלל דילפינן מעריות - י"ל דהוא וזרעו נכרת.

לפי שאין בו כרת. והא דלא מנה אותו התנא בין שאר חייבי כריתות, הוא משום שאין בו לאו ואין בו מעשה¹².

יג) מכה אביו ואמו. כתב החנוך (מצוה מ"ח) דמכה אביו ואמו חייב כרת. ובלמודי ה' (למוד קס"א) כתב דאפשר משום דבסנהדרין (דף פה:) מקשינן הכאה לקללה, ועל מקלל אביו ואמו איתא בירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"א) דחייב כרת, אבל תמה על זה, דהרי החינוך בעצמו לא הזכיר כרת במקלל אביו ואמו. אבל התוס' בכתובות (דף לו: ד"ה מיתות) ותוס' הרא"ש (שם) ובסהמ"צ להרמב"ם (ל"ה שני"ב) כתבו דליכא בזה חיוב כרת.

יד) מסית ומדיח ועדים זוממין. כתב הרא"ם (ויקרא ד:ב) דהם מחייבי כריתות, דהא אמרו בתו"כ (ויקרא דבורא דחובה פרשה א') דאין בשגגתם חטאת לפי שאין בהם מעשה, ולא אמרו לפי שאין בהם כרת. אבל התוס' בכתובות (דף לו: ד"ה מיתות) כתבו דליכא בזה חיוב כרת. וע' בהגהות חשק שלמה. **טו) מכשף.** גם בזה נחלקו הרא"ם והתוס' הנ"ל. ובחיבת הקדש כתב דדבר זה תלוי במחלוקת בן עזאי ור' יוסי הגלילי בסנהדרין (דף סז.), ע"ש. עוד כתב דליכא לדייק מהא דלא תנן במתני'

"מכשף", דליכא עלה חיוב כרת, די"ל דנכלל ב"אוב". ובאור הישר הוסיף, דילפינן בברכות (דף כא:) דמכשף בסקילה מאוב, וא"כ שפיר י"ל דנכלל באוב. וע' במשנה למלך (פ"א מהלכות שגגות ה"ב). והא דלא מנה התנא כל אלו, צ"ל כדכתב בשטמ"ק דהתנא מנה רק אלו חייבי כריתות שיש בזדונם לאו וכרת ובשגגתם חטאת. וראה להלן בדברינו ד"ה בתורה.

שלשים ושש. כתב במנחם שלמה, דנקט התנא "שלשים ושש", ולא "ששה ושלשים", משום דסתם מתני' ר' מאיר הוא, ור' מאיר נקט בכל מקום הכלל תחילה ואח"כ הפרט, כדכתב רש"י (יומא נה. ד"ה מר) וז"ל: באתריה דר' מאיר מונין מנין כלל תחילה ואח"כ פרט, כגון "עשרים ואחת" "עשרים ושתיים", ובאתריה דר' יהודה פרט תחילה "שתיים ועשרים" "שלוש ועשרים".

שלשים ושש כריתות. בכמה מקומות נקט התנא קודם המנין והדר הענין, כמו כאן, ובריש מס' ר"ה "ארבעה ראשי שנים", ובריש מס' ב"ק "ארבעה אבות נזיקין". ובכמה מקומות נקט התנא הענין קודם, כמו דתנן בריש מס' קידושין "האשה נקנית

לאוין מיוחדים על פיגול ועל נותר, עכ"ד. [אך המאירי (פסחים כד.) כתב מפורש דכל שפסולו בקדש הוי שם פסול אחד, ולכך אין זה לאו שבכללות, דאינו שני פסולים נפרדים דנכללו בלאו אחד, רק הוי פסול אחד. וראה בדברינו ברש"י ד"ה ופסח ומילה, בד"ה בא"ד. כל שבקדש פסול. וראה מעיל אהרן (עמוד שס"ב)] ולפי הרמב"ם לא קשיא הא דהוקשה בכתר ישועה דגם הלאו של "לא יאכל" אינו מיוחד לפיגול ונותר, דהרמב"ם סובר דאיכא לאו מיוחד על פיגול ונותר. וכן בשוחט בחוץ לא קשיא, דילפינן מהגז"ש או היקש דגם על זה נאמר הלאו, לכן מנה אותם התנא. משא"כ במקלל אביו ואמו ליכא לאו מיוחד, רק ממילא מוזהר משום דלא גרע משאר ישראל, אבל הלאו אינו כולל אביו במיוחד, דהרי על הלאו של מקלל חרש ליכא כרת, ועל מקלל אביו ואמו איכא כרת, ועל כרחך דהלאו קאי על כל ישראל, ולא על אביו ואמו במיוחד. וע' בחידושי הגר"י (שם) שביאר דלענין עונש כרת דלא ענש אלא א"כ הזהיר, לא בעינן שתהא אזהרה על אותו דבר ביחוד שהכרת בא, כדחזינן במקלל אביו דהלאו הוא "לא תקלל חרש", אע"ג שהסקילה היא על קללת אביו, ולא על כל אחד מישראל דעליהם נאמרו הלאו של "לא תקלל חרש". אבל הא דלענין קרבן בעי אזהרה, בעינן שתהא אזהרה על אותו דבר שהקרבן בא, ולא סגי מה שיש בו אזהרה בעלמא, עכ"ד. והעיר הג"ר רפאל שארר, די"ל דכיון דבעונש כתיב עונש מיוחד על מקלל אביו ואמו, וכיון דאין עונשין אלא א"כ מזהירין, לכן י"ל דאיכא

12. מש"כ בשטמ"ק דבמקלל ליכא לאו, תמה בכתר ישועה, דהרי אזהרתו היא "לא תקלל חרש", כדכתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות ממרים ה"ד), וז"ל: אזהרה של מקלל אביו ואמו מנין, עונש שמענו בפירוש, אבל האזהרה הרי היא בכלל "לא תקלל חרש", הואיל והוא מוזהר שלא לקלל אדם מישראל הרי אביו בכלל ישראל, עכ"ל. ואי כוונת השטמ"ק דאין בו לאו בפנ"ע במיוחד על מקלל אביו ואמו, הרי אזהרה דפיגול הוא מ"לא יאכל כי קדש הוא", והוי לאו שבכללות דכולל ג"כ נותר, ומ"מ מנה אותו התנא, וכן לאו דשוחט בחוץ גמר מאזהרה בגז"ש או בהיקש כדפירש"י (ד"ה ופסח ומילה) ומ"מ חשיב, עכ"ד הכתר ישועה. והנה הגר"י (זבחים קו.) ביאר דאיכא ב' גדרים בפיגול ונותר. א) שם המיוחד של "פיגול" ו"נותר". ב) שם כללי של "פסולי המוקדשין" דכל שבקדש פסול. ובפשטות משמע דהלאו של פיגול ונותר אינו משום השם המיוחד של פיגול ונותר, כי אם משום השם הכללי של פסולי המוקדשין, ומשום"ה אם אכל חצי זית פיגול וחצי זית נותר מצטרפים זה עם זה לחייב מלקות, משא"כ כרת בא על שם המיוחד של פיגול ונותר. אבל מהא דהרמב"ם (סהמ"צ ל"ה קל"א-קל"ב) מנה לאו מיוחד שלא לאכול פיגול ושלא לאכול נותר, ושניהם ילפינן מ"לא יאכל", משמע דסובר דמלבד האיסור הכללי של פסולי המוקדשין, איכא לאו מיוחד דפיגול ונותר מכל השם המיוחד ידיה, דהלאו של "לא יאכל כי קדש הוא" אינו רק איסור כללי שלא יאכל פסולי המוקדשין, רק מהווה גם שני

המשפט לאלקים הוא ואין בני אדם מטפלים בו. והא דמנה התנא כריתות, היינו משום דבשוגג חייב חטאת, ואה"נ דלא נקטינהו בשביל הכריתות רק בשביל דיני החטאת, עכ"ד¹⁴.

והרמ"ז כתב טעם אחר למה מנה התנא חייבי כריתות, אע"ג דלא מנה אלא משפט שנעשה ע"י בני אדם, ולא מיתה בידי שמים שאין בני אדם מטפלים בו. משום דמעונש של כרת יוכלו להנצל ע"י מלקות, כדאמרו במכות (דף כג.) דחייבי כריתות שלקו נפטרו מכריתתם.

והעיר על זה בשושנים לדוד דמשמע מדבריו דסובר דמה דתנן "חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם" הוא דוקא בחייבי כריתות, ולא בחייבי מיתה בידי שמים, דבחייבי מיתה בידי שמים לא מהני מלקות לפוטרו מן המיתה. ולא מסתבר לומר כן, דהא כרת חמור טפי ממיתה בידי שמים, ואיך יתכן לומר שמלקות אלים להצילו מן כרת, ולא ממיתה בידי שמים דקולא מיניה. [וכן העיר בערוך לנר, ובהערת קול סופר על דברי הרמ"ז].

ולכן כתב דבאמת מלקות פוטר גם ממיתה בידי שמים, והא דתנן: "חייבי כריתות" שלקו. אתו לאפוקי מיתות ב"ד, דרק בזה לא מהני מלקות לפוטרו. וראה בדברינו בעמוד ב' ד"ה א"ר יוחנן שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת.

בתורה. כתבו הערוך לנר ונר תמיד, דנקט התנא "בתורה", כיון דמדברי קבלה איכא גם בועל ארמית דחייב כרת. וראה במבוא גדרו.

והנה ראה בדברינו לעיל (ד"ה שלשים ושש), דגם בעל לשון הרע, והמחניף לרשע, והעובר על דברי הנביא, ונביא שקר, חייבים כרת מדברי קבלה. ולפי הערוך לנר הנ"ל, מובן מדוע לא מנה אותם התנא, משום דנקט רק המנויים "בתורה", ולא מה שכתוב בדברי קבלה.

בחר חיוב חטאת נקטינהו לכריתות. והנה השטמ"ק (אות א') כתב, דטעמא דסדרה רבי מסכת כריתות בסדר קדשים, משום דחייבין על שגגתן חטאת, עכ"ד. ולפי הנ"ל מובן שפיר, דבשביל שחייבין על שגגתן חטאת, מנה התנא כל החייבי כריתות.

בשלשה דרכים, ובריש מס' עבודה זרה "לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים". וכתבו התוס' (קידושין ב. ד"ה האשה) שבכל מקום שונה התנא הלשון הרהוט לו בפה.

ובבאר שבע ריש מס' תמיד כתב בשם הבה"ג, דטעמא דמילתא דאין התנא מדקדק להשוות לשונו בכל המקומות, כדי לאשמוענין דליכא בהא מילתא משום "ותבחר לשון ערומים" (איוב טו:ה), דכל אופן דנקט התנא - שפיר דמי, וליכא קפידא במילתא.

ובמנחם שלמה כתב דהכא נקט התנא קודם המנין משום דלא רצה להתחיל בתיבת "כריתות" דזה ענין רע, וכן לקמן (דף ה:) תנן "ארבעה מחוסרי כפרה", משום דלא רצה התנא להתחיל בתיבת "מחוסרי כפרה" משום טעם הנ"ל.

שלשים ושש כריתות. בריש מס' ב"ק ור"ה הקשו התוס' למה בכמה דוכתי תני "הן", כמו: ארבעה ראשי שנים "הן", ובכמה דוכתי לא תני "הן", כמו: ארבעה אבות נזיקין, שלש עשרה אבות נזיקין, ארבעה מחוסרי כפרה, ע"ש. והרה"ק ר' צבי מרימנוב תירץ, כי דבר שהתנא רוצה בקיומו הוא אומר "הן", כי "הן" מורה שרוצה בקיומו, אבל על דבר שאינו רוצה בקיומו כמו ארבע אבות נזיקין לא אמר "הן"¹³. ולדבריו מובן מדוע לא תני הכא "הן".

כריתות. כתב במלאכת שלמה דהניקוד הוא פְּרִיתוֹת. וראה במבוא גדרו של כרת.

כריתות. הקשה בנר תמיד, דהכא תנן כל חייבי כריתות שבתורה, ובמס' סנהדרין תנן כל חייבי מיתות ב"ד שבתורה, ובמס' מכות תנן כל חייבי מלקות שבתורה, ולמה לא מנה התנא גם כל חייבי מיתה בידי שמים.

ותירץ (בד"ה ועי"ל), דלא תני התנא אלא המשפט שנעשה בידי אדם, משא"כ מיתה בידי שמים,

אזהרה מיוחדת על מקלל אביו ואמו. ¹³ וכנראה דזה כוונת הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות חקור דין ח"א פ"ג) שכתב דטעמא דלא תני: ארבעה אבות נזיקין "הן". שלא לתת הויה לנזיקין. ¹⁴ וראה בדברינו בדף ג. ברש"י ד"ה וזרין מלאכות, בד"ה בא"ד. ומתניתין

אָביו עָרוֹת אָביו גָּלָה מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיָּהֶם בָּם".
דנאמר כאן "דמיהם בם" ונאמר באוב וידעוני (שם כז)
"דמיהם בם", מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה.

ועל הכלה. אשת בנו. כתיב (ויקרא יח:טו): "עָרוֹת
פֶּלֶתֶף לֹא תִגְלֶה אִשָּׁת בֶּנְךָ הִוא לֹא תִגְלֶה עָרוֹתָהּ".

הבא. הא דנקט כאן "הבא על הזכור" ובשאר
ערויות לא תני "הבא על אשת אב", פירש רבינו
גרשום, משום דהבא על הזכור מין איסור אחר הוי,
ואינו דומה לשאר איסורי ערויות.

וכוונתו כדכתבנו ברש"י (ד"ה כל, בד"ה בא"ד. והדר
פסיק) דאינו איסור ערויות, או דאינו איסור ביאה, ע"ש
בדברינו. וע' מנחם שלמה ובית הבד.

הזכור. ז"ל רש"י (סנהדרין נד: ד"ה חייב): נקב
המשכב מקרי "זכור" (עם ר').

הבא על אביו אם עובר משום משכב זכור

הבא על הזכור. כתיב (ויקרא יח:כב): "וְאֵת זָכָר
לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הִוא". והנה איכא לאו
מיוחד על הבא על אביו, דאע"פ שממילא מוזהר
וחייב כרת משום משכב זכור, חייב ג"כ כרת משום
אביו, ובשוגג חייב שני חטאות משום אביו ומשום
משכב זכור, כדכתיב (ויקרא יח:ז): "עָרוֹת אֲבִיךָ לֹא
תִגְלֶה" (ע' סנהדרין נד. ושיטת ר' יהודה שם, ותוד"ה הבא. וע'
מל"מ שגגות פ"א ה"ד).

והא דלא מנאה התנא במיוחד הבא על אביו,
איתא בירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"ו) משום דכולם שם
זכור נינהו. וע' בבאר שבע דכתב דגם הגמ' דידן
סובר כהירושלמי, אבל בשמחת יהודה כתב דהגמ'
דידן חולק על הירושלמי בזה, יעו"ש.

וכתב המנ"ח (מצוה קפ"ט אות ו'), דשאני משאר
ערויות ששניהם השוכב והנשכבת חייבים, אבל הבא
על אביו, אינו מוזהר בלאו המיוחד אלא השוכב,
אבל אביו הנשכב, אינו מוזהר אלא משום משכב
זכור בלבד, לפי שאין להנשכב הנאה כמו בערויות,
או לפי שאין זו דרך ביאה, שהרי מכח טעמים אלו
הוצרכו במשכב זכור ללימוד מיוחד שאף הנשכב

הבא על האם. אפי' שאינה אשת אביו, כגון
שנולד לה בזנות, ועובר בל"ת דכתיב (ויקרא יח:ז):
"עָרוֹת אֲבִיךָ וְעָרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הִוא לֹא
תִגְלֶה עָרוֹתָהּ". ואם בא עליה במזיד ילפינן בסנהדרין
(דף נד.) דשניהם חייבים סקילה, לפי שהשוה הכתוב
אמו שאינה אשת אביו, לאמו שהיא אשת אביו
לעונש, דכשם שהבא על אשת אביו חייב סקילה,
[דכתיב (ויקרא כ:יא): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשֶּׁת אָבִיו
עָרוֹת אָבִיו גָּלָה מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיָּהֶם בָּם".
דנאמר כאן "דמיהם בם" ונאמר באוב וידעוני (שם
פסוק כז) "דמיהם בם", מה להלן בסקילה אף כאן
בסקילה], כך הבא על אמו אע"פ שאינה אשת אביו
חייב סקילה, שנאמר "אמך הוּא", לעשות אמו
שאינה אשת אביו, כאמו שהיא אשת אביו לעונש
סקילה. ור' יהודה יליף זה מגז"ש, ע"ש.

ונחלקו שם (דף נג:) מי שבא בשוגג על אשת
אביו, אם חייב שתי חטאות משום אמו ומשום אשת
אביו, או דאינו חייב אלא משום אמו בלבד. וכן
נחלקו (דף נד.) אם בא על אשת אביו כשאביו קיים,
אם חייב גם משום אשת איש. והרמב"ם (פ"ב מהלכות
איסורי ביאה ה"א-ב) פסק דחייב שתים משום אמו
ומשום אשת אביו, ואם בא עליה בחיי אביו חייב
גם משום אשת איש.

ואם אמו אסורה רק מדרבנן, ואין לה הפסק, דאפי'
אם אם אמו אסורה כדאיתא בסנהדרין (דף עה:).

ועל אשת אב. אפי' שאינה אמו, ועובר בל"ת
דכתיב (ויקרא יח:ח): "עָרוֹת אִשֶּׁת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה
עָרוֹת אָבִיךָ הִוא". וגם אם היא אשת אביו מן
האירוסין חייב כדאיתא בסנהדרין (דף נג.), אבל דוקא
אם הקידושין תופסין בה.

ועובר גם לאחר מיתת אביו, כדילפינן (שם דף נד.)
משום דכתיב "עָרוֹת אֲבִיךָ הִוא", "הוא" לרבות לאחר
מיתתו. (ור' יהודה יליף זה מדכתיב (שם ז) "עָרוֹת אֲבִיךָ וְגו'
לֹא תִגְלֶה". וכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות איסורי ביאה ה"א)
דה"ה אם נתגרשה מאביו חייב.

ובמזיד חייבים שניהם סקילה, וילפינן זה (שם)
מדכתיב (ויקרא כ:יא): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשֶּׁת

חייב¹⁵. ובאיסור ערוה של אביו ליכא לימוד מיוחד לנשכב.

וכן איכא לאו מיוחד נוסף להאיסור של משכב זכור על הבא על אחי אביו, כדכתיב (ויקרא יח:יד): "ערוה אחי אביך לא תגלה". לכן הבא בשוגג על אחי אביו חייב שתי חטאות (ע' סנהדרין נד. ורש"י ד"ה על אחי אביו). וכן באיסור זה כתב המנ"ח (שם) דזה רק על השוכב, ולא על הנשכב מטעם הנ"ל, לכן הנשכב אינו מביא רק חטאת אחד¹⁶.

והנה נחלקו הראשונים אם איכא מיתת ב"ד גם משום הלאו של "ערוה אביך" והלאו של "ערוה אחי אביך", או דמיתת ב"ד איכא רק משום משכב זכור, דעת התוס' (יבמות כה: ד"ה הוא ואחר, ע' במנ"ח מצוה קצ"ט אות א') דמיתת ב"ד איכא רק משום משכב זכור. אבל הרמב"ם בסהמ"צ (ל"ת שנ"א) כתב דחייב מיתת ב"ד גם משום הלאו של ערוה אביך¹⁷, וע' במנ"ח (שם) הנפ"מ בזה.

והנה יש לבאר הא דאיכא שני לאוין בהבא על אביו בשני אופנים:

(א) זה שני איסורים ולאין נפרדים, איסור ולאו משום דבא על אביו, איסור ולאו משום דבא על זכור. (ב) זה איסור אחד של משכב זכור, אלא דעובר באביו על שני לאוין משום משכב זכור, אבל ליכא איסור מיוחד משום דבא על אביו.

ודוגמא לזה מצינו למ"ד לקמן (דף ד: דברם קדשים איכא ב' לאוין, דאין זה שני איסורים - איסור מצד דם ואיסור מצד קדשים, אלא דהאיסור הוא מצד דם, אלא דבקדשים איכא על זה שני לאוין.

והוכיח הגר"ז מהירושלמי הנ"ל דתירץ "שם זכור אחד", כצד השני, דהאיסור הוא משום זכור, אלא דבאביו יש בזכור ב' לאוין.

וכתב עוד, דכיון דהחיוב הוא משום זכור, משום הכי חייב מיתה גם על לאו זה, דשניהם הם משום

האיסור של משכב זכור, וא"כ גם אביו הנשכב חייב בב' לאוין, שחיובו הוא משום נשכב מזכור, ולא כהמנ"ח הנ"ל.

ועל הבהמה. כתיב (ויקרא יח:כג): "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָּךְ לְטִמְאַתָּהּ כָּהֵּ". וראה בדברינו ברש"י ד"ה כל (ד"ה בא"ד. והדר פסיק ותני) אם ביאת זכור ובהמה מכלל עריות הן.

הבהמה. ז"ל המאירי (סנהדרין נד:): אחד הבהמה ואחד חיה ועוף בכללן, עכ"ל. אבל היראים (סימן ה', דפוס ישן - רל"ב) נסתפק בעוף, וז"ל: חיה בכלל בהמה, דכתיב (דברים יד:ד) "זאת הבהמה אשר תאכלו", וכתיב "איל וצבי ויחמור". אבל עוף לא למדנו, וספק בידי עד אשר יורו לי צדק.

ובצפנת פענח (פ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ז) ציין לרש"י בחולין (דף פה. ד"ה חיה) שכתב, וז"ל: חיה ועוף הנסקלין, שנרבעו ונגמר דינם, עכ"ל. הרי דגם עוף בכלל.

ואשה המביאה הבהמה עליה. כתיב (ויקרא יח:כג): "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לְפָנַי בְּהֵמָה לְרִבְעָה תִּקָּל הוּא".

אשה ובתה. כתיב (ויקרא יח:יז): "עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת בִּתְּךָ וְאֶת בִּתְּךָ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיךָ שְׂאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הוּא". והיכא דאיכא עדים והתראה חייבים שרפה, דכתיב גבי חמותו (ויקרא כ:יד) "באש ישרפו אתו ואתהן". ובת אשתו למדנו בגז"ש "זמה" - "זמה" מחמותו שאף היא בשרפה, כדאיתא בסנהדרין (דף עה.).

ולא אסר הכתוב אלא ע"י נשואי הראשונה, לכך נאמר (שם): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ". לשון קיחה, אבל אנס אשה מותר לישא בתה, כדאיתא ביבמות (דף צז.).

לא נפטרו מחיוב מלקות, ואם נאמר דהרמב"ם סובר שהבא על אביו אין בו חיוב מיתה על לאו זה, רק חייב סקילה משום משכב זכור, היה צריך א"כ לכתוב שאם שגג בלאו דערוה אביך שלוקה. אלא על כרחך צ"ל דהרמב"ם סובר דמחויב סקילה משום בא על אביו, וא"כ הוי לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואין לוקין על לאו זה.

15. רש"י (דף ג. ד"ה דאמר) מפרש משום דאין להנשכב הנאה, והתוס' (יבמות נד: ד"ה בזכור) פירשו משום דאין זו דרך ביאה. 16. וראה בדברינו לקמן דף ג. שהבאנו דברי הערוך לנו, דסובר דפליגי בזה הבבלי וירושלמי. 17. והגר"ז (דף ג.) הוכיח דכן הוא שיטת הרמב"ם, משום דשיטת הרמב"ם הוא דחייבי מיתות שוגגין

וע' ברמב"ם בסה"מ (מל"ת של"ז) שכתב, דהאיסור הוא בין אם נשא קודם האם, ובין אם נשא קודם הבת.

וטעם האיסור כתב הרמב"ן (ויקרא שם), וז"ל: אמר הכתוב "זמה" באשה ובבתה ואשה ואמה, לגנות הענין, לומר כי כשישכב עם אחת שהיא אשתו, יחשוב באחרת בעבור קרבתם ודמיונם, והנה תהיה שכיבת שתיהן לו זמה, והוא הענין שהזכירו רבותינו (נדרים כ:): "וּבְרֹתֵי מִקְּם הַמִּדֵּים וְהַפֹּשְׁעִים בֵּי" (יחזקאל כ: לח) אלו בני תשע מדות וכו'. ולכך אמר הכתוב (ויקרא יח: יז) "ערוה אשה ובתה", וכן יאמר (שם כ: יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא", ולא אמר "ערוה בת אשתך לא תגלה" ו"ערוה אם אשתך", [להורות דהאיסור הוא בגלל שזה "אשה ובתה", ויחשוב באחרת בעבור קרבתם]. וכן אמר הכתוב (יחזקאל כב: יא) "ואיש את כלתו טמא בזמה", שטמאה לבעלה כי גם בהיותה עמו תחשוב באביו בעבור דמיונם, וקרא הכתוב שכיבת הבהמה "תבל הוא" (ויקרא כ: כג), שיבלבל זרע אדם וזרע בהמה, וכן אמר להלן (שם יב) בשכיבת הכלה "תבל הוא", שיתערב האב והבן להיות לה כאיש אחד, תשכב עם שניהם יחד במחשבה.

אשה ובתה. נחלקו הראשונים בבת אשתו לאחר מיתת אשתו אם חייבים שרפה, הרמב"ם (פ"א מהלכות איסורי ביאה ה"ה, ופ"ב ה"ח) כתב דאין בה חיוב שרפה, אע"ג דחייב כרת. וכתב המגיד משנה (פ"ב ה"ח) דטעמא הוא דכיון דלמדנו עונש שרפה בבת אשתו בגז"ש מחמותו, וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ואינה חמורה יותר מחמותו דפסק הרמב"ם (שם) דהבא על חמותו אחר מיתת אשתו דאין כאן עונש של שרפה.

וכתב הריטב"א (יבמות דף צח:): הא דאיכא בבת אשתו עונש כרת לאחר מיתת אשתו, אף אם אמרינן דהבא על חמותו אחר מיתת אשתו אין כאן חיוב כרת

(ראה בדברינו ברש"י ד"ה אשה ובתה, בד"ה בא"ד. חמותו). משום דחיוב כרת בבת אשתו לא מחמותו למדנו, אלא שבפרשת עריות גופא היא כתובה, לכן אין לחלק בין בחיי אשתו ובין לאחר מיתתה אלא בנוגע לשרפה בלבד שעונש זה נלמד מחמותו.

אבל הרמב"ן ורשב"א וריטב"א (יבמות צח:): סוברים דגם לאחר מיתת אשתו איכא עונש שרפה, דאע"ג דנלמד מחמותו, לא לכל הקישן הכתוב.

ואשת איש. אזהרה לאיש הוא מדכתיב (ויקרא יח: כ) "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". ואזהרה לאשה כתב היראים (סימן י"ח) דהוא מדכתיב (שמות כ: יג) "לא תנאף", דאין שם "ניאוף" אלא באשת איש, ואע"ג דאזהרת "לא תנאף" בלשון זכר נאמרה, הא תנא דבי ר' ישמעאל דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. אבל בביאור הר"י פרלא לסהמ"צ לרס"ג (ח"ב ל"ח צ"ב) כתב, דכמה ראשונים סוברים שלא של "לא תנאף" אינו אזהרה לאשת איש.

בא עליה במזיד ובהתראה מיתתם בחנק (סנהדרין פד:), שנאמר (ויקרא כ: י) "ואיש אשר ינאף וגו' מות יומת הנואף והנאפת". וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. וזה הוא דוקא באשת איש הנשואה, אבל בנערה המאורסה שלא נבעלה, שניהם בסקילה, כדכתיב (דברים כב: כג-כד): "כי יהיה נערה בתולה וגו' וסקלתם אתם".

והנה בתוס' הרא"ש (יבמות לד. ד"ה והא) כתב בשם רבינו מאיר מרוטנבורג, דליכא כרת על הבא על נערה בתולה מאורסה, דלא נמנית בין חייבי כריתות¹⁸.

וכתב האבני נזר (אה"ע סימן ג' אות ב) וז"ל: דס"ל דאינה בלאו ד"ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך", דהרי בסוף הפרשה כתיב בכל הני עריות דכתיבי שם "ונכרתו", ונערה המאורסה לא מקרי "אשת", ע"ש עוד.

¹⁸ ויצא מן הכלל לידון בדבר החדש, ע"ש. וע' בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קס"ד) שמהר"ם מרוטנבורג חזר בו וסובר דחייב כרת. וראה בדברינו דף ג' ד"ה ב' מיתות ולא אחד מאי היא אוב וידעוני.

¹⁸ ובהגהות חשק שלמה תמה על הר"מ מרוטנבורג, דהא בתו"כ (דבורא דחובה פרשה א') מפורש שיש בה כרת. וע' אוצר הספרא שתלה הדבר במחלוקת תנאים ע"פ המדה של "דבר שהיה בכלל

דגם אחות גרושתו אסור.

לאחר שמתה אשתו מותר באחותה, וכתבו החינוך (מצוה ר"ו) ורמב"ן (ויקרא שם) דטעמא הוא משום דיסוד האיסור אינו כאיסורי קרובות, אלא כדי שלא תיעשה האחת צרה לחברתה, לכך רק בחייה אסור.

וע' בשו"ת מגיד מראשית (סימן ב') שנסתפק, אם אחת מאחיות טריפה, אם איכא איסור של אחות אשתו, ד"בחייה" כתיב, וטריפה אינה חיה, וע' מה שכתב בזה בתקנת עזרא.

ועל אשת אחיו. מלבד במקום מצות יבום היא אסורה, והבא עליה עובר בל"ת שנאמר (ויקרא יח:טז): "עֲרוֹת אִשֶּׁת אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָחִיךָ הוּא". ואף כשנתגרשה מאחיו ואין לה בנים ממנו אסורה וחייב כרת, כדילפינן ביבמות (דף נד:).

ואף אחיו מן האם אסורה (כדאיתא שם דף נה.), וכתבו התוס' (לקמן דף יד: ד"ה אשת אחיו) דג"כ חייב כרת, רק עונש של עירי ליכא באחיו מן האם.

בא עליה במזיד והתרו בהם חייבים מלקות (מכות יג:).

באשת אח נאמר כרת במיוחד, מלבד מה שנאמר בכל עריות (ויקרא יח:כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות", דכתיב (שם כ:כא) "ואיש אשר יקח את אשת אחיו וגו' ערירים יהיו". וע' במבוא (הערה 42) דלדעת כמה ראשונים רק במקום דכתיב "ערירים", גם בניו מתים.

בא עליה בחיי אחיו במזיד חייבים חנק משום אשת איש, ובשו"ג כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות איסורי ביאה ה"א) דחייבים שתי חטאות אחת משום אשת איש, ואחת משום אשת אח, שהרי שני האיסורים באים כאחד.

ועל אשת אחי אביו. הבא עליה עובר בל"ת, שנאמר (ויקרא יח:יד): "עֲרוֹת אָחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דִּתְּךָ הוּא". ופירש"י (סנהדרין נד. ד"ה מאחי אביו), דאע"ג ד"אחי אביך" פי', אחי אביו ממש, אבל הכא סופו של מקרא "אל אשתו", מוכיח דאיירי הכא באשת אחי האב.

הבא על אחותו. הבא עליה עובר בל"ת דכתיב (ויקרא יח:ט): "עֲרוֹת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמְךָ מוֹלֶדֶת בֵּית אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן". ובפסוק (יא) כתיב: "עֲרוֹת בֵּית אִשֶּׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה".

וחייב כרת דכתיב (שם כ:יד): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֲרוֹתָהּ וְהָיָה תְרָאָה אֶת עֲרוֹתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֲרוֹת אֲחֹתוֹ גִּלְהָ עֲוֹנוֹ יִשָּׂא". ואם התרו בהם חייבים מלקות כדאיתא במכות (דף יג:).

ועל אחות אביו. הבא עליה עובר בל"ת דכתיב (ויקרא יח:יב): "עֲרוֹת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא". והזהירה התורה פעם שנית על זה (שם כ:יט): "וְעֲרוֹת אֲחוֹת אִמְךָ וְאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה כִּי אֶת שְׂאֵר הָעֵרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ". כדי לרבות בין שהיא אחות אביו מן האב ובין שהיא אחותו מן האם כדאיתא ביבמות (דף נד:). ובעדים והתראה חייבים מלקות (מכות יג:).

וכתב בדעת זקנים לבעלי התוס' (שמות ו:כ) וז"ל: לפי שנולד משה מאחות אב (עמרם בן קהת בן לוי, לקח את יוכבד בת לוי לאשה), לכך לא נכתב כרת בערות דודתו - מפני כבודו.

ועל אחות אמו. הבא עליה עובר בל"ת, דכתיב (ויקרא יח:יג): "עֲרוֹת אֲחוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי שְׂאֵר אִמְךָ הוּא". ואם התרה בהם חייבים מלקות כדאיתא במכות (דף יג:). והזהירה התורה פעם שניה על איסור זה (שם כ:יט): "וְעֲרוֹת אֲחוֹת אִמְךָ וְאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה כִּי אֶת שְׂאֵר הָעֵרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ". לרבות בין שהיא אחות אמו מן האב ובין שהיא אחותה מן האם כדאיתא ביבמות (דף נד:).

ועל אחות אשתו. כל זמן שאשתו חיה, הבא עליה עובר בל"ת, שנאמר (ויקרא יח:יח): "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקַּח לְצִרָר לְגִלוֹת עֲרוֹתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ". בין אם היא אחות אשתו מן האב בלבד, ובין אם היא אחותה מן האם בלבד אסורה עליו (ע' יבמות נה. הילפותא), ואם התרו בהם חייבים מלקות (מכות יג:). וע' ביבמות (דף ח:) דילפינן מהא דכתיב "בחייה"

סדר אחות זה אחר זה, ואח"כ כל אשת וכו'. וע' מה שכתבו בזה בחק נתן ובמנחם שלמה.
(ועל אשת אחי אמר). השטמ"ק (אות ד') מחקו, משום דזה רק שניות ואין בה כרת, כדכתב רש"י (ד"ה ופסח ומילה מצות עשה).

ועל הנדה. כתיב (ויקרא יח:ט): "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדָּה טָמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ".

והמגדף. ראה בדברינו ברש"י ד"ה מגדף, דבמשנתנו לכו"ע מגדף היינו מברך את ה'. ובעבר במזיד ובהתראה נסקל כדכתיב (ויקרא כד:טז) "רגום ירגמו".

וע' בכסף משנה (פ"ב עבודת כוכבים ה"ט) דדעת הרמב"ם דמגדף אין צריך התראה לפי שאין בו מעשה. אבל רש"י (ויקרא כד:טז) והראב"ד (פ"כ עדות ה"ד) והרדב"ז (ח"ו סימן ב' אלפים רי"א, בדעת הרמב"ם) כתבו דגם מגדף צריך התראה²⁰.

וז"ל הרמב"ם (פ"ב עבודת כוכבים ה"ח-ט): מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור אינו כלום, אלא כיון שגידף בעדים נסקל, מי שגידף את ה' בשם עבודת כוכבים קנאים פוגעים בו והורגים אותו, ואם לא הרגוהו קנאים ובא לב"ד, אינו נסקל עד שיברך בשם מן השמות המיוחדים.

בענין קריאת שם הוי"ה – אדני

והמגדף. ז"ל הרמב"ם (פ"ב מהלכות עבודת כוכבים ה"ז): אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אדני ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים שנאמר (ויקרא כד:טז): "וְנִקְבַּה שֵׁם ה'". על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזהרה, ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם הוי"ה, ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל וכו'.

המאירי מה שכתב השטמ"ק (ריש מס' ב"ק) בשם רבינו ישעיה דאין מדרך הגמ' לחוש על סדר המקרא. ²⁰ ע' יד רמ"ה (סנהדרין עח:), ודברי דוד להט"ז (ויקרא כד:יב) דכתבו דמיתתו של המגדף הנזכר בקרא (שם יד) היתה בהוראת שעה כיון דלא היה עליו חיוב מיתה,

ונאמר כאן חיוב כרת מיוחד, מלבד מה שנאמר בכל עריות (ויקרא יח:כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות", דכתיב (ויקרא כ:כ): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת דֹּתוֹ עֲרוֹת דָּדוֹ גִּלָּה חָטָאם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמָתוֹ".

והנה הרמב"ן (ויקרא יח:כט) כתב דרק במקום דכתיב "ערירי" הוא וזרעו נכרת, אבל בשאר חייבי כריתות רק הוא נכרת ולא זרעו, אמנם יתכן שהוקשו כל העריות זו לזו, דגם באותם עריות דלא כתיב בהם "ערירי" ימותו זרעם, ע"ש. אבל באשת אחי אביו דכתיב בה "ערירים", ודאי דגם זרעו נכרת.

בא עליה במזיד והתרו בהם חייבים מלקות (מכות יג.).

חייבים על אשת אחי האב בין אם היתה אשתו מן האירוסין בין מן הנשואין, בין שנתגרשה ובין שלא נתגרשה, בין בחיי בעלה ובין אחר מיתת בעלה, אלא שאם בא עליה בחיי בעלה במזיד, חייבים מיתה בחנק משום אשת איש, ובשוגג חייבים שתי חטאות כדכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות איסורי ביאה ה"א).

אשת אחי האב מן האם איתא ביבמות (דף נד:) דאסור רק מדרבנן.

ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו. ע' בתוי"ט (מכות פ"ג מ"א) שתמה מדוע משנה התנא מסדר הכריתות האמורות בתורה בפרשת אחרי¹⁹. ותירצו המאירי והתו"י (מכות שם), דנקט סדר קורבה, שמתחלה נקט הקרובות שמחמת עצמו, ואח"כ אחות אשתו שאסורה מחמת נישואין שלו, ואח"כ אשת אחיו שאסורה לו מחמת נשואי אחיו, ואח"כ אשת אחי אביו שאסורה מחמת נשואי אחי אביו, ואח"כ נדה שאינה מחמת קורבה כלל, וגם כתובה בפסוק לבסוף.

ובמשחת אהרן (מכות יג.) תירץ, דנקט סדר זה כדי שיהא בנקל לשננו על פה ולזכרו, לכך נקט תחילה

¹⁹ הנה מה שכתב התו"ט, דכולן נשנו כאן כסדרן האמורה בתורה חוץ מאלו השתיים דאשת אחיו קודם לאחות אשתו, כבר תמהו עליו הערוך לנר והרש"ש במכות (דף יג.) דזה אינו, ע"ש. ובגוף הקושיא מדוע משנה התנא מסדר הכריתות האמורות בתורה, העיר בילקוט

והנה בפסחים (דף נ.) אמרינן: כתיב (שמות ג:טו) "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם זֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר". אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא אני באל"ף דל"ת.

וכתבו האחרונים דיש לפרשו בשני אופנים:

(א) ע"י קריאת שם אדנ"י נקרא בזה השם הוי"ה, דהגזיה"כ הוא דהשם הוי"ה מבטאים "אדנ"י", דשם אדנ"י נחשב קרי של הכתיב הוי"ה.

(ב) עצם השם מתחלפת, דאינו קורא כלל השם הוי"ה רק השם אדנ"י, דהגזיה"כ הוא דבמקום קריאת שם הוי"ה קוראים שם אחר - שם אדנ"י, אבל לא דהשם הוי"ה מתבטא "אדנ"י"²¹.

ובאגרות משה (או"ח ח"א סימן ל"ב ד"ה והנה טעם, וד"ה והנה למה) כתב דפליגי בזה הראשונים ואיכא בזה נפ"מ לדינא, וז"ל: ואיכא חילוק גדול בזה בדינא, בנטף שעוה על שם הוי"ה ואין נראין האותיות והוא בשבת שאין יכולין להסיר, שאם אירע זה בתיבות אחרות צריך להוציא ס"ת אחרת, משום שאסור לקרוא על פה, ומסתבר דה"ה בקרי וכתב, כגון על תיבת "ישגלנה" נמי יצטרך להוציא אחרת משום שבהלכה נאמר שתיבת "ישגלנה" בכאן יקרא "ישכבנה", ולא שיקרא תיבת "ישכבנה" בעל פה²². אבל בנטף על שם הוי"ה תלוי במחלוקת הנ"ל, דאם שם אדנ"י הוא הקרי של שם הוי"ה הכתיב, ככל קרי וכתב, יצטרך להוציא אחרת, דהא אותיות אלו דהוי"ה הוא צריך לקרוא "אדנ"י" שהוא קריאה בכתב ולא בעל פה. אבל אם אין שם אדנ"י קרי דשם הוי"ה הנכתב, אלא שהוא קריאה בע"פ בשם אחר כיון שאסור לקרוא השם הנכתב, לא יצטרך להוציא אחרת מאחר דבכל אופן הוא קורא על פה, עכ"ל.

דלא התרו בו למיתה. ²¹ וביאר הגרי"ד, דבזה תלוי פלוגתא הפוסקים כשמזכיר בברכות שם אדנ"י במקום שם הוי"ה אם צריך לכוון גם לפירוש הקריאה, שהוא אדון הכל, וגם לפירוש הכתיבה שהוא היה הוה ויהיה. או דיש לכוון רק פירוש הקריאה, ולא פירוש הכתיבה. דהטור (סימן ה') פסק דצריך לכוון גם לפירוש הכתיבה, משום דסובר דע"י קריאת שם אדנ"י נקרא בזה השם הוי"ה, לכן צריך לכוון לפירוש הכתיבה דהרי הוא קורא השם הוי"ה, וגם צריך לכוון לפירוש הקריאה משום שמבטא שם אדנ"י. והגר"א (באור הגר"א שם ס"ק ד') פסק דאין צריך לכוון רק פירוש הקריאה, משום דסובר דעצם השם מתחלפת, דאינו קורא כלל השם

אבל בחידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ב מהלכות עבודה זרה ה"ז, ובריש פ' ואתחנן) כתב דבכל קרי וכתב שבתורה, אין הקרי קריאתו של הכתיב, רק היא קריאה אחרת לגמרי. וקריאת שם אדנ"י שאני משאר קרי וכתב שבתורה, דמבטאים השם הוי"ה בקריאה של אדנ"י, ע"ש.

והנה אם אמרינן דעצם השם מתחלפת, דאינו קורא כלל השם הוי"ה רק השם אדנ"י, אז ברור דשם הוי"ה הוא שם בין בקריאה ובין בכתיבה, רק דגזיה"כ דאין קוראים את שם הוי"ה רק שם אדנ"י. אבל אם אמרינן דהשם הוי"ה מבטאים "אדנ"י", יש לחקור אם זה דין בחפצא דשם הוי"ה, דחוץ למקדש אין שם הוי"ה נתפס בקריאה רק בכתיבה, ואם מבטא שם הוי"ה ככתבו, לא הזכיר כלל שם הוי"ה²³. ולכן בקרא קר"ש וביטא שם הוי"ה ככתבו לא יצא. או"ד זה רק דין במעשה הקריאה של שם הוי"ה, דאסור לבטא השם הוי"ה ככתבו, רק צריך לקרוא "אדנ"י", אבל החפצא דשם הוי"ה נתפס בין בקריאה ובין בכתיבה, והא דלא יצא בקרא קר"ש ואמר שם הוי"ה ככתבו, היינו משום שלא קרא כדינו.

וכתב ברשימות שיעורים (שבועות ונדריים ח"ב עמוד צ') דבחקירה זה תלוי אם מגדף חייב כשהזכיר שם הוי"ה, דמגדף אינו חייב רק כשהשם המתברך הוא שם המפורש, כדכתיב (ויקרא כד:טז): "וְנָקַב שֵׁם ה' (הוי"ה) מות יומת". דאם אמרינן דשם הוי"ה נתפס גם בקריאה, רק דינא דמבטאים השם הוי"ה - "אדנ"י", חייב דהרי הזכיר שם הוי"ה. אבל אם אמרינן דאין השם הוי"ה נתפס כלל בקריאה רק בכתיבה, פטור דהרי לא הזכיר שם הוי"ה, ואפי' אם גידף במקדש דשם נקרא בשם הוי"ה אינו חייב על שם הוי"ה,

הוי"ה רק השם אדנ"י, לכן צריך לכוון רק שם אדנ"י. ²² וכ"כ באו"ח ח"ג (סימן מ"א ד"ה ובדבר תיבות) וז"ל: דהלכה מסיני הוא שנקרא את אותיות "ישגלנה" כמו "ישכבנה". ואף שיש מקומות דאיכא קרי בלי כתיב כלל, דמוסיפין לקרות תיבה דלא כתיב כלל, ובזה לא שייך לומר כן, אבל ליכא בזה בתורה, אלא בנביאים וכתובים. ²³ דאע"ג דאסור לבטא את שם הוי"ה ככתבו, היינו משום דאסור להגות את השם באותיותיו, כמו שאסור להזכיר את אותיות של שם הוי"ה כסדרו זו אחר זו יו"ד ואח"כ ה"י וכו' (ע' תוס' ע"ז ית. ד"ה הוגה), אבל לא מיקרי דהזכיר השם הוי"ה.

משום דשם זה נקרא ככתבו במקדש רק כשמבטאים אותו כמצותו, ולא בתורת חירוף דבזה אין הבדל בין מקדש לגבולין, עכ"ד.

והנה בדעת הרמב"ם הסובר דאף על שם אדנ"י חייב, ביאר הגרי"ז (שם בהלכות עבודה זרה), דאע"ג דמגדף אינו חייב רק כשהשם המתברך הוא שם הוי"ה, מ"מ חייב אף על שם אדנ"י, כי קריאת שם אדנ"י אינה מחלפת את עיקר שם הוי"ה בשם אחר של אדנ"י, אלא קריאת אדנ"י מהווה קריאת שם הוי"ה בעצמו, לכן מיקרי שהזכיר שם הוי"ה.

ודעת הסוברים דאינו חייב על שם אדנ"י, ביאר הגרי"ז, וז"ל: אע"ג דבהקריאה דאדנות מיקרי לענין כל הדינים שקרא גם להשם הכתוב שהוא שם הוי"ה, אכן כ"ז הוא לענין ברכת כהנים וכדומה דנאמר דינא ד"כה תברכו" דהכהנים צריכין לברך דוקא בשם זה הכתוב בפרשה, ובזה הוא דנאמרה ההלכה דבקריאה זו של אדנות חשיבא שקראו וברכו את ישראל בשם הוי"ה שהוא הכתוב בפרשה, וכן בכל קריאת פרשיות שבתורה ע"י הקריאה של אדנות חשוב כקוראים את השם הכתוב בפרשה, ובזה הוא דשייך דין זה ד"זה שמי וזה זכרי" שהרי עכ"פ יש כאן שם הוי"ה שהוא נקרא בלשון זה. אבל במגדף שאין שם שם הוי"ה כלל, מאן משוי לקריאתו שתהא חשובה קריאה של שם המיוחד, הלא הוא לא פירש רק השם של אדנות וכשהיא לעצמה ג"כ קריאה הויא, ואין כאן מה שיעשה אותה לקריאה של שם הוי"ה, ועל כן אינו חייב במגדף עד שיפרש את השם הוי"ה בעצמו.

והא דלא חש הרמב"ם לסברא זו, כתב הגרי"ז, וז"ל: ובזה הוא דחולק הרמב"ם וס"ל דכיון דהויא מיהא קריאה גם לענין שם המיוחד על כן גם במגדף הוי זה בכלל מפרש את השם וחייב, עכ"ל.

הנה הגרי"ז סתם ולא פירש דבריו, דהרי כיון דבמגדף אין שם שם הוי"ה, מאן משוי לקריאתו שתהא חשובה קריאה של שם הוי"ה, כיון דהשם אדנ"י הוי שם בפני עצמו.

ונראה בזה ע"פ מה שביאר הגרי"ד (שיעורים לזכר

אבא מרי ח"ב עמוד קע"ט), דבכתיבת שם ה' קיים שני דינים. (א) קדושת השם. (ב) חפצא של אותיות השם, אף אם אינו קדוש כלל. ומשו"ה יש סוברים (יש מפרשים ברש"י ערכין ו. ד"ה שם שלא במקומו אינו קדוש) דאף שם שאינו קדוש כלל, אסור למחקו משום הלאו של: "לא תעשון כן לה' אלהיכם" (דברים יב:ד), דלאו זה חל על חפצא של שם, דהאסור הוא גוף השם, לא קדושתו. וכן מצינו לאידך גיסא, באותיות הנטפלות לשם שהן נתקדשו בקדושת השם, אע"ג דאין מהוות חפצא של שם.

ונראה דה"ה בנוגע האיסור של מוציא שם שמים לבטלה קיים שני דינים אלו. (א) הזכרת קדושת שם ה'. (ב) אמירת חפצא של שם, מלבד קדושת האזכרה שבה. דהוצאת שם שמים לבטלה אסור הן משום הזכרת קדושת ה', והן משום אמירת אותיות השם, חוץ אם מכון בפירוש לשם חול דמותר.

ובנוגע מגדף סובר הרמב"ם דלא בעינן הזכרת קדושת שם הוי"ה, רק אמירת חפצא של אותיות שם הוי"ה, משו"ה אע"ג דרק במקום דכתיב שם הוי"ה כגון בברכת כהנים ובקריאת פרשיות שבתורה ואמר אדנ"י, מיקרי שהזכיר בכך השם הוי"ה, משא"כ המבטא סתם שם אדנ"י, לא מיקרי שהזכיר שם הוי"ה, רק שם אדנ"י, כל זה הוא בנוגע הזכרת קדושת השם, דהמבטא סתם שם אדנ"י, יש באמירתו הזכרת קדושת השם של אדנ"י, ולא הוי"ה, אבל בנוגע לאמירת החפצא של השם, שפיר אמר - ע"י אמירתו "אדנ"י" - החפצא של שם הוי"ה, ומשו"ה חייב המגדף בשם אדנ"י, דדמיא להלאו של "לא תעשון כן לה' אלקיכם", דהלאו חל על חפצא של שם, ולא על קדושת השם. והסוברים דפטור על שם אדנ"י, היינו משום דלדעתם בעינן במגדף הזכרת קדושת שם הוי"ה, ולא סגי באמירת חפצא של אותיות שם הוי"ה.

ועובד עבודה כוכבים. כגון שעבד לה באחת מארבע העבודות, זביחה²⁴, הקטרה, ניסוך²⁵,

וז"ל: זובח לאו דוקא, דה"ה למזמר לפני הקרבן, שהזמר ממכשירי קרבן הוא. 25. ובכלל "מנסך" נכלל זריקה, וכן אם ספת לה צואה

24. ובכלל "זביחה" נכלל הקומץ מנחה או המולק עוף לעבודה זרה כדכתב המנ"ח (מצוה כ"ו אות ב'). וע' במאירי (סנהדרין ס:) שכתב,

אך דעת הרמב"ן (ויקרא שם) שהיה מעבירו בלהב עד שנשמתו יוצאת, ולא כשיטת הרמב"ם שסובר דלא היו שורפין אותו³¹.

וז"ל הרדב"ז (ח"ה סימן כ"ג): וא"ת למאן דמפרש דמעביר למולך היינו ששורף אותו ממש, היכי שייך למתני (סנהדרין שם) "העביר עצמו פטור". וי"ל בדוחק "פטור" מעונש העולם הבא משום עבודה זרה וחייב משום מאבד עצמו לדעת. אי נמי "העביר עצמו" ונשרף עד שנעשה טריפה שכבר עתיד למות ונתקיימה עבודת המולך, סד"א שידונו אותו ב"ד משום דעבד עבודה זרה, קמ"ל ד"פטור", דכתיב "כי מזרעו נתן למולך", ע"ש עוד.

מזרעו. נקט "מזרעו", משום דאינו חייב כרת [או סקילה] עד שימסור מקצת זרעו ויניח מקצת, שנאמר (ויקרא יח:כא): "ומזרעך לא תתן להעביר למלך". מקצתו ולא כולו, דאם העביר כל זרעו פטור כדאמרינן בסנהדרין (דף סד:)³².

ובתוס' (שם ד"ה העביר) הקשו דאיך משכחת לה דהעביר כל זרעו פטור, והא מיד דהעביר הראשון נתחייב. ותירצו דאירי שאין לו אלא בן אחד, או שהעבירים בבית אחת. והכסף משנה (שם) כתב, וז"ל: ולי נראה דכי עבר קמא, חיובו תלוי ועומד, אם לא העביר יותר חייב, ואם העביר יותר נפטר מחיובו.

ובטעמא דלא ילפינן מק"ו שיהא חייב אם נתן כל זרעו למולך, כתב הסמ"ג (ל"ת מ') מפני שבמיתת ב"ד מתכפרין המומתין, וזה חָטָא כל כך שהעביר כל זרעו, לכן לא מהני מיתתו לכפרתו³³.

ולפ"ז העיר הגרי"ש אלישיב דל"ק קושית התוס',

השתחואה²⁶, אפי' אם אין זו דרך העבודה בעבודה זרה זו, וכן חייב בכל עבודה זרה אם עבדה בעבודה המיוחדת לה, כגון הזורק אבן למרקוליס.

ואיכא נפ"מ בין עבודה זרה שנעבדת אצל הגוים, דאז אפי' אין הישראל עובדה מצד אלהות חייב. ובין דבר שאינו עבודה זרה כלל אצלם, דהיכא דהישראל משתחוה לה לא לשם אלהות אינו חייב על זה, דרק אם מקבל אותו לאלהות חייב, כדהאריך בזה המנ"ח (מצוה כ"ו אות א') וע' תוס' סנהדרין (דף סא: ד"ה רבא).

והנותן מזרעו למולך. ז"ל הרמב"ם (פ"ו עבודת כוכבים ה"ג-ה): כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש²⁷, ואותן הכהנים נותנין הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים²⁸, ומעבירו ברגליו²⁹ מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, לא שהוא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודת כוכבים אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו ששמה "מולך"³⁰, ואינו חייב כרת או סקילה עד שימסור בנו למולך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה, מסר ולא העביר העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא בדרך העברה פטור, ואינו חייב עד שימסור מקצת זרעו ויניח מקצת שנאמר (ויקרא כ:ג) "כי מזרעו נתן למולך" מקצתו ולא כולו, אחד זרע כשר ואחד זרע פסול אחד בניו ובנותיו בניהם ובני בניהם על כל יוצאי ירכו הוא חייב מפני שהן זרעו, אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו או שהעביר עצמו פטור, העביר אחד מזרעו והוא ישן או שהיה סומא פטור, עכ"ל.

או שניסך לה עביט של מי רגלים חייב, כדאיתא בע"ז (דף נא).²⁶ ובכלל "השתחואה" נכלל כיבוש פניו בקרקע לחוד בלי פישוט ידיו ורגליו, כדכתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות ע"ז ה"ח).²⁷ החינוך (מצוה ר"ח) מוסיף: האב מוסרו לכומרים לשם שיקוצם, כעין מה שכתוב בקרבנות כשרים (ויקרא טו:יד) "ונתנם אל הכהן", ואפשר שהכומרים עושין בו תנופה או הגשה לפני המולך.²⁸ ולא כשיטת רש"י (ויקרא יח:כא) שכתב שמוסרו לכומרים, והכומרים מעבירין אותו. והרמב"ם בסה"מ (ל"ת ז') כתב כשיטת רש"י דהכומרים מעבירין אותו.²⁹ בלח"מ (שם) נסתפק אי כוונתו דמעבירו ברגליו של האב, או של הבן.³⁰ המאירי (סנהדרין סד:) הוסיף, דאחר שיצא מן המדורה לוקחין אותו הכומרים ומלבישין אותו בבגדיהם

והוא נעשה כומר עמהם או מבני אותה אמונה.³¹ ובחידושי הר"ן (סנהדרין סד:) כתב בשיטת הרמב"ן דהיה בזה שיטות חלוקים, וז"ל: אף המולך היה בשריפה, לכך כתב הרמב"ן בפירושו על התורה שעבודת המולך היתה בהעברה, וכל שהיה עובר היה שולט בו קצת האש אם בבגדיו או בשערותיו, ויש שלא היו עוברים בו רק פעם אחד או שנים ונשארים חיים, ויש שהיו מפליגים בהעברה פעמים רבות עד שהיו נשרפין.³² וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ (שם פ"ז מ"ז), אך בהלכות עבודה זרה (פ"ו ה"ד) הביא קרא אחרת (ויקרא כ:ג): "כי מזרעו נתן למולך".³³ וכ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן י"ח), וז"ל: האמת כדברי הסמ"ג דהטעם הוא מפני שהנותן מקצת זרעו למולך וכו' חייבו הכתוב מיתת ב"ד וכו' למען יתכפר לו אותו עון

דא"נ דבשעה שהעביר רק מקצת זרעו נתחייב, אבל כיון דהעביר כל זרעו אי אפשר לענשו עוד כיון שלא יתכפר עונו. דאין זה פטור גרידא דנפטר מעונשו, דזה אי אפשר, דכיון דכבר נתחייב בעונש - שוב לא פקע חיובו. אלא דאי אפשר לענשו עוד כיון דלא יועיל העונש לכפר עונו, עכ"ד.

וע' בבאר שבע שהקשה, דלפי סברת הסמ"ג מדוע ליכא אזהרה במעביר כל זרעו, דאע"ג דגם באזהרה כתיב (ויקרא יח:כא): "וּמִזְרְעָךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמִלֶּךָ". מ"מ מדוע לא נימא דמכח ק"ו יהא באזהרה, דבזה ליכא סברת הסמ"ג, דרק לגבי העונש איכא סברא דהיכא דהעביר כל זרעו לא מהני מיתתו לכפרתו.

ולכן כתב טעמא אחרינא מדוע פטור מעונש וליכא אזהרה בהעביר כל זרעו, וז"ל: היה ידוע לחכמים שחוק עבודה זו של מולך היה כך במקצת זרעו דוקא ולא כל זרעו, שהרי מולך וכו' חק בעלמא הוא, וכל חק אין לו טעם למה כך, ולכך אמרו המעביר כל זרעו פטור מפני שזה בודאי לא עשה לשם מולך מאחר שאין חק עבודתו כך, אלא דרך שטות ושגעון בעלמא³⁴.

למולך. נחלקו בסנהדרין (דף סד:) אם מולך עבודה זרה היא, או דאינו עבודה זרה רק דאסרתו תורה משום שהוא חוק של עובדי כוכבים. ולמ"ד דמולך עבודה זרה היא, כתבה התורה כרת מיוחד במולך משום החומר מיוחד שיש בו, דגם המעביר בנו שלא כדרכה חייב.

במיתתו ע"י ב"ד, אבל הנותן כל זרעו, שוטה מוחלט הוא לפיכך הוא פטור ממיתת ב"ד לפי שהקב"ה אינו רוצה שיתכפרו עונותיו הנמרצים של שוטה זה במיתת ב"ד, כי הוא הַרְבֵּה לפשוע, וצריך למנוע ממנו התשובה, ושיהיה פְּלֶה במדורה של גהינם ובשאל תחתית. ³⁴ וכבר קדמו החינוך (מצוה ר"ח), וז"ל: אין החיוב בא אלא במקצת הזרע ולא בכלולו, אפשר שהיה מפני שהכומרים השקדנים היו מבטיחין אבי הבן כי ע"י תקרובת בן זה יצליח שאר זרעו בכל אשר יפנה, ותהיה הברכה והטובה מצויה בביתו, ולרוב תרמיתם לא רצו מתחילה לקבוע החוק רק במי שישאר לו זרע מלבד אותו שהוא נותן להם, פן ימאנו מלשמוע אליהם, הן לשורפו לגמרי, הן להעבירו בתוך הלהב ולסכנו כדעת קצת המפרשים, ולמען יבטיחו ג"כ על הברכה והטובה בנשאים ויתפתו אליהם מתוך כך הפתאים, ולכן לא חייבה התורה בענין רק כשהוא כעין עבודתו ולא בצד אחר,

ובעל אוב. זה מי שמגיד נסתרות ע"י כישוף, ואחד מן האופנים הוא "המדבר בשחיו", ורש"י (סנהדרין סה. ד"ה פיתום) פירש דמעלה את המת מן הארץ ומושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משם. אבל הראב"ד (תו"כ קדושים פרק ח', ובפ"ו מהלכות עבודת כוכבים ה"א) פירש, דאין הדבור יוצא משחיו של המכשף, אלא משחיו של מת, ומוציא את קולו ע"י הקשת זרועותיו של המת. וראה ברמב"ם (שם) פירוש אחר. וע' בדברינו בדף ד. ברש"י ד"ה הואיל ואין בו מעשה³⁵.

כתב הרמב"ם (פיה"מ סנהדרין פ"ז מ"ז) דמעשה אוב הוא דמיון כוזב, דבעל האוב מטעה את הנשאל שידמה שכך הוא רואה ושומע³⁶. אבל רבינו בחיי (פרשת שופטים) כתב, וז"ל: ויש עוד דעת אחרת למקצת רבותינו חכמי התלמוד, שיש כח למי שיודע חכמת האוב להחיות את המת ולהשיב נפשו בגויתו, וזהו תוך י"ב חדש בלבד, ולא לאחר י"ב חדש שהגוף בטל והנשמה עולה תחת כסא הכבוד, עכ"ל. וע' בתשובת ר"א בן הרמב"ם (סימן כ"ז) שכתב דהשתא אבדה מן העולם פעולת האובות.

ובעל אוב. בעבר במזיד בעדים ובהתראה נסקל כדאיתא בסנהדרין (דף נג.). וע' במנ"ח (מצוה רנ"ה אות ג') שמצדד לומר דחייב למסור נפשו על זה דדינו כאביזריהו של עבודה זרה. והנה אע"ג דאוב הוא מעשה כשפים וכבר הזהירה התורה בכללות על איסור כשפים, מ"מ הזהירה התורה במיוחד באזהרה מיוחדת על אוב דכתיב

עכ"ל. ובאופן אחר כתב המהר"ל בבאר הגולה (באר השני ד"ה וזה שאמרו בפרק הפרה) וז"ל: כי הדבר שהוא נותן לה' הוא מקצת דבר, וזה נראה מכמה מצות, תרומה ומעשר וחלה, שאם נתן הכל אינו תרומה ואינו מעשר ואינו חלה, משום שחייב להפריש ממה שנתן לו ה', וזה גורם החיוב שיתן לה' כאשר ה' נתן לו, ואם יתן הכל ולא ישאר לו דבר, א"כ אין ראוי ליתן, כי ממה הוא נותן כאשר אין לו. לכך היו העובדים למולך נותנים מזרעם ממה שנתן להם המולך לפי טעותם, והיו נותנים מקצת לעבודה זרה, ואם נותן הכל הוא פטור, שאין זה נחשב נתינה מזרעו אחרי שלא נשאר לו דבר, והכבוד הוא רק כשיתן מקצת, שבזה נראה שנתן לו. ³⁵ וע' בסנהדרין (סה.) אופנים אחרים של מעשה אוב, ואלו הן: המדבר מבין הפרקים, מבין אצילי ידיו, המעלה בזכורו, הנשאל בגולגולת. ונחלקו הראשונים (שם, ובתו"כ קדושים פרק ח') בגדרם. ³⁶ וע' באוצר הגאונים

(ויקרא יט:לא) "אל תפנו אל האובות", כדאיתא בירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"י), ובתו"כ (קדושים פרשה י' ד"ה פרק ט'), וכן פירש"י (סנהדרין סה. ד"ה הואיל, והכא ד"ה ופסח)³⁷. וע' בסמ"ג (לאוין ל"ו) שכתב דבעל אוב עובר גם על האיסור של דורש אל המתים.

והנה התוס' (סנהדרין סה. ד"ה והנשאל) כתבו דעונש כרת הוא רק על המכשף העושה האוב, ולא על השואל באוב אע"ג דאסור, וכן משמע מדברי הרמב"ם (פ"ו מהלכות עבודת כוכבים ה"א). אבל היראים (סימן רע"ב - רע"ג, ובדפוס ישן סימן פ') כתב דאף השואל חייב כרת³⁸.

כל זה הוא באוב, אבל בשאר כשפים כתב הרמב"ן (שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רפ"ג), וז"ל: אבל הנשאל בבעלי אוב באזהרה, ובשאר מכשפים מותר [מצד איסור כשפים], דבעל אוב כתיב בקרא: "כי יהיה בהם אוב או ידעוני", וכתוב: "ושואל אוב וידעוני". אבל בכישוף, מעשה כתיב ביה: "מעונן ומנחש ומכשף מכשפה לא תחיה", ושואל לא כתיב ביה, הלכך כותי המכשף - ישראל השואל בו אינו אלא משום "תמים תהיה" (דברים יח:ג). וגם באוב אם אינו שואל בהן לעשות מעשה ויגידו לו שאלתו, אלא שבעלי אוב עשו מעשה ושמעו, ואח"כ בא זה ושאל מהם מה חידוש יש בעולם, אין בו אזהרה, רק יש בו משום "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

וטמא שאכל קדש וכו' והסך את שמן המשחה הפסח והמילה. ז"ל התו"ט: הטמא שאכל קדש עד הסך בשמן המשחה כולו במלקות, ולא ידעתי טעם לסדר שמנה התנא בזה.

ובתפארת ישראל (בועז אות ג') מסביר הסדר, וז"ל: תחילה נקט התנא איסורי אכילה דמצוי טפי, ונקט

בכל חד מה שיש לו שייכות עמו, ואח"כ נקט שאר האיסורים והשייך עמהם, ובכל חד מהנך תרי בבי נקט תחילה מוקדשים ואח"כ שאינן מוקדשין, וזהו סידורן: "טמא שאכל קדש" ואגביה נקט "הבא למקדש טמא" דטומאת מקדש וקדשיו שייכים אהדדי, ואגביה נקט "נותר" ו"פגול" שהם קדשים שנפסלו, רק נקט תחילה "חֶלֶב" משום דחֶלֶב הוא דבר הקרב על גבי מזבח ואיסורו חל קודם איסור נותר ופיגול דאינו חל עד שיחשוב מחשבת פסול או אחר זמן אכילת הקדשים, ואגב "חֶלֶב" נקט "דם" כלשון התורה "כל חֶלֶב וכל דם", ואקדים איסור "נותר" ל"פיגול", דלא כבכל דוכתא דנקט "הפיגול והנותר והטמא", משום דהכא בעי לאשמעין חיוב כרת דידהו, והרי כרת דפיגול ילפינן מנותר בגז"ש ד"עון" "עון", ומדאיירי התנא מאיסורי קרבנות, נקט אח"כ "השוחט והמעלה בחוץ", והדר נקט איסור אכילה בשאינן מוקדשין, ופֶתַח ב"חמץ" דחמור שאסור אף בהנאה וצריך ביעור, ואח"כ נקט איסור אכילה של "יום הכפורים" ואגביה נקט נמי איסור מלאכה ביוהכ"פ, ואח"כ נקט שאר חיובי כרת שהם על מעשה, ונקט תחילה מעשה איסור במוקדשין "מפטם שמן" ו"מפטם קטורת" כמו שהן סמוכים בתורה. והא דלא הסמיך סך גבי מפטם שמן שהם תרוייהו בחד מילתא, משום דרצה להסמיך מפטם שמן למפטם קטורת לאשמעין דמה מפטם קטורת לאו בפ"ע וחייבים עליה כרת, אף מפטם שמן וסך לאו בפנ"ע וחייבין עליו בפ"ע, כדאמרה הגמ' לקמן (דף ג.). ובסוף נקט אותן שאין נכללים כלל בגדר הראשונים, והם פסח ומילה דרק מצות עשה נינהו. וע"ש שכתב מדוע הקדים פסח למילה.

וע' בהון עשיר דכתב דהתנא נקט הפסח ומילה בבית אחת, להורות דמצות מילה חשיב כקרבן.

אוב, ובסנהדרין סה. ד"ה באזהרה) פירש"י דאזהרת עושה אוב הוא מלאו שנאמר בשאר מיני כשפים דכתיב (דברים יח:י"א) "לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני", וצ"ע. וראה בדברינו ברש"י שם בד"ה בא"ד. ולא אחד. ³⁸. וכתב הגר"פ פרי"ש (רס"ג ח"ב דף כ"ח טור ב') דהא דאמרו (סנהדרין סה.) "הנשאל באזהרה", היינו דאינו חייב סקילה כבעל אוב.

(חגיגה סימן ד' ר') והרד"ק (שמואל א' כח:כד) דנחלקו הגאונים בבעלת האוב שהעלתה את שמואל (שמואל א' כח:יב), אם זה היה דמיון בעלמא, דהיא רימתה את שואל דהעלתה את שמואל, או דבאמת היה שהעלתה את שמואל, אבל זה לא היה בכוחו של בעל האוב עצמו, דאין בכוחו להחיות המת, רק ה' החיה את שמואל שישמיע לשואל הקורות הבאות עליו. ³⁷. אבל להלן (דף ג: ד"ה

וטמא שאכל קדש. פי', בשר קרבן או שיירי מנחה.

וע' בפרשת דרכים להמשנה למלך (דרך החיים) שכתב, דלאו דוקא כהן טמא שאכל קדש חייב כרת משום טומאה, אלא אף זר טמא שאכל קדש חייב כרת, ודלא כזר טהור שאכל קדש דאינו אלא באזהרה. ואע"ג דגם בלי הטומאה הוא אסור משום זרות, משום דבאכילת קדשים כתיב (ויקרא ז:כ): "והנפש אשר תאכל בשר וגו' וטמאתו עליו", וכולל זרים ג"כ, שלא כדרך שנאמר בעבודה בטומאה במקדש (שם כב:ב): "דבר אל אהרן ואל בניו".

עבר בעדים והתראה לוקה כדאיתא במכות (דף יג.). וז"ל הרמב"ם (פ"ח מהלכות פסולי המוקדשין הי"ד): האוכל קדש אחר שטבל קודם שיעריב שמשו קודם שיביא כפרתו לוקה, ואינו חייב כרת שנאמר "וטומאתו עליו" עד שתהיה כל טומאתו עליו. והראב"ד השיג וכתב שחייב כרת.

כל זה הוא באכל קדש, אבל בנכנס למקדש טמא קודם שהביא כפרתו, סובר הרמב"ם (פ"ג מהלכות ביאת מקדש ה"ט) דאינו לוקה רק מכת מרדות, והראב"ד סובר גם בזה דחייב כרת.

והגר"ח (מובא בחידושי רי"ז הלוי ה' פרה אדומה דף סב.) ביאר שיטת הרמב"ם, דסובר דקיים חילוק במחוסר כיפורים בין קדש למקדש, דדין אכילת קדש תלוי בפסולא דגופא, וכדחזינן דשייך בזה הדין דערל כטמא, אע"ג דאינו טמא ממש. משא"כ איסורא דביאת מקדש תלוי בטומאה ממש, דעיקר איסורו הוא מה שמכניס טומאה למקדש ולא משום דהגברא פסול לביאת מקדש. ומחוסר כיפורים נהי דרחמנא שוויה כטמא לענין פסולא דגופא, ומשו"ה באכל קדש לוקה, אבל מ"מ לענין טומאה ממש אין דינו כטמא³⁹, לכן הנכנס למקדש אינו לוקה, דבזה בעינן טומאה ממש.

39. מה שכתב דמחוסר כיפורים אין דינו כטמא ממש, רק דרחמנא שוויה כטמא לענין פסולא דגופא, מדויק כן ממה שכתב הרמב"ם (פ"ג ביאת המקדש ה"ז), וז"ל: מעזרת ישראל ולפנים אפי' מחוסר כיפורים לא יכנס לשם, שעדיין לא טהר טהרה גמורה, שנאמר "וכפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעדיין לא גמרה טהרתה, עכ"ל. וחזינן

והבא אל המקדש טמא. עבר בעדים ובהתראה לוקה כדאיתא במכות (דף יג.).

והנה איסור זה הוא לאו דוקא באדם טמא, אלא אף הכנסת כלים טמאים אסור, אבל ליכא כרת על זה רק מלקות כדאיתא בתו"כ (אחרי פרשה ח' ד"ה פרק י"א)⁴⁰.

והרמב"ם (פ"ג ביאת המקדש הי"ז) כתב דאינו לוקה אלא על כלים שהן אב טומאה, אבל כלי שהוא ראשון אם הכניסו למקדש אינו לוקה עליו, אלא מכין אותו מכת מרדות, וע' בכס"מ שם. אבל המנ"ח (מצוה שס"ג אות ט') כתב דאף בכלים שהן ראשון לטומאה לוקה, ע"ש.

ובעירובין (שם) אמרינן, דהכניס כלי חרס במקדש טמא אינו חייב. ובטעמא דהרמב"ם השמיטו, נראה משום דסובר דחייב רק על אב הטומאה, וכלי חרס הוי ראשון וממילא אינו חייב, ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביאו.

וכן חייב כרת אם הכניס אדם טמא למקדש (רמב"ם פ"ג מהלכות ביאת מקדש ה"ז). וכן אסור להכניס שרץ למקדש, ונחלקו בעירובין (דף קד:) אם חייב כרת על זה.

בזבחים (דף לב:-לג:) נחלקו אמוראים אם ביאה במקצת הגוף כגון הכנסת ידים לבד שמה ביאה לענין איסור טמא לבוא למקדש, עולא בשם ר"ל סובר דשמה ביאה מן התורה וחייב עליה כרת כמו בביאת כולו, ורבינא בשם ר"ל סובר דליכא כרת בביאה במקצת רק מלקות, ור' אבהו סובר דביאה במקצת אינו אסור כלל. וע' בכסף משנה (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הי"ח) שכתב דר' אבהו מודה דאסור מדרבנן, אבל המל"מ (שם בשיטת התוס') כתב דסובר דליכא איסור כלל אף מדרבנן.

וכתבו התוס' (שם דף צה. ד"ה מכניסו) דהמחלוקת הוא רק באדם, אבל בגד טמא דאסור להכניסו

מדבריו דמחוסר כיפורים טהור הוא, רק שעדיין לא נגמרה טהרתה, ורק דלגבי אכילת קדש איכא פסול הגוף. 40. אמנם רש"י (עירובין קד: ד"ה חייב) כתב דגם על הכנסת כלים טמאים חייב כרת. אבל בהגהות הגר"א שם כתב דזה ט"ס, משום דלהדיא איתא בתו"כ שם דאינו חייב כרת.

כתב דמשו"ה הכפיל התנא תיבת "טמא" לבסוף, להורות דאפי' נכנס למקדש טהור ואח"כ נטמא במקדש - חייב, היכא דשהה כדי עבודה.

חלב. בשם "חלב" נקרא כל השומן שבבהמה אף החלב שמותר באכילה, והשם של "שומן" כתב רש"י (חולין מה: ד"ה כל חלב) דאינו אלא לשון חכמים לחלב המותר כשמזכירים אותו ביחד עם חלב האסור. וכן היא שיטת היראים (סימן מ"ז [דפוס ישן סימן קמ"ד]) דליכא חילוק בעצם בין חלב ובין שומן⁴¹.

אבל הרמב"ן (ויקרא ג:ט) כתב דשם "חלב" בלשון הקודש אינו אלא על השומן הנפרד מן הבשר, שאינו מעורב עם הבשר, משא"כ מה שמתערב עם הבשר נקרא "שומן", ומשו"ה כתב דכל ששמו וטבעו חלב אסור מה"ת אפי' אינו קרב על גבי המזבח⁴².

איסור חלב אינו נוהג אלא בבהמה טהורה לבד, אבל חלב חיה ובהמה טמאה ועוף מותר⁴³.

עבר במזיד ובהתראה לוקה כדאיתא במכות (דף יג.).

שיעור שתייה כזית או רביעית

ודם. עבר במזיד ובהתראה לוקה כדאיתא במכות (דף יג.).

והנה אע"ג דשיעור השתייה בכ"מ היא רביעית, וכ"כ הרמב"ם (פ"ה מהלכות נזירות ה"ב) גבי איסור שתיית יין לנזיר. מ"מ הכא שיעורו כזית, כדכתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות מאכלות אסורות ה"א): האוכל כזית מן הדם במזיד חייב כרת⁴⁴. וכן גבי איסור חמץ כתב

לעזרה, ביאת מקצתו של הבגד בפחות משיעור של שלש אצבעות לכו"ע אין שמה ביאה, דכיון דיכול לחתכו לא נחשב כאילו נכנס כולו.

וכתב במשכנות לאביר יעקב (ח"ב תמיד פ"א) דההסבר הוא, דבאדם - החיות שבו מאחדת את כל האברים, משא"כ בבגד שאין חיבור פנימי בין החלקים, ומה שנכנס לפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, והסימן הוא שיכול לחתכו.

וע"ש שכתב, דבזמן הזה דכולנו טמאי מתים אסור להכניס הידים בהפירצות הנמצאות בכותל המערבי, דביאה במקצת שמה ביאה, יעו"ש. אבל האבני נזר (יו"ד סימנים ת"נ-תנ"א) כתב דמותר משום דביאה במקצת אינה אסורה אלא דרך פתח דאז שמה ביאה, וכאן אין זו דרך ביאה שהרי אינה דרך פתח, וע"ש טעמים נוספים להתיר.

נחלקו הראשונים אם בזמן הזה איכא כרת, הרמב"ם (פ"ו מהלכות בית הבחירה הי"ד, וכן הוא שיטת רוב ראשונים) פסק דקדושת מקדש לא בטלה עם החורבן, ולכן הנכנס למקדש טמא בזמן הזה חייב כרת, והראב"ד חולק וסובר דקדושת המקדש בטלה ולכן ליכא כרת בזמן הזה. וע' בשו"ת בנין ציון (סימן ב') שכתב, דהראב"ד נסתפק אם בזה"ז אסור מה"ת או רק מדרבנן.

וטמא שאכל קדש והבא אל המקדש טמא. ע' בכנסת ישראל (ליפשיץ) שמדייק מדוע תנן "טמא" ב' פעמים, דהול"ל: "וטמא שאכל קדש והבא אל המקדש". [או "האוכל קדש והבא אל המקדש טמא"], ע"ש תירוצו. ובתפארת ישראל (יכין אות ט"ז)

זו, דאף מדרבנן אין שום חלב חיה אסור. ⁴⁴ הנה מה דפסק הרמב"ם דשיעור דם הוא בכזית, מפורש בגמ' לקמן (דף יד.), אבל ביבמות (דף קיד:) איתא דשיעורו הוא רביעית. וכתב הרש"ש דאין זה סתירה, דהיכא דאכל את הדם כשהוא קרוש שיעורו הוא בכזית, אבל היכא דאכלו צלול שיעורו הוא רביעית, דשיעורו של רביעית בדם הוא הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית. אבל בשו"ת בנין ציון (ח"א סימנים מ"ט-נ"ד) דחה חילוק זה, ע"פ הגמ' בחולין (דף פז:) דמשמע דגם בצלול שיעורו בכזית. וע' ברמב"ן (עבודה זרה סו.) שכתב, וז"ל: שיעור חלב בכזית ושיעור דם ברביעית שזה אוכל וזה משקה, עכ"ל. ואולי סובר כחילוקו של הרש"ש, ואיירי בדם צלול.

⁴¹ וז"ל: אילו לא אמרה תורה מה החלב האסור, הייתי אומר דכל דבר השמן בבהמה נקרא "חלב", דלישנא ד"חלב" זהו דבר מובחר מדכתיב (בראשית מה:יח) "ואכלו את חלב הארץ", והמובחר בבהמה הוא השומן. ⁴² אך המאירי (חולין צג.) כתב דכל חלב הקרב למזבח אסור, ואם אינו קרב למזבח אפי' יש בו סימני החלב מותר מה"ת. ולכאור' נראה משום דסובר כשיטת רש"י והיראים דליכא חילוק בעצם בין חלב ובין שומן, דיסוד החילוק הוא רק אם הוא קרב על המזבח או לא, לכן כתב דאם אינו קרב למזבח אפי' יש בו סימני החלב מותר מה"ת. ⁴³ ויש דעה בראשונים (הפרנס סימן צ"ב) דגם חלב חיה אסור, ורק החלב הקרב על גבי מזבח מותר. אך הים של שלמה (חולין פ"ז סימן א') כתב דאין להשיג על שיטה

אבל הראב"ד (פ"י מהלכות תרומות ה"ג) כתב לגבי שתיית תרומה, דשיעור צירוף הוא בכדי אכילת פרס. ולכאור' משמע דסובר דכיון דשיעורו הוא בכזית, לכן לגבי דין צירוף, הוא כמו שיעור צירוף אוכלין דהוי בכדי אכילת פרס, דגם לגבי צירוף שיעורים מיתלא תליא אם האיסור הוא איסור אכילה או איסור שתייה. והנה הגרי"ז חידש לגבי רביעית יין לנזיר, דאין זה רק מדין שתייה שבכה"ת כולה דשיעורה ברביעית, אלא דין מיוחד הוא בנזיר דשיעורו ברביעית, עכ"ד. וביאר בנו הגרי"ד (זבח יעקב זבחים קט.) דהנפ"מ הוא, דאם זה דין כללי של שתייה בכה"ת דשיעורה ברביעית, אז בשרה פתו ביין דכתבו התוס' (זבחים שם ד"ה עולה) דאף במשקין השיעור הוא בכזית, ה"ה בנזיר השיעור הוא בכזית. אבל אם זה דין מסוים בנזיר דשיעורו הוא ברביעית, אז אף בשרה פתו ביין - שיעורו ברביעית, ע"ש עוד. ובטעם האיסור של דם, ראה בדברינו להלן דף ד:

ד"ה דם.

ונותר. האוכל בשר של קרבן שנשאר לאחר זמן אכילתו עובר בל"ת, ובמזיד לוקה, ופירש"י דכתיב (שמות כט:לד): "וְאִם יִוָּתֵר מִבֶּשֶׂר הַמִּלֵּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֶּקָר וְשִׁרְפָתָהּ אֶת הַנוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא".

והנה יש כמה שיטות איזה לאו נאמר בפגול ואיזה לאו נאמר בנותר:

א) ז"ל הרמב"ם (פסולי המוקדשין פ"ח ה"ג): כל קרבן שנאמר שהוא פסול בין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שאירע בו דבר שפסלו, כל האוכל ממנו כזית במזיד לוקה שנאמר (דברים יד:ג) "לא תאכל כל תועבה". ואילו בהלכה י' מביא קרא אחרת, וז"ל: והיכן הזהיר הכתוב על הפגול ועל הנותר, במלואים, שהרי נאמר שם (שמות כט:לד): "לא יאכל כי קדש הוא" (כצ"ל) להזהיר על כל שפסולו בקדש שהוא בלא תעשה על אכילתו.

ובביאור שיטתו כתב האור שמח (שם), דהרמב"ם סובר שבפגול לוקין מחמת הלאו ד"לא תאכל כל תועבה", אבל בנותר ליכא לאו ד"לא תאכל כל

הרמב"ם (פ"א מהלכות חמץ ומצה ה"א) דהשיעור הוא כזית, וז"ל: כל האוכל כזית חמץ בפסח וכו' במזיד חייב כרת וכו' אחד האוכל ואחד הממחה ושותה, עכ"ל. וכ"כ בהלכות תרומות (פ"י ה"ב) דהשותה תרומה בשגגה משלם קרן וחומש אם שתה כזית. וצ"ב מאי שנא מכל התורה כולה דשיעור שתייה הוא רביעית.

וביאר הגר"ח (מובא בחידושי הגרי"ז נזיר לד. ד"ה שלשה) דשייך לאסור שתייה מכח ב' דינים: א) מכח שתייה. ב) מכח אכילה, דשתייה בכלל אכילה. ובמקום דאסרה התורה שתייה מכח שתייה, שיעורו רביעית, אבל במקום דאסרה התורה שתייה מכח אכילה שיעורו בכזית כדין אכילה.

עקב זאת, דם וחמץ ובתרומה דכתיב בהן לשון אכילה [בדם (ויקרא ג:יז) ובחמץ (שמות יב:כ)] "לא תאכלו", ובתרומה (ויקרא כב:יד) "ואיש כי יאכל קדש" חל איסור השתייה מטעם איסור אכילה, דשתייה בכלל אכילה, לכן השיעור היא כזית כשיעור אכילה עצמה. משא"כ בנזיר דיש על זה לאו נפרד שלא ישתה יין כדכתב הרמב"ם (בהקדמה להלכות נזירות), נאסר היין בתורת שתייה, לכן השיעור היא רביעית. וראה בדברינו דף ד: ד"ה ותירוש ויצהר.

והנה הרמב"ם (פ"ד מהלכות מאכלות אסורות ה"ט) כתב, וז"ל: וכן השותה רביעית של סתם יינם מעט מעט, או שהמחה את החמץ בפסח, או את החלב וגמעו מעט מעט, או ששתה מן הדם מעט מעט, אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין, עכ"ל. וקשה, דכיון דהשיעור של דם הוא בכזית, א"כ מדוע לגבי צירוף השיעור, פסק הרמב"ם דהוא כמו שיעור צירוף משקין, ולא כמו אוכלין דהוי בכדי אכילת פרס.

ותירץ הגר"ח, דלגבי דין צירוף, תלוי במציאות החפצא אי הוי אוכל או משקה, דבאוכל הוי השיעור בכדי אכילת פרס, ובמשקה השיעור לצירוף הוא בכדי שתיית רביעית, דהכי הוא דרך שתייה. אע"ג דאיסורו של דם הוא איסור אכילה, ולא איסור שתייה, עכ"ד.

דהלאו של "לא יאכל כי קדש הוא" אינו רק איסור כללי שלא יאכל פסולי המוקדשין, רק מהווה גם שני לאוין מיוחדים על פיגול ועל נותר, עכ"ד.

אך המאירי (פסחים כד.) כתב מפורש דכל שפסול בקדש הוי שם פסול אחד, ולכך אין זה לאו שבכללות, דאינו שני פסולים נפרדים דנכללו בלאו אחד, רק הוי פסול אחד. וראה בדברינו ברש"י ד"ה ופסח ומילה, בד"ה בא"ד. כל שבקדש פסול. וראה מעיל אהרן (עמוד שס"ב).

ג) החינוך (מצוה תס"ט ומ' קמ"ד) כתב דבנותר ופיגול יש גם הלאו ד"לא תאכל כל תועבה", שכן אמרו בספרי (ראה פיסקא צ"ו): "לא תאכל כל תועבה" בפסול קדשים הכתוב מדבר. וכ"כ המשנה למלך (פי"ח מפסולי המוקדשין ה"ז). אבל במנ"ח (מצוה קמ"ד אות י"ד) הקשה על זה, דא"כ ילקה בנותר ופיגול שנים, ונשאר בקושיא⁴⁵.

ופיגול. ראה בדיבור הסמוך לעיל שביארנו איזה לאו איכא בפיגול.

וז"ל הרמב"ם (פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין ה"א): שחט את הזבח לשמו על מנת לזרוק דמו מאחר שתשקע החמה שאינו זמן זריקתו, או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטיר למחר מאחר שיעלה עמוד השחר שאינו זמן הקטרתו, או לאכול ממנו דבר הראוי לאכילה לאחר זמן הראוי לאכילתו, זו היא מחשבת הזמן, וזבחים שחשב בהן מחשבה זו הם הנקראים זבחים שנשחטו חוץ לזמנן והם הנקראים פיגול בכל מקום, וזהו פיגול האמור בתורה, עכ"ל.

אבל מחשבת חוץ למקומן אינו פיגול רק פסול בעלמא. ומה שכתב הרע"ב: "פיגול - הוא קדשים שחשב לאכלן חוץ לזמנן או חוץ למקומן". כבר הקשה עליו בתוי"ט דמחשבת חוץ למקומן אינו פיגול.

ובקול סופר כתב דכוונת הרע"ב הוא, דחשב או לאכלו חוץ לזמנו, או חוץ למקומו, ולבסוף אכלו

תועבה" משום דהלאו הזה איכא רק היכא שהקרבן פסול בעצם, ולא בנותר שאין הפסול בקרבן רק במה שנותר, לפיכך הוצרך להביא בנותר הלאו ד"לא יאכל כי קדש הוא". ומה שכתב שם (בהלכה י') גם פיגול, משום דרצה ללמדנו בהלכה הסמוכה דפיגול ונותר מצטרפין.

ואולי כוונתו כדברי הגרי"ז (הלכות פסולי המוקדשין עמוד קט"ז) שכתב דהלאו של תועבה נאמר רק היכא דגוף הקרבן פסול, ואילו הלאו של "לא יאכל" נאמר אפי' היכא דאין גוף הקרבן נפסל אלא שהבשר נפסל, ע"ש עוד.

וע' בצ"ח (פסחים דף כד. ד"ה והאי לא יאכל) שכתב ג"כ דבנותר ליכא הלאו של "לא תאכל כל תועבה", אך כתב טעם אחר משום שלא נעשה בו מעשה תועבה בידים, רק נשאר מעצמו ועבר על "לא תותירו" בשב ואל תעשה.

ב) הערוך לנר (מכות יח. ד"ה ולילקי) כתב דדעת הרמב"ם דגם בפיגול לוקה משום הלאו ד"לא יאכל", והלאו של "לא תאכל כל תועבה" רק מגלה לן דעל פיגול קאי הלאו של "לא יאכל", ע"ש.

וכן הגרי"ז (זבחים קו.) נקט בפשיטות דדעת הרמב"ם דבין בפיגול ובין בנותר לוקה משום "לא יאכל". והוסיף דאיכא ב' גדרים בפיגול ונותר. (1) שם המיוחד של "פיגול" ו"נותר". (2) שם כללי של "פסולי המוקדשין" דכל שבקדש פסול.

ובפשטות משמע דהלאו של פיגול ונותר אינו משום השם המיוחד של פיגול ונותר, כי אם משום השם הכללי של פסולי המוקדשין, ומשום פיגול ונותר מצטרפים זה עם זה, [משא"כ כרת בא על שם המיוחד של פיגול ונותר].

אבל מהא דהרמב"ם (סהמ"צ ל"ת קל"א-קל"ב) מנה לאו מיוחד שלא לאכול פיגול ושלא לאכול נותר, ושניהם ילפינן מ"לא יאכל", משמע דסובר דמלבד האיסור הכללי של פסולי המוקדשין, איכא לאו מיוחד דפיגול ונותר מכח השם המיוחד ידיה,

אם יפקע איסור קודש, אם גם הלאו דתועבה יפקע, והביא בשם הגר"ח דסובר, דאם נפקע איסור קודש, נפקע גם איסור תועבה.

45. וראה בחמדת ישראל (קונטרס נר מצוה סימן ל"ח) שחקר אם הלאו ד"לא תאכל כל תועבה" תלוי באיסור קודש או לא, ונפ"מ -

חוץ למקומו, וזה קמ"ל דאפ"ה מקרי פגול, כיון דהיה לו מחשבה על ספק לאוכלו חוץ לזמנו⁴⁶.

ונותר ופיגול. הקשה הערוך לנר (יבמות קג:) דכיון דנותר ופיגול מחויב שריפה, א"כ נימא דכתותי מיכתת שיעוריה וחשיב דלא אכל שיעור של כזית, וכן הקשה גבי חמץ בפסח, ע"ש בארוכה. וע' בתפארת ישראל (פסחים סוף"ק בועז אות ג') מה שכתב בזה.

ונראה דכיון דהשיעור של כזית אינו בגוף החפצא, אלא דזה שיעור במעשה אכילה של הגברא, לכן לא שייך בזה הכלל של כתותי מיכתת שיעוריה. דהנה בחידושי רבינו חיים הלוי (שבת פ"ז ה"ב וה"ג) כתב, וז"ל: הך הלכתא ד"כתותי מיכתת שיעוריה" לא נכלל בזה דעצם הדבר חשיב כמו שאינו, אלא ודאי דיסוד הדין הוא דהשיעור מיכתת ובטל ממנו שיעוריה, אבל עצם הדבר איתא בעיניה ולא בטל, ודעת הרמב"ם דבכל מחיצות רה"י דבעינן שיהיו גובהן עשרה, עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות, כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה מאותו המקום יהא מוקף מחיצות, ואם מצאנו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו, לא איכפת לן כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה או לא. ולכן כתב הרמב"ם (שם) בלחי של אשרה נהי דכתותי מיכתת שיעוריה, אבל המקום הרי עכ"פ כל הגובה עשרה שלו - חשוב מוקף מקצת מחיצה רביעית דמועיל

זאת בדיני מחיצה, ועל כן לחי שהוא חשוב מחיצה להרמב"ם - שוב הוי לחי, משא"כ בקורה דהשיעור קורה הוא בעצם הקורה, בזה פוסל דין "כתותי מיכתת שיעוריה", עכ"ל.

וביאור דבריו, דאם אנו דנין על עצם המחיצה אם יש לה דין מחיצה כלפי עצמה, היה שייך לומר כתותי מיכתת שיעוריה, שאי אפשר לחול על מחיצה של אשרה שיעור עשרה, אבל כאן אנו דנים על המקום שבתוך המחיצות אם יש להם דין רשות שמוקף בגובה עשרה, והרי יש לפנינו חומר שגובה עשרה, וזה מכשירו להרשות להקרא "רשות היחיד", משא"כ גבי קורה.

ולפ"ז ה"ה בנותר ופיגול וחמץ בפסח, דהשיעור של כזית הוא שיעור במעשה האכילה של הגברא, וליכא שיעור בהחפצא גופא, לכן לא שייך בזה הדין של כתותי מיכתת שיעוריה.

השוחט קרבן, או ומעלה מקריב קרבן בחוץ לעזרה.

והנה בקידושין (דף מג.) ילפינן מדכתיב "ההוא" (ויקרא יז:ד) דהשוחט בחוץ בשוגג פטור. והקשה הריטב"א (שם ד"ה ההוא) וז"ל: האי שוגג היכי דמי, אי למיפטריה מכתת, פשיטא שאין כרת אלא למזידין, ואי למיפטריה מקרבן הא לא אפשר, דבהדיא תנן (במתני') שלשים ושש כריתות בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת, וחד מינייהו שוחט

הכוונה משנה עצם החפצא. ורק במקום דבעינן לשמה, כמו בגט, אז לא שייך שיעשה חלות בלתי מבורר מה כוונתו, ורק ע"י דין של ברירה אמרינן דנתברר למפרע מה כוונתו היה. משא"כ במקום דבעינן כוונה בעלמא כמו במצה, [דלשמה במצה הוי דין כוונה בעלמא, דאינו חל על החפצא דמצה דין של לשמה], אז גם היכא דמסופק אם לעשותו ע"מ למכור בשוק, או לשם מצה, יוצא בה, דסו"ס היה לו על צד אחד כוונה לשם מצה, ע"ש. והנה פיגול בודאי דדומה לדין של לשמה, דע"י מחשבת פיגול חל בחפצא של הקרבן - פסול, וא"כ היכא דמסופק אם לאוכלו חוץ למקומו או חוץ לזמנו, א"כ רק ע"י דין ברירה שייך לומר דאם לבסוף אכלו חוץ לזמנו, דנתברר למפרע דזה היה מחשבתו, ולכן פיגול הוא. אבל היכא דלבסוף אכלו חוץ למקומו, הרי לא נתברר דזה היה כוונתו מתחילה, וא"כ אין זה פיגול, וצ"ע כוונת הקול סופר דכתב דגם בכה"ג הוי פיגול.

46. והנה בפסחים (דף לח:) אמרה הגמ' דחלות תורה, אם עשאו לעצמו לתודתו, אין יוצאין בהן ידי חובת מצה, משום דבעינן מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח. אבל אם עשאו למכור בשוק לשם תורה, יוצאין בהן ידי חובת מצה, משום דאינו ברור דימצא קונים, לכן ברעתו דאי לא ימצא קונים, אז הוא ישתמש בה לשם מצה. והקשה במנחת חינוך (מצוה י'), דהלא גבי גט הדין הוא, דכיון דבעינן כתיבת הגט לשמה, לכן פסול היכא דאינו מבורר בשעת כתיבת הגט למי הוא כותב הגט. וא"כ ה"ה הכא נימא דכיון דבשעה שאופה המצה, אינו מבורר אם זה יהיה לתורה או למצות מצה, דלא יצא, ע"ש. ותירץ בברכת שמואל (גיטין סימן י'), דאיכא חילוק בין לשמה ובין כוונה, דהגדר של לשמה הוא דע"י הלשמה נשתנה גוף החפצא, כגון בס"ת דע"י לשמה חל בהקלף דין ס"ת, וכן בקרבנות חל ע"י לשמה שם קרבן. משא"כ כוונה זה דין בגברא לחוד, דאינו יוצא בלי כוונה, אבל אין

בחוץ. וי"ל דקרא למיפטר שוגג מכרת וכו' אע"ג דלא איצטריך, דאשכחן טובא בתורת כהנים דדרשינן קרא למיפטר שוגג מכרת אע"ג דלא איצטריך.

והגר"ח (מעתיקי שמועה מכתבי תורה ממרן הגר"ח) תירץ, וז"ל: י"ל דהכא איירי כגון שידע ששוחט קדשים בחוץ, והשגגה היתה בשארי דברים דלא שייך למעט מקרא ד"ההוא", וצ"ע, עכ"ל.

ואינו מבואר מה כוונתו דהשגגה היתה בשארי דברים, ואי כוונתו לאומר מותר דבשוגג כזה חייב קרבן, א"כ הרי זה דלא כדברי התוס' בזבחים (דף קח: ד"ה שוגג) דאף באומר מותר פטור.

ומעלה בחוץ. כתיב (דברים יב:יד): "כִּי אִם בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה עֹלְתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ". ואיתא בספרי (ראה פיסקא ע') דאע"פ דכתיב רק "עֹלְתֶיךָ", הרי כתיב "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" לרבות כל הקרבנות.

והרמב"ם (הלכות מעשה הקרבנות פ"ח ה"א-ב) סובר דזהו מצות עשה, לכן המקריב בחוץ ביטל מצות עשה. אבל מהחינוך (מצוה תל"ט, וכן בסהמ"צ להרמב"ם ל"ת פ"ט) משמע דאין זה מצות עשה כלל, רק זהו איסור עשה להקריב בחוץ.

ומלבד המצות עשה או איסור עשה, עובר ג"כ המקריב בחוץ על ל"ת, שנאמר (דברים יב:יג): "הַשְׁמֹר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלְתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה". ו"השמר" הוא לאו, ולכן בעבר במזיד ובהתראה לוקה כדאיתא במכות (דף יג.). ואיתא בספרי (שם) דאע"ג דאזהרה נאמרה רק על עולה, ילפינן כל הקרבנות מהא דכתיב "שם תעלה עולתיך" מה עולה מיוחדת שהיא בעשה והיא בלא תעשה, אף כל שהוא בעשה הרי הוא בל"ת.

וע' בזבחים (דף קט.) דאע"ג דכרת נאמר רק בעולה (ויקרא יז:ח-ט), מ"מ איכא כרת על כל המקריבים על גבי המזבח, דכל שהוא בא אל פתח אהל מועד חייבים עליו.

ואינו חייב עד שיעלה לה', אבל כשלא נתכוין לה' פטור כדאיתא בזבחים (דף קח.). ובהעלה סתם ולא נתכוין לא לה' ולא להדיוט, כתב המנ"ח (מצוה ת"מ אות ג') דפטור, דרק בפנים אמרינן דסתמא לשמה כיון דהקרבן עומד לכך, משא"כ בחוץ אינו חייב עד שיתכוין בפירוש לשם ה'.

ומעלה בחוץ. ז"ל שו"ת בנין ציון (סימן מ"ה): ראיתי לחקור חקירה אחת שלא ראיתי לאחד מן הראשונים ומן האחרונים שעמד בזה, דהיינו באיסור המעלה קדשים בחוץ, מהו האיסור, אם העלאה על המזבח, או הקטרה על האש, או שניהם יחד, באופן שאם אחד העלה על המזבח בלא אש ואחד הביא את האש מי הוא החייב, או הם שניהם פטורים.

ולכאור' היה נראה דכיון דקפידת הכתוב להעלות בפנים ולא בחוץ, א"כ לא נקרא העלאה רק דומיא דבפנים שהיא העלאה על האש, אבל העלאה בלא אש לאו העלאה היא, ומ"מ הנותן האש לבד ג"כ פטור, כיון דהוא לא העלה, ובקרא "אשר יעלה" כתיב, ע"ש עוד, וראה מה שכתב בערוך לנר (יבמות ז: ברש"י ד"ה כגון).

והנה במשך חכמה (ויקרא יז:ז) כתב, דהא דמצינו דאליהו הקריב הפר בחוץ בהר הכרמל עפ"י הדבור, לא היה שם איסור רק על השחיטה והזריקה, ולא על העלאה כיון דלא היה אש על המזבח, אלא האש בא מן השמים, עכ"ד. וזה כדברי הבנין ציון דהעלאה בלי אש לאו העלאה היא.

אבל רש"י (יבמות ז. ד"ה כגון) והרמב"ם (פ"ט יסודי התורה ה"ג) כתבו דבאליהו היה איסור של העלאת חוץ. הרי דס"ל דחייבין אף בלי אש.

והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים. עבר במזיד ובהתראה לוקה כדאיתא במכות (מכות יג.)⁴⁷. בירושלמי (יומא פ"ח ה"ו) הקשה דאיך חשיב במתני' אוכל ועושה מלאכה ביוה"כ, וקתני עלה

⁴⁷ בעונש יוהכ"פ רק כרת וקרבן ומכות מרדות, עכ"ד. ודבריו צע"ג, דמפורש במכות (שם) דלוקה. וראה מה שכתב בזה בשו"ת ברכת

⁴⁸ ובמגלת אסתר (שורש ב') כתב דמה שכתב הרמב"ן (שם) שיש מלקות באוכל ביוהכ"פ, טעות סופר הוא, כי לא מצאתי

והמפטם את הקטרת. פי', דעושה כמתכונת הקטרת כדי להריח בה.

והסך את שמן המשחה. עבר במזיד ובהתראה לוקה משום (שמות ל:לב) "על בשר אדם לא יסך" כדפירש"י.

ובעולת שלמה הקשה דאמאי איצטריך הלאו של "בשר אדם לא יסך", הא בלא"ה איכא אזהרה דמעילה דילפינן "חטא - חטא" מתרומה לאזהרה כדפירש"י בסנהדרין (דף פד. ד"ה בו).

ותירץ, דלקמן (דף ו:) נחלקו ר"מ ור' יהודה מה השיעור סיכה להתחייב כרת, דר' מאיר אומר כל שהוא, ורבי יהודה אומר כזית. ולכן י"ל דאיצטריך הלאו לחייב לר' מאיר בכל שהוא ולר' יהודה בכזית, דבמעילה אינו חייב אלא בשוה פרוטה כדאיתא במעילה (דף יח.)⁴⁹.

ובנתיבות מנחם תירץ דמשכחת לה בגוונא דלא הגביהו, כגון שהושיט ידו לכד של שמן ונהנה מן הסיכה כמבואר בתוס' קידושין (דף מג. ד"ה שלא מצינו) דשייך סיכה בכה"ג.

וע' בדברינו בדף ה: (ד"ה מעלתי) אם איכא מעילה בשמן המשחה.

והפסח והמילה מצות עשה. איתא בסנהדרין (דף פא:), דמי שלקה בב"ד על איסור כרת ולקה פעם שנייה על אותו כרת עצמו, כגון שאכל חֶלֶב ולקה עליו, ואכל חֶלֶב פעם שנייה ולקה עליו, אם אכל פעם שלישית אין מלקין אותו, אלא מכניסין אותו לכיפה, והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו, ונותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מעיו, ואח"כ מאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת.

וכתב הר"י פרלא (סהמ"צ לרס"ג בפתיחה לח"ג עמוד

בסיפא דעל לא הודע שלהן מביא אשם תלוי, הא כיון דאשמות תלוין שעבר עליהן יוה"כ פטורין, א"כ בהנך חטאים דיוה"כ גופיה, אי אפשר להם שלא יעבור עליהם יוה"כ, דהא כל היום מכפר, וא"כ פטורין מאשם תלוי. ומשני דמיתוקמא מתני' במבעט ומורד ביוה"כ, דאז אין יוה"כ מכפר⁴⁸.

ובגבורת ארי (יומא פה:) תירץ, וז"ל: דמשכחת לה דאכל או עשה מלאכה ביוה"כ סמוך לשקיעת החמה דלא הוי שהות ביום לכפר, וכעין זה אמרה הגמ' לקמן (דף ז:).

והמפטם. ז"ל תפארת ישראל (בועז אות ב:): ומלת "פטום" הוא לשון השמנה, שמשמן את השמן והקטרת עם ריח טוב.

והמפטם את השמן. פי', דעושה שמן כמתכונת שמן המשחה.

השמן. ז"ל הרמב"ם (פ"א מהלכות כלי המקדש): מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו. וככה עשהו משה רבינו במדבר, לקח מן ה"מור" וה"קנמון" וה"קדה" מכל אחד משלשתן חמש מאות שקל בשקל הקודש, ומ"קנה הבושם" חמשים ומאתים וכו', ושוחק כל אחד ואחד לבדו, ועירב הכל ושרה אותן במים זכין ומתוקין עד שיצא כל כחן במים, ונתן על המים שמן זית וכו', ובישל הכל על האש עד שאבדו המים ונשאר השמן והניחו בכלי לדורות.

ואין מושחין ממנו לדורות אלא כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד בלבד וכו'. וכן כל כלי המקדש שעשה משה במדבר לא נתקדשו אלא במשיחתן בשמן המשחה וכו'. כיצד מושחין את הכהן, צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו.

חיים (אלטשטאדט, עמוד 156).⁴⁸ והקשה הגר"פ פרלא (רס"ג ח"ג דף מ"ג טור ד'), דהתייבא למ"ד דהמבעט ביוה"כ אין יוה"כ מכפר, אבל למ"ד (דף ז:) דאפי' המבעט ביוה"כ יוה"כ מכפר, הקושיא במקומה עומדת.⁴⁹ והנה ר"מ ס"ל בקידושין (דף נה.) דהקדש במזיד מתחלל, ואמרינן התם דלדידיה אף קדושת הגוף מתחלל במזיד, ואין בו מועל אחר מועל. וא"כ קשה דהיכי משכחת ביה לאו ד"לא יסך", הרי מיד שלקחו לסוך בו מתחלל,

דנתכוין לגזולו, ומדאגבהה קניא, וא"כ היכי מתחייב כשסך אח"כ, הלא בחולין הוא סך. אך לפי הנ"ל כתב בעולת שלמה דלא קשיא, דר"מ דאמר הקדש במזיד מתחלל, אינו אלא בשוה פרוטה דשייך ביה דין גזל, דכיון דגזלו מתחלל, אבל בפחות משוה פרוטה נהי דחייב להשיב, מ"מ כיון דליכא ביה דין גזל, א"כ כל היכא דאיתא בי גזא דרחמא איתא, וכיון דלא נתחלל, שייך הלאו של "לא יסך".

והכי קאמר קרא "והיה כי תבואו אל הארץ ושמרתם את העבודה הזאת" כלומר כשתשמרו את העבודה, ואז "כי יאמרו לכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח", עכ"ל.

והעיר בתוספות חדשים מה שכתב דקרא של "ושמרתם את הדבר הזה" אינו אלא שמירה בלב, דהא במכילתא דרבי ישמעאל (מסכתא דפסחא בא פרשה י"א ד"ה ושמרתם את) איתא: "ושמרתם את הדבר הזה" להביא פסח דורות שלא יביא אלא מן הכבשים מן העזים, ע"כ. הרי להדיא דאינו שמירה בלב.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד במילה

הרמב"ם (פ"א מילה ה"ב) פסק דאע"ג דבכל יום שאינו מל עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה, מ"מ לענין חיוב כרת אינו חייב רק אם עבר ולא מל עצמו כל ימיו⁵⁰.

אך הראב"ד (שם) סובר שבכל יום שעובר ואינו מל עצמו הרי הוא חייב כרת⁵¹.

ומדברי הכסף משנה שכתב בשיטת הראב"ד "דאם מל נפטר", נראה דסובר דאם מל אח"כ, נפטר למפרע מחיוב כרת. אבל בדבר אברהם (ח"ב סימן ד' אות ג') מצדד לומר דלהראב"ד לא נפקע חיוב הכרת למפרע, ומה שכתב הכסף משנה שאם מל נפטר, היינו משום דכיון דמל הרי עשה תשובה, וחייבי כריתות שחזרו בהן, תשובה ויוה"כ עם יסורין גומרין

45), דה"ה חייבי כריתות של ביטול פסח ומילה הם בכלל הלכה זו, אע"פ שאין בהם מלקות, דאם הותרו בו ג' פעמים - מכניסים אותו לכיפה. וע"ש שכתב דכיפה הוא אחד מעונשי כרת. זאת אומרת, דב"ד שמכניסים אותו לכיפה, הם ידא אריכתא של שמים, שעל ידם יכרתו ימיו. וע' בדברינו לעיל (ד"ה שלשים ושש, סוף אות ג') דכך משמע מדברי השטמ"ק (אות ט').

והפסח. ז"ל התוי"ט: הא דכתיב (שמות יג:): "וְשַׁמְרְתֶּם אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת", ור"ע מוקי לה בעירובין (דף צו.) לענין פסח [ו"השמר" הוא ל"ת], לא קשיא, דהא מסקינן התם ד"השמר" דנאמר על מצות עשה - עשה, ולא ל"ת.

והא דכתיב (שמי:כד): "וְשַׁמְרְתֶּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק לְךָ וּלְבְנֶיךָ עַד עוֹלָם". וכתיב (שם כה): "וְשַׁמְרְתֶּם אֶת הָעֶבֶדָה הַזֹּאת". [בלא"ה] לא קשיא, דהני תרי קראי אין לפרש לשון ד"ושמרתם" דכתיבי בהו שיהיו משמעותן על אזהרה לקיים הדבר ולעשותו, דקרא של "ושמרתם את הדבר הזה", אילו היה ענינו שמירת קיום ועשיית הדבר, א"כ יתחייב פסחי דורות בכל עבודות של פסח אף בנתינת דם על המשקוף ומזוזות, אלא אין "ושמרתם" הזה אלא שמירה בלב שיזכרו שע"י העבודה הזאת זכו ויצאו ממצרים, ושמירה זו שבלב יהיה לחק. וקרא ד"ושמרתם את העבודה הזאת" אינו ציווי כלל, אלא מספר והולך ונמשך אל "והיה כי יאמרו לכם מה העבודה" וגו'

מבקשין) תירץ קושית הב"י, דהרמב"ם מודה דאם בדעתו שלא למול את עצמו דחייב כרת מיד, ובאופן זה שפיר משכחת חיוב כרת. [וע' בחקרי לב (אבהע"ז סימן א' ד"ה וג"ל ב"ב) שכתב דאפי' לדעת הרמב"ם דליכא חיוב כרת עד יום מותו, ולכן כשמת ערל נכרת רק בעוה"ב, מ"מ בחיובא דמושך ערלתו, מיד שמושך ערלתו חייב כרת, ולכן נכרת גם בעוה"ז].⁵¹ בכתבי הגר"ח (אות פ"ט) צידד לומר, דהיכא שיש לאב למול שני ילדים, אחד מילה בזמנה ואחד שלא בזמנה, דמילה בזמנה קודם, דאע"ג דבמילה שלא בזמנה סובר הראב"ד דעובר בכל שעה ושעה באיסור כרת, ובמילה בזמנה כיון שקבעה התורה זמן ויום למצות מילה, לכן כל היום זמנו הוא, רק משום זריזין מקדימין צריך למולו בבוקר, וא"כ היה צריך להקדים המילה שלא בזמנה. אבל זה אינו, משום דרק על הכן כשיגדיל סובר הראב"ד דעובר בכל שעה באיסור כרת, אבל האב אינו עובר איסור כרת, רק מוטל עליו למולו, והא דצריך להקדים ולמולו היינו משום

50. וכתב הב"י (יו"ד סימן רס"א) דכיון דלא שייך אז כרת בגופו דהרי כבר האריך ימים, לכן יענש בכריתת נפשו. ובאופן אחר כתב, וז"ל: אינו מתחייב למות בקיצור שנים עד שיגיע שעתו למות, ואם הוא אז עדיין ערל במזיד, ימות בקיצור ימים, שהוא מין אחר של כרת, כדאיתא במו"ק (דף כח.) [דמת מיתה חטופה ואינו חלה כמה ימים עד שמת] עכ"ל. וצ"ע, דהלא דעת הרמב"ם הוא דעד שימות לא נתחייב כרת, וא"כ איך שייך לומר שיתחייב כרת כמה ימים קודם שהגיע שעתו וימות פתאום. ונראה לתרץ, דהב"י סובר דאחר שהשלים אדם את ימיו והגיע שעתו למות, מוסיפים לו עוד "ימי חוליו" כדי שלא ימות פתאום במיתה חטופה, משא"כ מי שנתחייב כרת, אין מוסיפים לו "ימי חוליו" (רק עד ג' ימים, ראה בדברינו במבוא), אלא מיד כשהגיע שעתו למות, הוא מת במיתה חטופה, לכן מי שלא מל עצמו עד שהגיע שעתו למות, נתחייב כרת ומת פתאום, דאין מוסיפים לו עוד "ימי חוליו". והטורי אבן (ר"ה ו. ד"ה א"כ

הכפרה, עכ"ד. וע' קובץ שמועות שבועות (אות א'). והנה יש לעיין אם חיוב כרת הוא בגלל שביטל מצות מילה, או בגלל שנשאר ערל. ונפ"מ אם חתך את גידו במזיד אם חייב כרת, דאם החיוב כרת הוא בגלל שביטל מצות מילה, חייב כרת⁵², אבל אי חיוב כרת בא בגלל שנשאר ערל, פטור מכרת דהרי לא נשאר ערל.

ובדבר אברהם צידד לומר דהחיוב כרת הוא בגלל שנשאר ערל, לכן להרמב"ם פטור מכרת, דהרי לא נשאר ערל, ולהראב"ד הסובר דחייב בכל יום אלא שאם מל אח"כ נפטר למפרע, א"כ בנכרת הגיד חייב, דסו"ס לא מל עצמו.

וכן מדייק הגרי"ד (מסורה ח"ח עמוד מ"ח) מדברי הרמב"ם (שם) שכתב: אינו חייב כרת עד שימות "והוא ערל" במזיד, עכ"ל. דחיוב כרת הוא משום דנשאר ערל. וע"ש שכתב דהיכא שחותך את גידו לא חשיב דביטל המצוה, כיון דכל המצוה הוא למול את הערלה, וכשחותך את הגיד, הרי הסיר את כל המחייב של המצוה.

הזיד ולא מל ואח"כ נאנס אם חייב כרת

והמילה מצות עשה. ומשמע דאם היה מילה ל"ת, היה מתחייב המבטלו בשוגג בקרבן. והקשה השטמ"ק דאיך יתכן לחייב קרבן על ביטול מצות מילה, הרי לעולם יש בידו לקיימו, שהרי בכל שעה יכול למול עצמו ויהיה נפטר עיד"ז מחיוב כרת. ואם לא ירצה למול עצמו, הרי לא יתחייב קרבן כיון דאינו שב מדיעתו. ותירץ דאירי שנכרת הגיד ואין בידו עוד למול עצמו, וע"ז בעינן לימוד דפטור מקרבן⁵³. ולכאור' קושית השטמ"ק היא רק להרמב"ם, דלא יתכן לחייבו בקרבן הואיל ולא נשלמה העבירה כל

זריזין מקדימין, לכן י"ל דמילה בזמנה קודם, ע"ש עוד. ⁵² וגם להרמב"ם חייב כרת להשיטות הסוברים דהיכא דנאנס בסוף חייב, ראה בדבור הבא. ⁵³ ובשיח יצחק (מכות יד.) תירץ, דאירי הכא שאחר שלא רצה למול עצמו, נעשה חולה, ושוב אינו יכול למול עצמו משום פיקו"נ, אבל מ"מ אינו נפטר מכרת כל זמן שלא מל, ומיקרי "שב מדיעתו" כיון שרצונו למול עצמו, אלא שאינו יכול. ⁵⁴ ע' בעמק יהושע (סימן י"ט) וערוך לנר (מכות יד.) שכתבו דזהו שיטת הרמב"ם. ⁵⁵ ובנתן פריו (שם) העיר מדוע לא הוקשו כן

זמן אשר הוא חי, ועל זה תירץ דאין צריך שיהיה מזיד עד סוף ימיו, אלא הואיל והיה זמן שהיה יכול למול עצמו והזיד ולא מל, ואח"כ נאנס ואי אפשר עוד למול עצמו - חייב כרת⁵⁴. אבל לפי הראב"ד הסובר דבעבר עליו יום אחד שלא מל עצמו נתחייב כרת, מובן שפיר דבשוגג חייב קרבן, ואין צורך לומר דאירי הכא שנכרת הגיד.

אבל המנ"ח (מצוה ב' אות כ"ו, וכ"כ בדבר אברהם שם) דייק מלשון הרמב"ם (שם) שכתב: "אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל" במזיד. דמשמע דדוקא אם היה מזיד עד יום מותו חייב כרת, אבל אם בסוף ימיו נאנס כגון שחלה ואינו יכול למול, אינו חייב כרת אף שבתחילתו היה מזיד, משום דבתחילה עדיין היה בידו למול ולבסוף אונס הוא.

אך לשיטת הראב"ד דכל זמן שלא מל חייב כרת, אז אפי' אם אמרין דסובר דאם מל אח"כ נפטר למפרע מחיוב כרת (ראה דיבור הקודם), מ"מ כל שלא מל אח"כ אפי' מאונס, אין כאן מה שיפטורנו וחייב כרת למפרע.

והסברא בזה כתבו המנ"ח (מצוה שס"ד אות כ"ה) ודבר אברהם (שם), דמה שפוטור עצמו מחיוב כרת ע"י מילה של אח"כ, הרי רק כעין תשלומין, לכן אם נאנס בתשלומין חייב, וכמו בהזיד ולא עשה פסח ראשון ונאנס ולא עשה בשני שחייב כרת, ולפ"ז קושית השטמ"ק ותירוצו הוא גם לשיטת הראב"ד.

וע' בתוס' (מכות יד. ד"ה לאפוקי) שכתבו, וז"ל: מיהו ממילה קשה למה לי קרא דלא הויא בכרת, הא לעולם לא יתברר שיהא בכרת עד שימות, דלעולם יכול למול עצמו וליפטר מכרת, וי"ל דלעולם כל זמן שלא מל עונש כרת עליו, עכ"ל⁵⁵. ומשמע דבקושיתם סברו כשיטת הרמב"ם דאינו חייב כרת עד שימות

בכל חייבי כריתות דעל שגגתן מביא קרבן, שהרי אם עשו תשובה, ב"ד של מעלה מוחלין להן ונפטור מעונש כרת, וא"כ בכל חייבי כריתות לא יתברר שיהא בכרת עד שימות, דלעולם יכול לעשות תשובה, וא"כ אמאי בשגגתן מביא חטאת. ותירץ, דקושית התוס' היא רק לדעת הרמב"ם דכל זמן שהוא חי לא התחיל לחול עליו כלל חיוב כרת, ולכן שפיר הקשו דא"כ פשיטא שהוא פטור מקרבן שהרי עדיין לא נתברר שיהא בכרת. אבל בשאר חייבי כריתות מיד כשעבר העבירה הרי כבר חל עליו חיוב כרת, אלא שאם עשה תשובה מוחלין

ערל. ובתירוצם נקטו כסברת הראב"ד, וסוברים דשייך לתקן עבירת הכרת למפרע ע"י שימול עצמו אח"כ, דכתבו "כל זמן שלא מל עונש כרת עליו", אבל כשמל נפטר למפרע⁵⁶.

מצות עשה. האחרונים הבינו מדברי הרשב"א (ר"ה טז.) דסובר דהמבטל מצות עשה עובר על "לא תגרע", ע"ש. והגרי"פ פרלא (רס"ג ח"א דף פ"א טור ד') כתב דבודאי אין זה כוונת הרשב"א, דאין לשון "תגרע" נופל אלא בעשיית המצוה שלא בשלמות, ולא במבטל מצוה, ומביא ראיה מהא דקתני הכא "הפסח והמילה מצות עשה", וליכא בהם לאו, הרי דליכא במבטל מצות עשה לאו של "לא תגרע", וע"ש עוד כמה ראיות לזה.

כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד סימן רנ"א), דעל עבירות שיש בהן עשה ול"ת שחייבים עליהן כרת, אף במקום שהלאו נדחה - חייב כרת על העשה בלבד, יעו"ש. וע' בשו"ת תורת חסד (או"ח סימן ו') מה שכתב בזה.

בעקבי הצאן (עמוד ט"ו) צידד לומר, דעונש כרת ליכא אלא באיסור לאו או באיסור עשה, ולא בביטול מצות עשה לחוד, ולכך יש כרת בפסח ומילה, דבהם מלבד ביטול מצות עשה של פסח ומילה, איכא גם איסור עשה.

חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת. כך מגיה היעב"ץ. ובמשניות הגירסא "זדונם" "שגגתם".

וראה בדברינו ברש"י ד"ה על שגגתו חטאת. בד"ה בא"ד. אף כל שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת.

שגגתו. ז"ל הרמב"ם (פ"ב מהלכות שגגות ה"ב): עבר עבירה ויודע שהיא בלא תעשה אבל אינו יודע שחייבין עליה כרת, הרי זו שגגה ומביא חטאת, אבל אם ידע שהיא בכרת ושגג בקרבן ולא ידע אם חייבין עליה קרבן אם לאו הרי זה מזיד, ששגגת קרבן אינה שגגה בעבירות אלו שחייבין עליהן כרת.

המחייב של קרבן חטאת

שגגתו חטאת. יש להגדיר חובת קרבן חטאת בשני אופנים:

- (א) המחייב הוא החטא, ולכן איכא רק מחייב אחד, והוא עשיית החטא, וליכא מחייב נוסף כל שעה.
- (ב) המחייב הוא חסרון כפרה, ולכן כל רגע ורגע קודם שהשיג כפרתו איכא מחייב בפני עצמו. ושני נפ"מ לדינא ביניהם:

(1) לצד הראשון, אף באופן דלא נתכפרה בחטאתו שהביא, כגון שמבעט בכפרת הקרבן ואינו רוצה להתכפר בו דאין לו כפרה - יצא ידי חובתו. אבל להצד השני, כיון דהוא עדיין מחוסר כפרה - לא נפטר מחובתו.

(2) לצד הראשון, אף באופן דנתכפר לו חטאתו ע"י שעבר עליו יוה"כ - חייב להביא קרבן. ולצד השני כיון שכבר נתכפרה לו - ליכא עוד מחייב.

המחייב של קרבן חטאת הוא כדי לכפר שגגת כרת, או דהמחייב הוא גוף העבירה שעבר, אלא דע"י שמביא חטאתו - גם נתכפר לו השגגת כרת, אבל המחייב של קרבן חטאת אינו כדי לכפר שגגת כרת, וגם באופן דכבר נתכפר לו שגגת כרת, מחויב להביא קרבן חטאת על גוף העבירה שעבר. ונראה דמהכא מוכח כצד השני, ולכן אפי' דבשעה שמל עצמו נפקע מיניה למפרע החיוב כרת, מ"מ הו"א דחייב קרבן חטאת, משום דעל חטא כזה איכא חיוב כרת. וכעין זה כתב הקהילות יעקב (שבת סימן ל'). וע"ש דמביא ראיה ליסוד זה מהא דאיתא בירושלמי (תרומות פ"ז ה"א) דשגג בכרת והזיד בלאו לוקה ומביא קרבן. ולכאור' חייב כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן כדאיתא במכות (דף כג.), וא"כ אמאי מביא קרבן. ומוכרח דהמחייב של קרבן חטאת אינו כדי לכפר שגגת כרת, רק המחייב הוא גוף העבירה שעבר, לכן אף אם כבר נפטר מכרת עדיין מביא קרבנו.

ומסתלק ממנו חיוב כרת שכבר נתחייב בו, וכיון דכל זמן שלא שב חייב בכרת, שפיר מביא קרבן על שגגתו. ⁵⁶. וע' בערוך לנר (מכות שם) שהקשה על תי' התוס', דאכתי קשה אמאי צריך למעוטי דעל מילה לא מייתי קרבן, דממ"נ היכי איירי, אם עדיין ערל הוא, איך שייך להביא חטאת הלא אינו שב מידיעתו, ואם שב ומל היכי סלק"ד שיצטרך להביא חטאת כיון שמל והעביר מעליו את איסור הכרת, עכ"ד. וביאור קושיתו הוא, דע"י שמל עצמו, נפטר למפרע מחיוב כרת, ולא דמיא למי ששב בתשובה, דנהי דתשובה מועלת על העתיד שיפטר מכרת, מ"מ איסור דעביד עביד, והוא מביא חטאת על שעבר עבירה שיש בה כרת, כיון דבשעה שעבר העבירה נתחייב כרת, משא"כ כשמל עצמו נפקע מיניה למפרע החיוב כרת. ויש ליישב קושית הערוך לנר, ע"פ מה שחקרו האחרונים (ראה בדברינו ברש"י ד"ה על שגגתו חטאת, בא"ד. אף כל שחייבין על זדונו כרת), אם

ובצפנת פענח (כלאים עמוד 33) כתב דיש שני חיובים: א) חובת קרבן - דהחטא הוא סבת החיוב. ב) חובת כפרה - דהחסרון כפרה הוא סבת החיוב. דמלבד חובת קרבן, מחויב ג"כ להביא חטאת כדי שיתכפר לו על שגגתו, ע"ש.

ולפי דבריו מובן מדוע גם היכא דעבר עליו יוה"כ דכבר נתכפר לו חטאתו, חייב להביא קרבן משום חובת קרבן גופא, וגם היכא דהביא קרבן ולא היה לו כפרה, כגון המבעט בכפרת הקרבן, חייב להביא קרבן נוסף משום חובת כפרה. וראה מה שכתב בזה בדרך הקודש (שמעתתא י"א פרק ח').

והנה הרמב"ם (פ"א מהלכות שגגות ה"א) כתב וז"ל: כל העובר בשגגה על אחת ממצות לא תעשה שיש בה מעשה שחייבין עליה כרת, הרי זה חייב להקריב קרבן חטאת, ומצות עשה שיקריב חטאתו על שגגתו, עכ"ל. וצ"ע מדוע הוסיף "ומצות עשה שיקריב חטאתו על שגגתו", הרי כבר כתב מקודם "חייב להקריב קרבן חטאת".

וביאר הגרי"ד דכוונת הרמב"ם כנ"ל, דמלבד מה ש"חייב להקריב קרבן חטאת" מצד חובת קרבן, "מצות עשה שיקריב חטאתו על שגגתו" מצד חובת כפרה. אך כל זה הוא בחטאת, אבל באשם תלוי כל חיובו הוא רק חובת כפרה ולא חובת קרבן, לכן

בעבר יוה"כ"פ עליו שוב אינו חייב באשם תלוי שכבר נתכפר לו, עכ"ד.

והנה מלשון הרמב"ם משמע דחובת קרבן זה "חיוב", וחובת כפרה זה "מצוה", דהרי כתב: "חייב להקריב קרבן חטאת, ומצות עשה שיקריב חטאתו". וחילוק לשון של חיוב ומצוה חזינן גם באשם תלוי (פ"ח שגגות ה"א) דכיון דכל חיובו הוא רק חובת כפרה ולא חובת קרבן, לכן כתב הרמב"ם: "מצוה" להקריב אשם. ולא כתב "חייב" 57.

וע' בדברינו דף ז. (ד"ה וניתני נמי חוץ ממי שעבר עליו יום הכיפורים שאין מביא אשם תלוי) מה שכתב הצפנת פענח.

וראה בדברינו בשטמ"ק (אות א') אם חובת כפרה היא כדי לכפר על מה שעבר אמימרא דרחמנא בשוגג, או כדי לכפר גוף האיסור שעשה.

וראה בדברינו ברש"י ד"ה על שגגתו חטאת (בד"ה בא"ד. אף כל שחייבין) שנחלקו האחרונים בחובת כפרה גופא, אם המחייב של קרבן חטאת הוא כדי לכפר שגגת כרת, או דהמחייב הוא לכפר גוף העבירה שעבר, ורק ע"י שמביא חטאתו גם נתכפר לו השגגת כרת, אבל המחייב אינו כדי לכפר שגגת כרת, וגם באופן דכבר נתכפר לו שגגת כרת, מחויב להביא קרבן חטאת לכפר גוף העבירה שעבר.

אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן וגו' והתגלח, ואת הנתק לא יגלח, והסגיר הכהן את הנתק שבעת ימים שנית". וביאר רבינו (מובא ברווחא שמעתא על סת"ם עמ' פ"ז), דאין בתגלחת הנתק קיום מצוה כלל, דזה חיוב גרידא שמוטל על המצורע. ואפ"ה אמרו בתורת כהנים שם דיליף מ'והתגלח', דגם נזיר מצורע מגלח את הנתק, ודחי הלאו של 'תער לא יעבור על ראשו', והביאו הרמב"ם (פ"ח טומאת צרעת ה"ג). והביא רבינו מזה ראיה לחקירתו בדינא דעשה דוחה לא תעשה, אם דוקא 'מצות' עשה הוא דדחי ל"ת, או אפילו 'חיוב' בעלמא דחי לאו, דהיכא דאיכא דינא דבעי למיעבר, ג"כ דחי ל"ת, ואפילו אין בו קיום מצוה. דמהכא חזינן דגם חיוב בעלמא דחי ל"ת, דהרי אין בהתגלחת שום חלות דין של קיום מצוה כלל, אלא דהוי דינא בעלמא בראיית הנגע והסגירו, ומ"מ דחי שפיר ללאו דנזיר. ג) רש"י (סוכה מז). כתב דאין מברכין בשמ"ע על ישיבת סוכה: "דשמיני הוא, ואין שם סוכות עליו". וביאר הגרי"ד (רשימות שיעורים שם) כוונתו, דאינו מקיים מצוה כשיושב בסוכה בשמ"ע, אלא חיוב בעלמא הוא מדרבנן, דליכא בשמ"ע קדושת היום של סוכות, לכן זה תקנה בעלמא, עקב זאת אין מברכין "לישב בסוכה",

וראה בדברינו בדף ז. ד"ה והא פסח וכו'. 57. הנה יש חיובים ודינים שאע"ג דמחויב לעשותם, אבל אין בקיומם קיום מצוה כלל, דזה חיוב בעלמא. ואת זה מצינו בכמה מקומות בין בדיני תורה, דאין זה מצוה מה"ת כלל, רק חיוב בעלמא. ובין בדיני דרבנן, דאין זה מצוה דרבנן, רק תקנה בעלמא. ואת זה מצינו בכמה מקומות: א) שיטת הרמב"ם (פ"א ממרים ה"ב) דגם על מנהג איכא לאו של "לא תסור", דצריך מה"ת לקיים המנהג, ואפ"ה אין מברכין ברכה על מנהג. וביאר בחידושי מרן ר"ז הלוי (הלכות ברכות) דאיכא ב' סוגי מצות דרבנן: א) "מצוה" דאיכא קיום בעצם עשייתו, דילפינן מ"לא תסור" דבכח חכמים לחדש מצות דרבנן, ויסוד החיוב לקיימם הוא משום דזה מצוה (כגון נר חנוכה עירובין ונטילת ידים). ב) "מנהג" דליכא קיום מצוה בעצם עשייתו, רק דחייב לעשותו כדי שלא לעבור על דברי חכמים (כגון הלל בראשי חדשים ובחול המועד, ע' רמב"ם פ"א מהלכות ברכות ה"ז). ואיכא חילוק בזה לענין ברכה, והיינו דדבר שהוא בעיקר דינו ובעצם החפצא שלו רק מנהג, לא שייך ברכת המצות, אבל על דבר שבעצם החפצא הוא מצוה, מברכין עליו. ב) כתיב (ויקרא י"ג) גבי מצורע: "ואיש או

אשם תלוי. היינו קרבן שחייב להביא מי שעבר בשוגג על ספק חטא שעל ודאו חייב להביא קרבן חטאת. ואשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה, דאחר שנודע לו בבירור שחטא, מביא חטאת, רק מגין עליו מן היסורים עד שיביא חטאתו.

וטעמא דנקרא "תלוי", כתב הרמב"ם (פ"ח מהלכות שגגות ה"א), וז"ל: נקרא "אשם תלוי" מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שידוע לו בודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו. וכ"כ החינוך (מצוה קכ"ח).

אבל רש"י (יומא פה: ד"ה אשם) כתב, וז"ל: אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אלא תולה להגן עליו מן היסורים עד שידוע לו שודאי חטא ויביא חטאת. ומשמע מדבריו ד"תלוי" פירושו דתולה לו מן היסורים.

אשם תלוי איכא אף בעובד עבודת כוכבים כדכתב בשו"ת הרשב"א (סימן תקנ"ג), וע' בחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת (פ' שלח).

וראה בדברינו בדף ג. ד"ה ניתני נמי הבא על הבהמה וכו'.

המטמא מקדש וקדשיו. פי', דנסתפק אם נכנס למקדש כשהיה טמא, או שנסתפק אם אכל קדשים כשהיה טמא, דאינו מביא אשם תלוי אלא עולה ויורד.

בעולה ויורד. פי', דהקרבן אינו קבוע, רק תליא בהשג ידו, דעשיר מביא קרבן בהמה, ועני מביא עופות, ומי שאין ידו משגת אף עופות - מביא מנחה מסולת, כדכתיב (ויקרא ה:ב-יא:): "או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא וגו' וְנִעְלַם מִפְּנֵי הוּא טָמֵא וְאִשָּׁם וגו' וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ וגו' עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּה מִן הַצֹּאן כְּשֶׁבֶה או שְׁעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וגו' וְאִם לֹא תִגַּע יָדוֹ דֵּי שָׁה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים או שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וגו' וְאִם לֹא תִשָּׂי יָדוֹ לְשְׁתֵּי תָרִים או לְשְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירַת הָאָפָה סֵלֶת לְחַטָּאת". ובשבועות (דף ו:): מוכיח הגמ' דאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו, ע"ש.

ובתו"כ (דבורא דחובה פי"ח) איתא, דמי שחייב בקרבן עולה ויורד ואין לו כדי קרבן עשיר, אין אומרים לו ללוות או לעסוק באומנותו כדי להרויח יותר, אלא מביא מה שידו משגת.

מפני שהוא בעולה ויורד. ואין אשם תלוי אלא בספק איסור שמביא עליו חטאת קבוע, ולא על איסור שמביא עליו עולה ויורד.

והנה ר' אליעזר (הוריות ח:): סובר דעל טומאת מקדש וקדשיו מביא הנשיא שעיר לחטאת, ולא קרבן עולה ויורד. והקשו האחרונים דא"כ מדוע אינו מביא הנשיא אשם תלוי, הא מביא קרבן חטאת ולא עולה ויורד.

ונאמרו על זה כמה תירוצים:

(א) ז"ל הרמב"ם (פי"א מהלכות שגגות ה"א): שינוי יש בשגגת טומאת מקדש וקדשיו משא"כ בשאר כריתות, שכל הכריתות כיון ששגג ונודע לו בסוף שחטא אע"פ שלא היתה לו ידיעה בתחילה הרי זה חייב חטאת, אבל בטומאת מקדש וקדשיו אינו מביא קרבן עולה ויורד עד שתהיה לו ידיעה בתחילה, עכ"ל, ע"ש פרטי הדברים.

וכתב במנחת ברוך (סימן ט'), וקהלת יעקב שבועות סימן י"ג), דר' אליעזר שסובר דנשיא מביא שעיר לחטאת על טומאת מקדש וקדשיו, היינו רק במקום שיש ידיעה בתחלה, ולכן אין זה קרבן חטאת ממש, ומשום הכי ליכא בה אשם תלוי, עכ"ד.

אבל בפשטות י"ל דזה חטאת ממש, והא דבעינן בטומאת מקדש וקדשיו ידיעה מתחילה, אינו מדיני קרבן עולה ויורד, אלא זה מדיני שוגג של טומאת מקדש וקדשיו, דשוגג של טומאת מקדש וקדשיו שונה משוגג בכל התורה כולה, ולכן אינו מביא חטאת במקום דלא היתה ידיעה בתחלה, דאינו מיקרי "שוגג".

(ב) החזו"א (הוריות סימן ט"ו) תירץ, דאשם תלוי בא על עבירה חמורה, דחייבים על זדונו חטאת קבוע, ולא קרבן עולה ויורד. ולכן טומאת מקדש וקדשיו דעבירה קלה הוא, דההדיוט מביא עליו קרבן עולה

ויורד, אף דהנשיא מביא על זה חטאת - אין בה אשם תלוי, עכ"ד.

והעיר ע"ז במשנת אברהם, דזה מובן רק אם אמרין דאשם תלוי בא על חטא, ולא בא במקום קרבן חטאת, דאז י"ל דאף בחטאת דמביא עליה חטאת, אבל אם זה עבירה קלה, אין בה אשם תלוי. אבל אם אמרין דאשם תלוי בא במקום קרבן חטאת, אז בכ"מ דאיכא קרבן חטאת - איכא אשם תלוי.

(ג) במשנת אברהם תירץ, דגם ר' אליעזר סובר דנשיא מביא קרבן עולה ויורד, ולא חטאת קבוע, רק סובר דנשיא יש לו דין של עשיר דמביא בהמה (-שעיר), ולא עוף כעני.

דברי רבי מאיר. הערוך לנר (דף ג. ד"ה ומוקמין לה כר"ע) כתב דט"ס היא ולא גרסין לה, וחכמים אסתמא דמתניתין פליג, ע"ש טעמו. וע' בדברינו שם ד"ה ומוקמין לה כר"ע.

אף המגדף. פ', אינו מביא קרבן חטאת וקרבן אשם תלוי, כיון דאינו עושה מעשה, דדיבור לחוד לא חשיב מעשה.

וראה בדברינו בדף ד. (ד"ה אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב) מדוע אין במגדף - מעשה.

תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, יצא מגדף שאינו עושה מעשה. ז"ל רש"י (סנהדרין סג. ד"ה והתניא): אינו חייב חטאת אלא על דבר שיש בו מעשה, דגבי חטאת כתיב (ויקרא ד:כב) "ועשה אחת מכל מצות ה'".

וכתבו התוס' (שם ד"ה אלא) וז"ל: ולא דק, דבריש כריתות מיייתי אידך קרא דתנן "לעושה בשגגה" יצא מגדף.

והנה גם הרמב"ם (פ"א מהלכות שגגות ה"ב) לא הביא קרא של "לעושה בשגגה" רק מביא קרא אחרינא, וז"ל: חטאת אין מביאין אלא על שגגת לא תעשה, שנאמר (ויקרא ד:כו): **וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מִעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֻׁתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ**, לפיכך המקבל עבודה זרה באלוה אע"פ שהוא חייב כרת, אם היה מזיד נסקל, ואם קיבל בשגגה פטור מן הקרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר **"בַּעֲשֻׁתָּהּ אַחַת"**.

רש"י

רש"י ד"ה כל. במזיד בלא התראה. וה"ה בעדים ובהתראה אך לא יכלו ב"ד לענשו, כדכתב הרמב"ם בסה"מ (ל"ת שנ"ב), וז"ל: כל מי שנתחייב מיתת ב"ד אי זו מיתה שתהיה, הנה האיש ההוא ג"כ בכרת כשלא המיתוהו ב"ד או לא נודע בו, מלבד עשרה אנשים שהם מחויבי מיתת ב"ד ואין עליהן כרת, והם מסית ומדיח וכו', עכ"ל.

ומקור הדין דליכא עונש כרת אם המיתוהו ב"ד, כתב הפמ"ג (בפתיחה הכוללת ח"ג אות ע"א) דכיון דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן כדאיתא במכות (דף כג.), א"כ כ"ש דצער המיתה כיפרה עליו. וכ"כ הערוך לנר (ד"ה ופסח) דצער המיתה כיפרה עליו.

וע' בבכור שור (סנהדרין נו.) דנסתפק אם מיתת ב"ד מועיל לפוטרו מכרת אף אם לא עשה תשובה.

בא"ד. ויש מהן במלקות. ואז ליכא כרת, דע"י המלקות נפטרו מידי כריתתן.

וכתב בחידושי הגר"ס, דאע"ג דבמכות (דף כג:) נחלקו תנאים בזה אם נפטרו מכרת ע"י מלקות, אבל רש"י פירש אליבא דהלכתא דנפטר מכרת אחר שלקו.

בא"ד. דנקט ואתחיל למיתני ברישא. כצ"ל. בארות המים.

ביאת זכור ובהמה אם איסורי עריות הן

בא"ד. והדר פסיק ותני ביני וביני הבא על הזכור ועל הבהמה והמביאה את הבהמה עליה. יש להסתפק אם כוונתו דהם אינם איסורי ביאה כלל, דביאת זכור וביאת בהמה אינם מעשה ביאה כלל, או"ד כוונתו דאינם איסורי עריות, אבל איסורי ביאה הם.

וכמה חילוקים איכא בין איסורי עריות ובין איסורי ביאה:

(א) גדרו של איסור עריות הוא דחל על האשה שם ערוה ולכן אסורה, ודמיא לאיסור חפצא, משא"כ איסור ביאה של זכור ובהמה דמיא לאיסור גברא, דאינו חל על הזכור ועל הבהמה שם איסור ושם ערוה. (ב) הגר"ד ביאר, דבאיסור ערוה, מעשה העבירה

דלא יליף זכור ובהמה מהא דהוקשו כל העריות כולן לנדה, מה נדה בהעראה אף כל בהעראה. משום דבנדה כתיב (ויקרא כ"ח): "אֵת מִקְרָה הָעֶרְוָה", והנהו לא שייך בהו מקור וכו'. אי נמי משום דזכור ובהמה לא חשיב ביאה דאין דרך ביאה בכך, עכ"ל.

ומתירוצם הראשונה משמע דסוברים דביאת זכור ובהמה חשיבי מעשה ביאה, רק דלא שייך בהו מקור. ומתירוצם השניה משמע דסוברים דאין זה מעשה ביאה כלל. אבל גם לתירוצם הראשונה דביאת זכור ובהמה חשיבי מעשה ביאה, יש לעיין אם הם בכלל איסורי עריות, או לא.

ובמשנת אברהם (עמוד כ"ד) מדייק מהא דכתב הרמב"ם (פכ"ב איסורי ביאה ה"ב), וז"ל: לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הבהמה, לפיכך אין אסור להתייחד עמהן, עכ"ל. דלכאורייתא בפשיטות דאיסור יחוד הוא רק על איסור ערוה, ובזכור ובהמה דגדר איסורא הוא רק המעשה ביאה ואין כאן חפצא של ערוה להכי אין כאן איסור יחוד, ומשמע דדעת הרמב"ם דאיכא שם ביאת ערוה גם על זכור ובהמה⁵⁸.

בא"ד. ולא קתני כולוהו עריות דנשים בהדי הדדי.

בא"ד. בסקילה וכו' משום דחמורות משאר

מיתלא תליא במה שיש נבעלת, אמרינן דגופין מחלקין, דבכל גוף וגוף הוי מעשה ביאה מסויימת ופרטית, וכל אחד הוי מחייב של קרבן חטאת בפני עצמו. משא"כ בבא על הבהמה והזכור, דאין האיסור של השוכב מיתלא תליא במה שיש כאן נשכב, רק מעשה השכיבה לעצמה היא גוף האיסור, לא אמרינן גופין מחלקין, דאין גוף הנשכב מתיחס למעשה שלו. ⁵⁹ ובחידושי הר"ן (סנהדרין עד. ד"ה דלמא) נסתפק אם ביאת בהמה הוא בכלל גילוי עריות לענין יהרג ואל יעבור. והפני יהושע (כתובות ג: ד"ה תוס' ד"ה ולדרוש) כתב דבודאי אינה בכלל גילוי עריות, דאע"ג דאיכא על זה חיוב מיתה, הרי זה מגזירת הכתוב, אבל לא בתורת גילוי עריות. ⁶⁰ וכן מדייק בקובץ בית יצחק (חוברת ל"ה עמוד 201) מהא דכתב הרמב"ם (פ"א אישות ה"ה), וז"ל: כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והן האמורות בפרשת אחרי מות, הן הנקראין "עריות" וכל אחת מהן נקראת "ערוה", עכ"ל. הרי דשיטת הרמב"ם דכל איסורי ביאה נכללים בגדר עריות ובכללם משכב זכור וביאת בהמה. וכן משמע מהא דכתב (פ"א איסורי ביאה ה"ד), וז"ל: העריות שיש בהן מיתת ב"ד מהן שמיתתן בסקילה וכו' הבא על אמו וכו' והשוכב

של הבעל מיתלא תליא במה שיש נבעלת, דאם היה שייך בועל בלי נבעלת לא היה אסור, כיון דאז לא מיקרי דבא עליה, דהאיסור אינו המעשה ביאה, רק מה שבא על הערוה, ורק היכא דיש נבעלת מיקרי דבא על הערוה. משא"כ באיסור של זכור ובהמה אין האיסור של השוכב מיתלא תליא במה שיש כאן נשכב, רק מעשה השכיבה לעצמה היא גוף האיסור, דהאיסור הוא המעשה ביאה, ולא מה שבא עליהם. וכעין זה ביאר הגרי"מ פיינשטיין (משנת אברהם עמוד כ"ד)⁵⁸.
(ג) באיסורי עריות הדין דיהרג ואל יעבור, ולא באיסורי ביאה.

וע' בריטב"א (פסחים כה. ד"ה וכתב עוד) שחילק בין משכב זכור ובין ביאת בהמה, דעל משכב זכור אמרינן יהרג ואל יעבור, ולא על ביאת בהמה, דדינו כשאר עבירות שבתורה, ע"ש. וחזינן דסובר דמשכב זכור מכלל איסורי עריות הן, משא"כ ביאת בהמה אינם מאיסורי עריות⁵⁹.

ויש להסתפק לדעת הריטב"א, אם ביאת בהמה בכלל איסורי ביאה היא, רק אינה בכלל איסורי עריות, או דאינה בכלל איסורי ביאה, דביאת בהמה אינה מעשה ביאה כלל.

והנה ביבמות (דף נד:) בעי הגמ', מנלן דחייב בזכור ובהמה על העראה. וכתבו התוס' (ד"ה בזכור) וז"ל: הא

דהברכה נתקנה רק על קיום המצוה. ⁵⁸ והנה הבא על הרבה עריות בהעלם אחת, אע"פ שכולן משם אחד, הואיל והן גופים מחולקים חייב על כל אחת ואחת, כגון הבא על חמש אחיותיו בהעלם אחת, חייב על כל גוף וגוף. אבל הבא על שני זכרים או שני בהמות בהעלם אחת, חייב רק חטאת אחת, כדכתבו התוס' (סנהדרין נד. ד"ה הנרבע). ושני ביאורים נאמרו בגוף החילוק: (1) הגרי"מ פיינשטיין (מובא במשנת אברהם עמוד כ"ד) ביאר, דרק בעריות דחל על הערוה שם איסור ושם ערוה, אז אמרינן דגופין מחלקין, כיון דהאיסור הוא בגוף האשה דחל עליה שם ערוה. אבל בזכור ובהמה דהאיסור הוא רק המעשה ביאה, ודמיא לאיסור גברא לחוד, לא אמרינן דגופין מחלקין, עכ"ד. והנה הרמב"ם (פ"ה מהלכות שגגות ה"ג) כתב, דגם בזכור ובהמה אמרינן דגופין מחלקין, ולא כשיטת התוס', ומשמע דסובר דביאת זכור ובהמה מכלל איסורי עריות הן, וחל על ביאת זכור ועל ביאת בהמה שם ביאת ערוה. אבל הגרי"ד (מסורה חוברת ט"ז) כתב, ד"ל דגם הרמב"ם סובר כשיטת התוס', רק סובר דהוי כמו תמחויין מחלקין (לקמן דף טו:), כיון דשני גופין הן. (2) הגרי"ד ביאר, דרק באיסור ערוה דמעשה העבירה של הבעל

גלויי) דאין זה קל וחומר בלבד, שהרי אין עונשין מן הדין, רק מתוך משמעות הכתוב למדנו כן, שהרי אין איסור בתו אלא מקרבות בתו.

(ב) אבוה דר' אבין יליף מדכתיב (שם יט:כט): "אל תחלל את בתך להזנותה". דזה אזהרה לבוא על בתו שלא יחללה בזנות.

(ג) רב יצחק בר אבדימי יליף זה מגז"ש, דנאמר גבי אשתו (ויקרא יח:יז): "עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת בִּתְּךָ בְּנָה וְאֶת בִּתְּךָ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ, שְׂאֵרָה הִנֵּה זִמָּה הִוא". ונאמר בבת בתו (שם פסוק י): "עֲרוֹת בִּתְּךָ אוֹ בִּתְּךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָךְ כִּי עֲרוֹתָךְ הִנֵּה". מה "הנה" האמור גבי אשתו, בתה אסירא כבת בתה, אף "הנה" האמור גבי בת בתו, בתו אסירא כבת בתו. ורש"י דכתב כאן דבתו ילפינן מאשה ובתה, הוא אליבא דרב יצחק בר אבדימי.

בא"ד. וכן בתו וכו'. הנה הבא על בתו מנשואתו בשוגג, כתב הרמב"ם (פ"ב איסורי ביאה ה"ו) דחייב שתי חטאות, משום בתו, ומשום ערות אשה ובתה. ופירש המגיד משנה, משום דעל בתו מאנוסתו חייב אע"פ שאינה בת אשתו, ועל בת אשתו חייב אע"פ שאינה בתו, לכן בהתחברות שתיהן דין הוא שיהא חייב שתי חטאות. אבל הראב"ד חולק וסובר דליכא חיוב של שתי חטאות.

ופירש הלחם משנה, דהראב"ד סובר דכיון שאין הכתוב מדבר אלא בביתו מאנוסתו ולא מנשואתו, ובק"ו אין ללמוד, שהרי אין עונשין מן הדין, לפיכך אם נולדה מאשתו אינו חייב משום בתו כלל, אלא משום בת אשתו בלבד⁶².

מתני' כר' ישמעאל, ור' ישמעאל סובר (סנהדרין נא). דשריפה חמורה מסקילה, וא"כ הו"ל לאקדומי ברישא לאשה ובתה דמיתתו בשרפה. ותירץ, דכיון דאקדמיה קרא (ויקרא יח:ז) אַם ואשת אב וכלתו, לכן נקטיננה ברישא, וכיון דהתחיל בחייבי סקילה, נקט נמי "הבא על הזכור ועל הבהמה" כדי לסיים בחייבי סקילה, והדר תנא "אשה ובתה". או דאקדים זכור ובהמה לאשה ובתה, משום דאיכא חומר טפי בזכור ובהמה דאיסורן נוהג בבני נח כישראל כדאיתא בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה א' ד"ה פרשתא א'), משא"כ האיסור של אשה ובתה אינו נוהג בבני נח. ⁶² והוסיף, דאם נולדה מאנוסתו ואח"כ נשאה, נאסרה הבת רק משום בתו מאנוסתו, ואין עליה חיוב משום בת אשתו, לפי שאין איסור בת אשתו חל על איסור בתו, שהרי לא באו האיסורים בבית אחת, ורק כשבאו בבית אחת חל שתי איסורים

מיתות ב"ד. בסנהדרין (דף נ.) פליגי בזה חכמים ור' שמעון, ור' שמעון סובר דשרפה חמורה מסקילה, ורש"י פירש כאן לפי שיטת חכמים הסוברים דסקילה חמורה משרפה, משום דהלכה כחכמים, וכן פסק הרמב"ם (פי"ד מהלכות סנהדרין ה"ד)⁶¹.

רש"י ד"ה אשה ובתה. ובת בתה ובת בנה בכלל. דכתיב (ויקרא יח:יז): "עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת בִּתְּךָ בְּנָה וְאֶת בִּתְּךָ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ, שְׂאֵרָה הִנֵּה זִמָּה הִוא". ונמנה במנין המצות ללאוין מיוחדים, ע' סה"מ להרמב"ם (מל"ת של"ח ושל"ט), וסמ"ג (לאוין ק"ב וק"ג), והחינוך (מצות ר"ד ור"ה).

בא"ד. בכלל זה. פי', בכלל "אשה ובתה", ולהכי לא מנה התנא אותם בפרטיות, כדאמרה הגמ' לקמן (דף ג:).

בא"ד. וכן בתו וכו' בכלל זה. פי', דבתו ילפינן מאשה ובתה.

והיינו בתו מאנוסתו או ממפותתו, שבא על אשה דרך זנות והוליד ממנה בת, כדאיתא בסנהדרין (דף עו.), אבל בתו מנשואתו אסורה כבר מכח אשה ובתה, ואין צריך ילפותא על זה.

וג' לימודים איכא (שם) על בתו מאנוסתו או מפותתו:

(א) אביי יליף מדכתיב (ויקרא יח:יז) "עֲרוֹת בִּתְּךָ בְּנָה אוֹ בִּתְּךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָךְ". ואם עליהן הוא חייב, על בתו לא כל שכן שיהא חייב. ופירש"י (שם ד"ה

עם זכר והשוכב עם בהמה והאשה המביאה את הבהמה עליה. וכן משמע מהא דכתב (שם פי"ד הי"ח), וז"ל: ויראה לי שאם בא העבד [כנעני] על הזכור ובהמה יהרגו, שאיסור שתי עריות אלו שוה [איסורן] בכל האדם. והשיג על זה הראב"ד, וז"ל: זה לא צריך אפילו לתינוקות, וכי משום קרובה נאסרו [זכר ובהמה] שיהיו אלו מרוחקים, וכל עונשים שבתורה הרי הן מזהירות כישראל הנקבות, עכ"ל. ומשמע דבזה פליגי, דדעת הרמב"ם דמכלל איסורי עריות הן, לכן הו"א דכמו דעבד כנעני פטור מן העריות, ה"ה דפטור בהני ב' עריות, לזה כתב הרמב"ם דאפ"ה הני ב' עריות אסורים לו. אבל דעת הראב"ד היא דמשכב זכור וביאת בהמה אינם מאיסורי עריות כלל אלא איסורים בעלמא הם, לכך כתב דפשיטא דהרי הן מזהירות עליהם. ⁶¹ ובמצפה איתן הקשה, דר' יוחנן לקמן (דף ג.) מוקי